

HELIACA

MME Ragadozómadár-védelmi Szakosztály

Évkönyv - 2004

„A természet szolgálatában?”

HELIACA MME Ragadozómadár-védelmi Szakosztály Évkönyve - 2004

Szerkesztő: Bagyura János

Szerkesztőbizottság: Demeter Iván, Horváth Márton, Palatitz Péter, Prommer Mátyás,
Solt Szabolcs, Viszló Levente

Technikai szerkesztő: Dr. Tóth László

Nyelvi lektor: Könczey Réka

A Heliaca tartalmát jóváhagyta: Az MME Ragadozómadár-védelmi Szakosztály Vezetősége
- Bagyura János (titkár), Balogh László, Bank László, Firmánszky Gábor, Horváth Márton, Horváth Zoltán, Kalocsa Béla, Sándor István, Dr. Solti Béla, Szitta Tamás, Tóth Imre, Váczi Miklós, Viszló Levente (elnök)

Levelezés: A kéziratokat Bagyura Jánosnak kell elküldeni a következő e-mail címre:
bagyurajanos@invitel.hu

Kérjük, hogy az évkönyv tartalmasabbá tételéhez, aki teheti, a kéziratok mellé grafikát, hagyományos fényképeket, diákat, vagy digitális felvételeket is mellékeljen.

Címlapfotó: Fiatal tollazatú parlagi sas (*Bagyura János*)

Hátsó borító: Parlagi sas fészek (*Bagyura János*)

© 2006 Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME)
1121 Budapest, Költő u.21.

Tartalom

Köszönetnyilvánítás	3
Köszöntő (VISZLÓ LEVENTE)	4

Országos fajvédelmi programok

Parlagisas-védelmi Munkacsoport beszámolója (HORVÁTH MÁRTON, KOVÁCS ANDRÁS, DEMETER IVÁN, FATÉR IMRE, BAGYURA JÁNOS, SZITTA TAMÁS és FIRMÁNSZKY GÁBOR)	5
Kékvércse-védelmi Munkacsoport 2004. évi beszámolója (PALATITZ PÉTER, SOLT SZABOLCS, FEHÉRVÁRI PÉTER és BAGYURA JÁNOS)	12
Kerecsensólyom-védelmi Munkacsoport beszámolója (BAGYURA JÁNOS, SZITTA TAMÁS, HARASZTHY LÁSZLÓ, DEMETER IVÁN, SÁNDOR ISTVÁN, DUDÁS MIKLÓS, VISZLÓ LEVENTE, PUSKÁS LÁSZLÓ és VÁCZI MIKLÓS)	16
Rétisas-védelmi Munkacsoport beszámolója (HORVÁTH ZOLTÁN, BANK LÁSZLÓ, KALOCSA BÉLA, TÖMÖSVÁRY TIBOR és PINTÉR ANDRÁS)	20
Országos hamvas rétihéja – védelmi program eredményei (FATÉR IMRE)	22
A Különleges Madárvédelmi Területeken (SPA) fészkelő fokozottan védett nappali ragadozó madarak és az uhu állomány felmérése (BAGYURA JÁNOS, SCHMIDT ANDRÁS, LÁZÁR VIKTOR, SZITTA TAMÁS, FIRMÁNSZKY GÁBOR, és SÁNDOR ISTVÁN)	23

Országos állomány felmérések

A Különleges Madárvédelmi Területeken fészkelő kék vércse állomány becslésének módszere (PALATITZ PÉTER, SOLT SZABOLCS és LEHOCZKI RÓBERT)	28
Barna kánya állomány adatok – 2004 (BANK LÁSZLÓ, KALOCSA BÉLA, KOVÁCS LÁSZLÓ, SIKLÓSI MÁTÉ, HORVÁTH ZOLTÁN, PETROVICS ZOLTÁN, DUDÁS MIKLÓS, KOTYMÁN LÁSZLÓ, LŐRINCZ ISTVÁN és BAGYURA JÁNOS)	29
Vörös kánya állomány adatok – 2004 (BANK LÁSZLÓ, VÁCZI MIKLÓS és BAGYURA JÁNOS)	29
Kígyászölyv állomány adatok (BÉRES ISTVÁN, SZITTA TAMÁS, DR. SOLTI BÉLA, KAZI RÓBERT, MOLNÁR ISTVÁN LOTÁR, CSONKA PÉTER és VISZLÓ LEVENTE)	30
Békászó sas állomány adatok – 2004 (SZEGEDI ZSOLT, SZITTA TAMÁS, PONGRÁCZ ÁDÁM, KOVÁCS LÁSZLÓ, SIKLÓSI MÁTÉ és BANK LÁSZLÓ)	31
Szirti sas állomány adatok – 2004 (FIRMÁNSZKY GÁBOR, PUSKÁS LÁSZLÓ és SZÉLL ANTAL)	32
Vándorsólyom költési adatok – 2004 (BAGYURA JÁNOS, SZITTA TAMÁS, KAZI RÓBERT, MOLNÁR ISTVÁN LOTÁR, DR. SOLTI BÉLA és PROMMER MÁTYÁS)	33
Uhu költési adatok – 2004 (FIRMÁNSZKY GÁBOR, PETROVICS ZOLTÁN, SZITTA TAMÁS, DR. SOLTI BÉLA, VÁCZI MIKLÓS, MOLNÁR ISTVÁN LOTÁR, KOVÁCS ANDRÁS, KLESZÓ ANDRÁS, HARMOS KRISZTIÁN, KAZI RÓBERT és BAGYURA JÁNOS)	35
Feketególya – védelmi program beszámolója (KALOCSA BÉLA és TAMÁS ENIKŐ)	36
Az MME „szigetelőpapucs”-os programjának beszámolója (DEMETER IVÁN, BAGYURA JÁNOS és NAGY KÁROLY)	38

Regionális fajvédelem, állomány felmérés

A parlagi sas helyzete és védelme Békés megyében 1989-2004 között (TÓTH IMRE) ...	41
Kék vércse és vörös vércse - védelmi program a Bükki HC's területén (SZITTA TAMÁS és KOZMA PÉTER)	47
Előzetes eredmények a vonuló kék vércse (<i>Falco vespertinus</i>) kutatásához a Dél-Alföldön (KOTYMÁN LÁSZLÓ, BÁNFI PÉTER, ÓZE PÉTER, NAGY TAMÁS és MÉSZÁROS CSABA)	48
A gyöngybagoly telepítés eredményei és egyéb ragadozó madár fajok állomány adatai Baranya megyében 2004-ben (BANK LÁSZLÓ)	55
Költési eredmények és állomány adatok a Kisalföldön - 2004 (VÁCZI MIKLÓS)	57

Nemzetközi hírek, események

A kerecsensólyom (<i>Falco cherrug</i>) Oroszországban (KARJAKIN, L. KONOVALOV, A. MOSKIN, A. PAZSENKOV, I. SMELJANSKIJ és A. RIBENKO)	58
A kerecsensólyom helyzete Oroszországban és Kelet-Európában (M. GALUSHIN)	61
Fekete gólya világkonferencia Magyarországon (TAMÁS ENIKŐ és KALOCSA BÉLA) ...	63

Rövid közlemények, érdekes megfigyelések

A pilisi szinkron megfigyelés eredményei - 2004 (TARJÁN BARNA)	65
A bakonyi szinkron megfigyelés eredményei - 2004 (VÁCZI MIKLÓS, VISZLÓ LEVENTE és CSONKA PÉTER)	66
Országos sas szinkron (TÓTH LÁSZLÓ, BORBÁTH PÉTER és HORVÁTH MÁRTON)	67
Szakosztály aktív tagjainak találkozója - „sasriasztó” (HORVÁTH ZOLTÁN és TÖMÖSVÁRY TIBOR)	67
Ember által nevelt fiatal rétisas visszavadítása (SZEKERES OTTÓ)	67
Dögkeselyű megfigyelés (KOZMA LÁSZLÓ)	69
Barna rétihéják jelölése váll-lapokkal (DR. TÓTH LÁSZLÓ)	69
Sziclán fészkelő egerészölyv (KAZI RÓBERT, BEDŐ PÉTER és FERENCZY BALÁZS)	70
Fekete sas a Hanságban (KOZMA LÁSZLÓ)	71
Vörös vércse megfigyelések Budapesten (MORANDINI PÁL)	71
Vörös vércsék második költése (BAGYURA JÁNOS és KOTYMÁN LÁSZLÓ és SÁNDOR ISTVÁN)	72
Kerecsensólyom előfordulása városi környezetben (BALÁZS ISTVÁN, KOVÁCS ANDRÁS és BAGYURA JÁNOS)	72
A kerecsensólyom ritka zsákmányállata (SZÉLL ANTAL)	73
A szakosztály vezetőségének név- és címjegyzéke	74
Fajvédelmi koordinátorok név- és címjegyzéke	74

Köszönetnyilvánítás

A Ragadozómadár-védelmi Szakosztály Vezetősége köszönetét fejezi ki:

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatalának, a Nemzeti Parkok Igazgatóságainak, az Áramszolgáltató Vállalatoknak, a Magyar Villamostávvezeték Rt-nek (OVIT), az MME titkárságának és az MME Monitoring Központnak, amiért támogatták tevékenységünket.

Külön köszönettel tartozunk a Szakosztályunk programját jelentős mértékben segítő kollégáknak, személy szerint: Ács László, Albert Zoltán, Alpek Anikó, Ambrus Béla, Bajor Zoltán, Balázs István, Balázs Tibor, Balikó Árpád, Balogh Edit, Balogh János, Bank László, Bankovics András, Baranyi Pál, Barkóczi Csaba, Barta Zoltán, Bartha Csaba, Bartha László, Bártol István, Bedő Péter, Békefi András, Béltekiné Gál Anikó, Benei Béla, Benke Szabolcs, Berdó József, Bereczky Attila, Beregi Attila, Béres István, Béres László, Berkesi József, Bernd-Ulrich Meyburg, Bezeczy Árpád, Bodnár Mihály, Bodó János, Bokodi Ágnes, Bokodi Eszter, Boldogh Sándor, Borbás Róbert, Borbáth Péter, Borúzs András, Botika Csaba, Bozó László, Búth István, Buzetzy Győző, Bükki József, Cserhádi Mátyás, Csomor Tibor, Csonka Péter, Csurscia Imre, Czeininger Tamás, Czifrák Gábor, Czikora János, Dani Fruzsina Luca, Dankó István, Darányi László, Darázsi Zsolt, Daróczi Szilárd, DemeTamás, Demeter Iván, Dénes Balázs, Dr. Déri János, Dezső Tibor, Dombori Imre, Domboróczky Gábor, Drexler Szilárd, Dudás György, Dudás Miklós, Duska Gizella, Éliás Csaba, Dr. Erdélyi Károly, Fabók Márton, Fajdsák Bence, Falatiné Berkei Márta, Farkas Tibor, Fatér Imre, Fehérvári Péter, Fekete Róbert, Feldhoffer Attila, Fenyősi László, Ferenc Attila, Ferenczi Balázs, Fídlóczky József, Fitala Csaba, Fodor István, Forgách Balázs, Forgó Balázs, Frank Tamás, Fűzék András, Dr. Gál János, Gáspár Zoltán, Genzor Mariann, Gonda István, Gregorits János, Gróf Sándor, Gutermuth Miklós, GyenisLászló, Habarics Béla, Hafner József, Halasi Attila, Halmos Gergő, Hám István, Háncs Péter, Hans Frei, Haraszthy László, Harnos Krisztián, Hartwig Adrián, Havasi László, Hegyi Gyula, Hegyi Zoltán, Heteyi Róbert, Hitter Zsolt, Hivatal Nándor, Hoffmann Mónika, Horváth Attila, Horváth Cecília, Horváth Gábor, Horváth Ildikó, Horváth István, Horvát Zsolt, Husti Gábor, Illing Máté, Illing Pál, Imre Tamás, Imre Tamásné Anikó, Ivánovics Norbert, Jolsvai Gábor, Jozef Chavko, Jusztin Balázs, Kagyerják Pál, Kállay György, Kalmár Gábor, Kalmár Lajos, Dr. Kalotás Zsolt, Kármán Balázs, Kazi Róbert, Kazsu Attila, Kempl Zsolt, Kepes Zsolt, Kertész László, Kertész Péter, Keskeny Attila, Keve Gábor, Kis Róbert, Kiss György, Klébert Antal, Kleszó András, Kling Zoltán, Kohári István, Dr.Kókai Károly, Kókay Szabolcs, Kolozsvári Donát, Kóródi Zsolt, Kotymán László, Kovács András, Kovács András (Fegyvernek) Dr. Kovács Gábor Kovács Gyula, Kováts László, Kozma László, Kozma Péter, Králl Attila, Kunrád Ferenc, Kupai Dávid, Kurmai Péter, Láng Kata, Lázár Viktor, Lóránt Miklós, Losonczy László, Lovászi Péter, Lőrinc István, Lucia Bobakova, Majercsák Bertalan, Maráth Klára, Márfai Adrián Róbert, Marik Pál ,Márton Karola, Máté András, Medák Tamás, Medgyesi Gergely, Mészáros Csaba, Mészáros Gyula, Mezei Ervin, Mezei János, Mihók József, Mile Orsolya, Mocsán András, Dr.Molnár Gyula, Molnár István Lotár, Molnár László, Dr. Molnár Viktor, Mónus Gábor, Morandini Pál, Mórocz Attila, Motkó Béla, Mutter Sándor, Müller Ernő, Nagy István, Nagy Judit, Nagy Károly, Nagy Tamás, Nagy Tíbor, Nagy Zsolt, Némedi Ottó, Németh Ákos, Németh András, Németh Csaba, Németh József, Németh Rudolf, Nok Péter, Nokné Takács Éva, Orbán Zoltán, Osir Cirill Martin, Oszetrmayer Gábor, Őze Péter, Palatitz Péter, Pálfai László, Pálinkás Csaba, Pál-Szabó Ferenc, Papp Ferenc, Papp Sándor, Peres Szilvia, Petrovics Zoltán, Pigniczki Csaba, Pintér András, Pintér Zsolt, Pongrácz Ádám, Prommer Mátyás, Puskás László, R.D. Chancellor, Rákosiné Horváth Erzsébet, Rimóczy József, Dr. Rodics Katalin, Rottenhoffer István, Sági Oszkár, Sallai István, Sándor D. Attila, Sárog Tibor, Schmidt András, Schneider Viktor, Sereg György, Seres Nándor, Serfőző József, Siklósi Máté Mihály, Sírko Zoltán, Slavka Siryova, Solt Szabolcs, Dr. Solti Béla, Somogyvári Orsolya, Soós András, Dr.Sós Endre, Staudinger István, Stix József, Stölkler Nándor, Suta Sándor, Szabó Attila, Szádváry Gyula, Szakáll László, Szegedi Zsolt, Szegleti Gábor, Székely Balázs, Szekeres Tibor, Széll Antal, Szelle Ernő, Sente János, Szilágyi Attila, Szpisjak Nikolett, Tajti László, Takács Noémi, Tamás Enikő, Tanner Tibor, Tarján Barna, Tarr János, Telkes Ferenc, Telkes Tamás, Tihanyi Gábor, Tolnai Zsuzsanna, Tóth Éva Mária, Tóth Imre, Dr. Tóth István, Tóth László, Dr. Tóth László, Tóth Péter, Tóth Vilmos, Tőgye János, Tömösváry Tibor, Török Hunor Attila, Trautmann Tamás, Treitz Tamás, Turny Zoltán, Udvardy Ferenc, Ujvári Lajos, Urbán László, Urbán Sándor, Utassy Tíbor, Váczi Miklós,Vágner Géza, Vajda Zoltán, Vándor Barbara, Ványi Róbert, Varga Emese, Varga Márta, Varga Zsolt, Vasas András, Végvári Zsolt Veprik Róbert, Vér András ,Vidra Tamás, Vili Nóra, Völgyi Sándor, Wágner László, Zalai Tamás, Zaláné Borbás Rita, Zeitz Róbert, Zilahi Ádám, Zilahi Boglárka, Zilahiné Stolc Mária, Zóka Csaba, Zsembery Zita, Zsoldos Márton

Köszöntő

Kedves Barátaim!

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 2004-ben ünnepelte megalakulásának harmincadik évfordulóját. Az 1974. január 6-án alakult Egyesület az Országház felsőházi üléstermében tartotta ünnepi ülését március 13-án. A mintegy 300 meghívott méltó környezetben emlékezhetett meg hazánk egyik legnagyobb természetvédelmi szervezetének sikereiről.

Az előadásokban a ragadozómadár-védelmet, eredményeket több alkalommal is megemlégtették.

2004-ben Somogyfajszon tartottuk az éves szakosztályi találkozónkat, a vendéglátásért köszönetünket fejezzük ki a Somogy Természetvédelmi Szervezetnek, személy szerint Tömösváry Tibornak, Hivatal Nándornak és Horváth Zoltánnak.

A szakosztály tagok részletes tájékoztatása érdekében az idejévtől Szakosztályunk szokásos éves beszámolója Heliaca néven fog megjelenni. 1994-ben ezzel a címmel már megjelent egy szám, de ezzel párhuzamosan különböző Jelentéseket is készítettünk és a kettő egyszerre sok volt, így végül is a Heliaca további számainak összeállítása elmaradt.

Most ismét szeretnénk a Heliaca-t életre kelteni, azt szeretnénk, hogy ebben a kiadványban minden szakosztály tag publikálhasson és az információk mindenkihez eljussanak.

Ezért az a kérésünk, hogy megfigyeléseitekről küldjetelek, írásokat, faunisztikai adatokat, fotókat. Minden információ fontos lehet, ami ragadozó madarakkal kapcsolatos.

A 2004. évi Heliaca tartalma és terjedelme alapján úgy gondolom, hogy Szakosztályunk az elmúlt évekhez hasonlóan az idejévből jelentős eredményeket ért el, fejlődött és tovább erősödött. 2004-ben közel 300-an vettek részt a szakmai programokban, és ezen kívül még szá-

mos nem szakosztályi tag segítette munkánkat, pl. az elektromos kampány keretén belül.

A számos eredmény mellett néhány eseményt szeretnék kiemelni:

Megalakult a Kékvércse-védelmi Munkacsoport. Elkészült a Kék vércse Fajmegőrzési Terv és ez alapján a nemzeti parkokkal együttműködve írtunk egy Life Nature 4 éves programot. Ezt Brüsszelben kedvezően bírálták el, így 2006-ban teljes erővel kezdődhet a munka. További terveink között szerepel a kerecsensólyom védelemmel kapcsolatosan hasonló pályázat elkészítése.

2005. február 11-13. között Csákváron, a Kerecsensólyom Európai Fajmegőrzési Terv kidolgozás érdekében konferenciát szerveztünk a BirdLife Európai Képviselője és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium közreműködésével.

A konferencián a környező országokból érkező szakemberek beszámoltak a kerecsensólyom helyzetéről.

A parlamenti Life programban dolgozó kollégák nemzetközi mércével mérve is jelentős eredményeket értek el. Az MME elnöksége 2005-re a parlamenti sást választotta az év madarának.

A Szakosztály vezetősége és a magam nevében további eredményes madármegfigyelést, erőt, egészséget és sok szép terepnapot kívánok mindenkinek!

Madárbaráti üdvözléssel,

2005. november 5-én.

Viszló Levente

MME Ragadozómadár-védelmi
Szakosztály elnöke

Parlagisas-védelmi Munkacsoport beszámolója

HORVÁTH MÁRTON – KOVÁCS ANDRÁS – DEMETER IVÁN – FATÉR IMRE
BAGYURA JÁNOS – SZITTA TAMÁS – FIRMÁNSZKY GÁBOR

A Munkacsoport 2003-2005. évi munkáját az Európai Unió LIFE-Nature programja (LIFE2002NAT/H/8627), valamint a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium támogatta.

A Munkacsoport munkájában résztvevő személyek, intézmények

A Magyar Parlagisas-védelmi Munkacsoport munkáját a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Ragadozómadár-védelmi Szakosztálya koordinálja, együttműködve a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatalával, valamint az illetékes nemzeti park igazgatóságokkal (BNP, HNP, DINP, ANP, KMNP, FHNP, BFNP) és helyi civil szervezetekkel.

A Munkacsoport terepi adatgyűjtésében a következő személyek vettek részt a 2004-es év során: Bagyura János, Balázs Tibor, Bartha Csaba, Bedő Péter, Béres István, Bezeczky Árpád, Boldogh Sándor, Borbáth Péter, Czikora János, Csonka Péter, Darányi László, Demeter Iván, Domboróczki Gábor, Dudás Miklós, Fabók Márton, Fatér Imre, Feldhoffer Attila, Ferenc Attila, Firmánszky Gábor, Fitala Csaba, Fodor István, Forgách Balázs, Frank Tamás, Harmos Krisztián, Horváth Márton, Jusztin Balázs, Kazi Róbert, Kazsu Attila, Klébert Antal, Kleszó András, Kovács András, Kovács András (Fegyvernek), Kozma László, Kozma Péter, Kupai Dávid, Lázár Viktor, Lóránt Miklós, Losonczy László, Majercsák Bertalan, Mihók József, Molnár István Lotár, Németh Ákos, Petrovics Zoltán, Pongrácz Ádám, Puskás László, Seres Nándor, Serfőző József, Solt Szabolcs, Solti Béla, Suta Sándor, Szegedi Zsolt, Széll Antal, Szitta Tamás, Tar János, Tihanyi Gábor, Tóth Imre, Tóth László, Urbán László, Váczi Miklós, Ványi Róbert, Varga Zsolt, Viszló Levente, Zalai Tamás.

A begyűjtött táplálékmaradványok határozását Dr. Solti Béla (Mátra Múzeum) végzi. A parlagisas-védelmi LIFE programot kiegészítő egyedi azonosításra irányuló genetikai vizsgálatokat az Országos Gyógyintézeti Központ, Haematológiai és Immunológiai

Intézetének Molekuláris Biológiai Laboratóriumában végezték (Vili Nóra, Kalmár Lajos és Horváth Márton). A Nemzetközi Parlasi Sas Levelező listát Kovács András és Tamás Enikő üzemelteti.

A műholdas nyomkövetésben Bernd-Ulrich Meyburg (WWGBP), az elpusztult műhold-adós madár megtalálásában pedig Lubomir Peske segítette munkánkat. Köszönjük továbbá az MME titkárság (Drexler Szilárd, Halmos Gergő, Horváth Zsolt, Kovács Imréné, Trautmann Tamás és Vándor Barbara), az MME Monitoring Központ (Nagy Károly), valamint a Szlovák Ragadozómadár-védelmi Egyesület (RPS) szakembereinek (Lucia Bobakova, Jozef Chaoko, Danko István, Mihók József, Slavka Siryova) segítségét.

Országos parlasi sas monitoring

Az ország területén található valamennyi ismert parlasi sas párnál az előző évek munkája alapján kiválasztott koordinátorok megszervezték az egész éves megfigyelést, összegyűjtötték az adatokat, valamint kapcsolatba léptek a helyi érdekcsoportokkal. A folyamatosan beérkező friss adatok mellett archív adatok is rögzítésre kerültek a parlagisas-monitoring adatbázisban (jelenleg mintegy 7000 rekord). Fokozott adatgyűjtést kezdeményeztünk a fiatal madarak időszakos megtelepedési területein, hogy ezen területeket minél pontosabban behatárolhassuk és védelmi intézkedéseket kezdeményezhessünk.

A 2004-es évben a magyarországi parlasi sas állományt 75-85 pár közé becsültük. A költési kísérletek alakulását az **1. táblázatban**, míg a megghiúsult költségek, az elpusztult vagy élve kézre került madarak adatait a **2. táblázatban** foglaltuk össze. Összesen 76 aktív parlagisas-territóriumban 71 párt figyeltünk meg, amelyből 7 korábban teljesen ismeretlen volt. 70 fészket foglaltak párban madarak, 63 pár kezdte meg a kotlást, de végül csak 41 sikeres pártól repültek ki fiókák (63 kirepült fióka: 1,54 fióka/sikeres pár – 0,89 fióka/fészkepítő pár).

1. táblázat Parlagi sas költési kísérletek alakulása Magyarországon.

Év	Becsült állomány	Megfigyelt párok	Fészekfoglaló párok	Kotló párok	Fiókanevelő párok	Fiókkarepítő párok	Kirepült fiókák száma	Kirepült fiókák eloszlása	Átlagos siker 1 (kirepült fióka / fészekfoglaló párok)	Átlagos siker 2 (kirepült fióka / fiókkarepítő párok)
2002	61-65		54			38	63	19x1, 13x2, 6x3	1,16	1,66
2003	70-80	66	65	58	45	43	69	22x1, 16x2, 5x3	1,06	1,60
2004	75-85	71	70	63	46	41	63	21x1, 18x2, 2x3	0,89	1,54
Élőhelytípus szerint, 2004-ben										
Hegy	24-27	22	21	19	15	11	14	8x1, 3x2	0,67	1,27
Sík	51-58	49	49	44	31	30	49	13x1, 15x2, 2x3	1,00	1,63

2. táblázat Meghiúsult parlagi sas költések, mortalitás és kézrekerülés 2004-ben.

Stádium	Meghiúsult költések, mortalitás, kézrekerülés	Meghiúsult költési kísérletek száma	Elpusztult tojások és madarak minimális száma	Élve kézrekerült (ebből repatriált) madarak száma
Territóriumfoglalás 6 territóriumban (8%) nincs költési kísérlet	Magányos madarak megfigyelve (M5, HS11, BE4, BE5, BK1) – 5 példány	- (5)	-	-
	Ismert fészket nem foglaló pár (GE2)	- (1)	-	-
MEGHIÚSULT KÖLTÉSI KÍSÉRLETEK				
Fészkepítés 7 pár (10%) nem kezdett kötlni	Kotlásba nem kezdő, territóriumban tartózkodó párok (BR3, HS20, BS4)	3	-	-
	Egyik ad. madár vsz. elpusztult kotlás előtt (BA1-hím, BR1)	2	2	-
	Kerecsenek elzavarják a fészkekről a párt (BE9)	1	-	-
	Koratavasszal fészket építő fiatal pár, később eltűnnek a territóriumból (J7)	1	-	-

Stádium	Meghiúsult költségek, mortalitás, kézrekerülés	Meghiúsult költsései kísérletek száma	Elpusztult tojások és madarak minimális száma	Élve kézrekerült (ebből repatriált) madarak száma
Kötlés 17 költés (27%) meghiúsult, min. 33 elpusztult tojás	Tojásos korban ismeretlen okból tönkrement fészekaljok (BR2, CH1, HS7, J3, J5, BE6, HV3, HV6)	8	12 (1x1,4x2, 3x?)	-
	Viharban összetört tojások (bizonyított: SZ1, TK1, vsz.: Z2, MA1, HS12, J6, BK2)	7	10 (3x2,4x?)	-
	Zavarás miatt elhagyott fészkekből 2 mentett tojás - egyik keltetőben elpusztul, a másik fiókaként repatriálva, sikeresen kirepül (CA2-HS1)	1	1	2 (1)
	Párból egyik madár vsz. steril - 3. éve 3 záptojás a fészekben (HS3)	1	3 (1x3)	-
	Ki nem kelt tojások egy fióka mellett (B1, HS1, HS9, BS3, HV2)	-	7 (3x1,2x2)	-
Fiókanevelés 5 költés (11%) meghiúsult, min. 11 elpusztult fióka	Fiókás korban ismeretlen okból meghiúsult fészekaljok (B2, CS1, HS19)	3	4 (1x2,2x?)	-
	Viharban kiesett fióka (Z1, V:1 a másik fióka kirepül, HS17: visszahelyezve)	1	2 (2x1)	1 (1)
	Erdészeti zavarás miatt elpusztult fióka (Z3)	1	1	-
	Káinizmus - 2. éve ennél a párnál (CA1)	-	1	-
	2 fiókás fészekaljából az egyik fióka ismeretlen okból elpusztul (GE1, vsz. V1: 1 tokos toll)	-	2 (2x1)	-
	2 fiókás fészekaljából az egyik fióka eltűnik - mászásnyomok, vsz. kiszedték (HS8)	-	1	-
KÉZREKERÜLT KIFEJLETT MADARAK				
1. éves madarak	Műholdadós madár kirepüléskor a Hernád árvízébe fullad (HV1)	-	1	-
	Szlovák gyűrűs madár Szerbiában legyengül: elengedve műholdas adóval (Heves)	-	-	1 (1)
Átszíneződő (2.-5. éves) madarak	2003-ban fészkekből szedett, imprint 2. éves madár: vadróptetve rádióadóval (Nyírség-Heves)	-	-	1 (1)
	Áramütött vsz. 3. éves madár (Bükkalja)	-	1	-
	Vsz. vonat által elütött 3. éves magyar gyűrűs madár (Nagykunság)	-	1	-
	Vsz. autó által elütött 4. éves magyar gyűrűs madár (Bodrogköz)	-	1	-
Összesen		29	49	5 (4)

A korábbi évtizedben megfigyelhető állománynövekedés örvendetes módon tehát tovább folytatódott, azonban a védelem szempontjából semmiképpen sem szerencsés, hogy újabb hegyvidéki párok tűntek el (míg 1997-ben 33 ismert hegyvidéki pár volt, úgy 2004-ben már csak 21), valamint, hogy a korábbi évekhez képest meglehetősen alacsony volt a kirepülési siker.

Parlagi sas fiókák műfészkekben.

Fotó: Horváth Márton

Összesen 32 fiókát gyűrűztünk meg hagyományos alumínium és kék alapon fehér kódos műanyag gyűrűkkel. A 2004. évi 8 színes gyűrűs parlagi sas megfigyelésünkből 4 alkalommal szlovákiai gyűrűt viseltek a madarak. A táplálékmaradványok gyűjtése és határozása tovább folyt, az adatok átfogó publikálását jövő évre tervezzük. A leggyakoribb fajok továbbra is a hörcsög, a mezei nyúl és a fácán voltak (az összes megfigyelt táplálékállat 67%-a ehhez a három fajhoz tartozott, azonban meg kell említeni, hogy a 2 apróvad faj aránya nagy méretük, és így nagyobb megtalálási valószínűségük miatt jelentősen túlbecsült).

A folyamatos ellenőrzések és védelmi intézkedések ellenére 2004-ben 29 költési kísérlet volt sikertelen (az összes fészkekfogaló pár 38,6%-a!), minimum 33 tojás és 11 fióka pusztult el a fészkekben. Ez is bizonyítja, hogy az elsősegély jellegű akciók mellett nagy a jogosultsága a megelőző faj- és élőhely védelmi intézkedéseknek is, hiszen akármennyit is vagyunk kint a terepen, a legtöbbször csak regisztrálni tudjuk a veszteségeket. A nagy számban meghiúsult költések okát sajnos az

esetek mintegy felében nem tudtuk egyértelműen megállapítani, az azonban világosan látszik, hogy ebben az évben is a költések legnagyobb számban a kotlás közben hiúsultak meg (17 eset – a kotló párok 27%-a!).

Az emberi zavarás mellett (amelyet általában a legfontosabb kotlást veszélyeztető tényezőnek tartunk) 2004-ben rendkívül nagy kárt okoztak a májusi és nyár eleji viharok is (az összes idei veszteség mintegy 25%-át!). A gyakran jégesővel és óriási széllel járó viharos időjárás nagy valószínűséggel 7 tojásos fészkek alj (min. 10 tojás) és 2 fióka pusztulását okozta. Különösen kritikus volt a helyzet a zempléni térségben, ahol a 14 kotlásba kezdő párból csak 6 lett sikeres, és a költések sikertelenségét 6 esetben (75%-ban!) nagy valószínűséggel viharok okozták.

2004-ben 6 kifejlett madár is kézre került. Az egy bizonyított áramütéses eset mellett ebben az évben is előfordult két alkalommal, hogy kifejlett madarakat autó, illetve vonat ütött el, így – a 2003-as négy (!) ilyen esettel együtt – már az ismert egyik legjelentősebb arányú mortalitási tényezővé vált a járművekkel való ütközés. További vizsgálatok céljából begyűjtöttük a megtalált elpusztult vagy terméketlen tojások (13 egész és 10 héjtöredék), valamint az elpusztult madarak maradványait (6 fióka, 1 fiatal és 3 átszíneződő madár).

Jelenleg öt igen jelentős, valamint tíz további időszakos megtelepedési területen végeznek a Munkacsoport tagjai rendszeresen megfigyeléseket. Az öt legfontosabb terület mindegyikén (Észak-Békés, Hevesi-sík, Nagyunság, Mosoni-sík és Hajdúhát) rendszeres akár 8-10 (elsősorban fiatal) parlagi sas gyülekezése. Az eddigi legtöbb egy helyen megfigyelt parlagi sas 2004. október 14-én láttuk Észak-Békésben, ahol egy néhány fából álló facsoport közvetlen környékén 15 fiatal és átszíneződő parlagi sas tartózkodott.

2004. január második hétvégéjén az MME Bükki Csoportja, az Üröm Környezet- és Természetvédelmi Egyesület és a BNP Hevesi Fűves Puszták TK (Tóth László és Borbáth Péter) által közösen szervezett 11. Hevesi Sas szinkronnal párhuzamosan egy országos sas szinkront is meghirdettünk. Az összesen 126 önkéntes és nemzeti parki alkalmazott részvételével, 16 különböző régióban zajló felmérések eredményeképpen 210 rétisas, 4

szirti sas és 1 fekete sas mellett 53 parlagi sást is megfigyeltünk (összesen 268 sas példány).

Költési siker és túlélés növelése érdekében végzett akciók

Tizenhárom új műfészket helyeztünk ki parlagi sas élőhelyeken és mintegy 20, korábban parlagi sasok által is használt műfészket újíttunk fel. 2004-ben 9 parlagi sas pár foglalt mesterséges fészket (5 sikeres pártól 9 fióka repült ki).

Egy járszági pár esetében a rendkívül forgalmas helyre épült fészkek eltávolítása mellett döntöttünk márciusban a kotlás megkezdése előtt. A párt sikerült egy biztonságosabb helyre csábítanunk, ahonnan 2 fiókát sikeresen ki is repítettek.

Egy belső-mátrai pár, valószínűleg a fészkek mellett végzett erdészeti beavatkozások miatt, leköltözött a 13,5 km-re levő cserhátaljai táplálkozó területére. A korábbi tíz évben hegyvidéken mindig sikeresen költő pár a jóval zavartabb helyen épült síkvidéki fészket elhagyta közvetlenül a tojásrakás után. Miután megbizonyosodtunk, hogy a madarak nem járnak vissza a fészkekre, begyűjtöttük a fészkekben talált két tojást (érdekesség, hogy az elsőként lerakott tojás a fészkek alapjába teljesen be volt építve, míg a második normálisan a csészében feküdt). A tojásokat az MME besenyőtelki tűzokkeltetőjébe szállítottuk, amelyben a sas tojásoknak megfelelő paraméterek mellett megkezdtük a keltetést. Az első tojásban fejlődő embrió ismeretlen okból elpusztult, azonban a másik tojás a keltetés 42. napján sikeresen kikelt. A fiókát egy hétig felváltva neveltük, majd két hétre *Dr. Fördös Zsolthoz* került, végül háromhetes korában behelyeztük egy hevesi fészekbe, ahol az egy eredeti fióka mellett két záptojás volt. Három hétig folyamatosan őriztettük a fészket, hetente egyszer ellenőriztük a fiókák állapotát, és fészkekamerával is figyeltük viselkedésüket. Mindkét fióka egészségesen kirepült, a szülőktől való függetlenedésüket, valamint diszperziójukat műholdas, illetve rádiós nyomkövetőkkel figyeltük.

Egy másik hevesi fészkek esetében szintén szerencsénk volt, és gyűrűzéskor megtaláltunk egy, a fészkekből viharban kiesett egészséges fiókát, amelyet a szülők a földön etettek, így

visszahelyezhettük a fészekbe, ahonnan később sikeresen ki is repült.

Februárban egy második éves, imprint parlagi sas („Sasó”) került kézre a Nyírségben. A madarat 2003-ban szedték ki egy általunk ismeretlen fészkekből feltehetően Hajdú-Bihar megyében, majd félve a felelősségre vonástól, szabadon engedhették. A madarat fél évig tartottuk, míg teljesen ki nem vedlett, majd a „szokásos” hevesi elengedő helyünkön vadröptettük. A kezdetben teljesen szelíd madár fokozatosan szokott hozzá a természetes környezethez, mialatt rádiós nyomkövető segítségével figyeltük a mozgását. A sas a vadröptető hely tágabb, mintegy tíz kilométeres térségében mozogott, ahol folyamatosan kapcsolatban volt más parlagi- és rétisasokkal, magától keresett táplálékot és már nagy távolságból elkerülte az embert. Sasót sajnos az elengedés helyszínétől kilenc km-re, 2005. február 3-án áramütéstől elpusztulva találtuk meg, pedig a kondíciója teljesen megfelelő volt, így a vadröptetés nagy valószínűséggel sikeres lett volna.

Szeptemberben egy szlovák gyűrűs parlagi sas legyengülve került kézre Szerbiában. A Szlovák Ragadozómadár-védelmi Egyesület (RPS) munkatársai decemberben Magyarországra hozták a madarat, ahol néhány napos megfigyelés után közösen elengedtük és mozgását azóta műholdas nyomkövetővel kísérjük figyelemmel.

2003/2004 és 2004/2005 telén novembertől februárig rendszeresen, hetente kétszer helyeztünk ki elpusztult állatokat (főleg fácánt, mezei nyulat, birkát) a fiatal madarak egyik legfontosabb telelőhelyére, melyből rétisasok társaságában rendszeresen táplálkoztak is.

Egy sikertelen kísérlet

A Zempléni-hegység Z3-as territóriumában egy bizonyítottan 17. éve használt fészeknél (jelenleg Magyarországon ez a leghosszabb ideje használt aktív parlagi sas fészkek) ellenőrzéseink során a költési időben több alkalommal erdészeti munkák nyomaira bukkantunk. Bejelentéseink alapján a helyi tájegységvezető több alkalommal figyelmeztette a helyi erdészetet, hogy tartsák be a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság (BNPI) ajánlását, miszerint költési időben nem végezhetnek a

fészek erdőrészletében munkákat. Mindezek ellenére áprilisban, májusban, majd végül júniusban az erdészlet leszállította a fészek környékén télen letermelt faanyagot, valamint dózerrel megtolta a fészekből mintegy 30 és 40 méterre található erdészeti feltáró utakat, mellyel nagy valószínűséggel ők okozták az egyetlen kikelt fióka (és tavasszal az esetleges további tojások) pusztulását. A BNPI kivizsgálta feljelentésünket, azonban fényképeink, terepnaplóink, tanúvallomásaink, és a fióka bemutatott maradványai ellenére a BNPI véleménye szerint „nem volt megállapítható az ügyfél felelőssége”, és így megszüntette az eljárást az erdészettel szemben, amely beismerte, hogy négy alkalommal is megsértette a Park ajánlását(!).

Ez az eset is felhívja a figyelmünket arra, hogy a jelenlegi jogi háttér és a hivatásos természetvédelem jogérvényesítő képessége nem nyújt megfelelő védelmet az országosan nem védett területen költő 55 parlagi sas pár – a hazai állomány 80%-a (!) – számára. Hiába a hazai és uniós fokozottan védett faji státusz, ill. a költőterületek 70%-át (és így a fent említett fészket is) érintő, frissen kihirdetett Natura 2000 hálózat, ha az illetékes nemzeti park csak „ajánlásokat” fogalmazhat meg előírások helyett, és ezek megszegése semmilyen jogi következménnyel nem jár. Még akkor sem, ha az közvetlenül a madarak és/vagy a legfontosabb élőhelyek pusztulását okozza.

Rádiós és műholdas nyomkövetés

2004-ben nyolc kifejlett fiókára és a szabadon engedett imprint madárra került rádiós (földi bemérésű) jeladó. A fiatal madarakat rendszeresen nyomonkövetjük a vevőkészülékek segítségével, amíg az általunk rendszeresen vizsgált területeken tartózkodnak. A 9 madárról összesen több mint 100 fix pontot sikerült rögzítenünk. A fiatal madarak kirepülésüket követően sok hasznos információval szolgáltak az öreg madarak mozgáskörzetét illetően is, amelyről korábban semmilyen információnk nem volt. Jelenleg 4 madár fordul meg több-kevesebb rendszerességgel a vizsgált területen belül.

Egy 2003-ban, Heves megyében jelölt madár a következő év tavaszán, rövid időn belül kétszer is „megjárta” a Mátra és Észak Békés megye közötti távot, meglátogatva több útjába eső

parlagi sas revírt. Ezzel megerősítette a műholdas adókkal felszerelt madaraktól származó információt, miszerint az ivaréretlen madarak kedvelik ezt a „légifolyosót”. Egy másik szintén Heves megyében jelölt madár, a kirepülést követően, közel 100 km-es utat repült végig úgy, hogy késő délutánra ismét a fészek közvetlen közelébe visszatért.

Két fiókát (Hevesi-sík és Hernád-völgy) és a nálunk szabadon engedett szlovák gyűrűs madarat jelöltük meg 2004-ben műholdas nyomkövetőkkel. Az egyik fióka kirepülés után közvetlenül elpusztult, nagy valószínűséggel belefutott a megáradt Hernád vizébe, ugyanis a fészek környezetében kirepüléskor mintegy 1 km²-es egybefüggő mély vízborítás volt. A növényzet alatt levő tetemet Lubomir Peske cseh kollégánk segítségével, októberben találtuk meg. A másik fészekben jelölt madár az általunk tojásból keltetett majd repatriált fióka volt. Emellett még az év első felében a 2003-ban utolsóként megjelölt madárról is sok információ gyűlt össze, így az év végére a hat madárról már közel 1000 előfordulási helyet sikerült több-kevesebb pontossággal azonosítanunk.

Az elmúlt két évben nyomkövetőkkel felszerelt 16 madár (6 műholdas + 10 rádiós) rengeteg teljesen újszerű adatot szolgáltatott a madarak mozgáskörzetéről és diszperziós szokásairól, és sok, korábban nem ismert fontos élőhelyet sikerült segítségével behatárolnunk.

Élőhely-védelmi kezdeményezések

A LIFE program során el kívánunk készíteni olyan élőhely-kezelési javaslatokat, amelyek betar(ta)tásával a nemzeti park igazgatóságok és a természetvédelmi hatóságok biztosíthatják a legfontosabb parlagi sas élőhelyek minőségének fennmaradását, illetve javulását. A javaslatok elkészítéséhez az elmúlt 2 évben kiterjedt vizsgálatokat kezdtünk, amelyek során a legfontosabb élőhelyeken terepi felmérések és térinformatikai (GIS) módszerek segítségével feltérképeztük az egyes földhasználati módok, élőhelytípusok és veszélyeztető tényezők (pl. elektromos vezetékek) eloszlását, valamint a legfontosabb zsákmányfajok (hőrcsög, ürge, mezei nyúl és fácán) állománysűrűségét. A vizsgálatok során összevetjük az említett tényezőket a faj elterjedésével, illetve költési sikerével, valamint megpróbáljuk az EU

csatlakozás várható közvetett hatásait (pl. földhasználat, infrastrukturális fejlesztések) is modellezni. A Természetvédelmi Hivatalnak minden évben jelezzük a Különleges Madárvédelmi Területeken (SPA) kívül eső parlagi sas párok elhelyezkedését és kezdeményezzük a legalább 2 párt stabilan eltartó területek bevonását az SPA-k rendszerébe.

Egyedek genetikai azonosítása

A 1997 óta tartó szisztematikus tollgyűjtés tovább folytatódott 2004-ben, így további 520 db vedlett tollat (összesen 2790 db), valamint 33 fiókából pihetollat (összesen 91 db) gyűjtöttünk. A Haematológiai és Immunológiai Intézetben tovább folytattuk a tollak genetikai vizsgálatát és ez idáig mintegy 60 parlagi sas mintából készítettünk DNS-ujjlenyomatot és ivarhatározást. Első lépésként 17 különböző territóriumban hasonlítottuk össze a költő madarakat a 2002 és 2003-as években. Az első évben azonosított 18 madárból (15 tojó, 3 hím) 4 példány (3 tojó, 1 hím) kicserélődött a következő évre. Ez 22%-os kicserélődési rátát jelent, amely mintegy négyszerese a hasonló ragadozó madaraknál szokásos mértéknek, így reméljük ez az eredmény a kis mintaszámmal (és esetleg a territóriumok közötti átrendeződéssel) magyarázható és nem a költő madarak rendkívül magas mortalitási arányával. A vizsgálatokat több évre és több párra is kiterjesztjük 2005-ben, így remélhetőleg pontosabb képet kapunk a költő madarak valódi kicserélődési rátájáról.

Ismeretterjesztés a nagyközönség és az érdekcsoportok számára

A nagyközönség tájékoztatása céljából 2004-ben hat alkalommal adtunk közre sajtóhírt, három sajtótájékoztatót tartottunk és számos riportot adtunk, amelyek hatására minimum mintegy 150 alkalommal szerepeltünk a legkülönbözőbb médiumokban. Kihelyeztünk öt program-

ismertető táblát, valamint további öt tábla kihelyezése folyamatban van. Kis változtatásokkal fenntartjuk a program saját honlapját (www.imperialeagle.hu). 2005-ben a parlagi sas lett az Év Madara, amelyhez előre plakátot és kártyanaptárt készítettünk, valamint folyamatban van egy tíz oldalas ismeretterjesztő kiadvány kiadása is.

A terepi munkák során a munkacsoport tagjai kapcsolatba léptek a helyi fontosabb érdekcsoportok (mezőgazdászok, erdészek, vadászok) képviselőivel, valamint 14 előadást tartottunk az MME parlagisas-védelmi programjáról és az együttműködés lehetőségeiről mintegy 600 fő részére. A program legfontosabb eredményeit több alkalommal közzétettük a hazai és nemzetközi szakmai levelezőlistákon.

Nemzetközi kapcsolatok

Munkacsoportunk 4 tagja részt vett a 2004. decemberében a „Sztyeppi Madarak Védelme és Ökológiája” címmel rendezett konferencián Leridában (Spanyolország), ahol előadást tartottunk a hegy- és síkvidéki parlagi sasok eltérő költési sikeréről és táplálkozási szokásairól.

Az év során nyolc alkalommal tartottunk megbeszélést vagy közös terepbejárást a Szlovák Ragadozómadár-védelmi Egyesület (RPS, volt SVODAS) munkatársaival a LIFE programjaink közötti szorosabb együttműködés érdekében.

A Munkacsoportunk által működtetett a nemzetközi parlagi sas levelező listának jelenleg 19 országból 44 tagja van és 2004-ben mintegy 50 levelet küldtek rá.

Az országos állományt 75-85 párra becsüljük.

SPA területen 48 revírt ismerünk.

Kékvércse–védelmi Munkacsoport 2004. évi beszámolója

PALATITZ PÉTER – SOLT SZABOLCS – FEHÉRVÁRI PÉTER – BAGYURA JÁNOS

Költőállomány felmérés

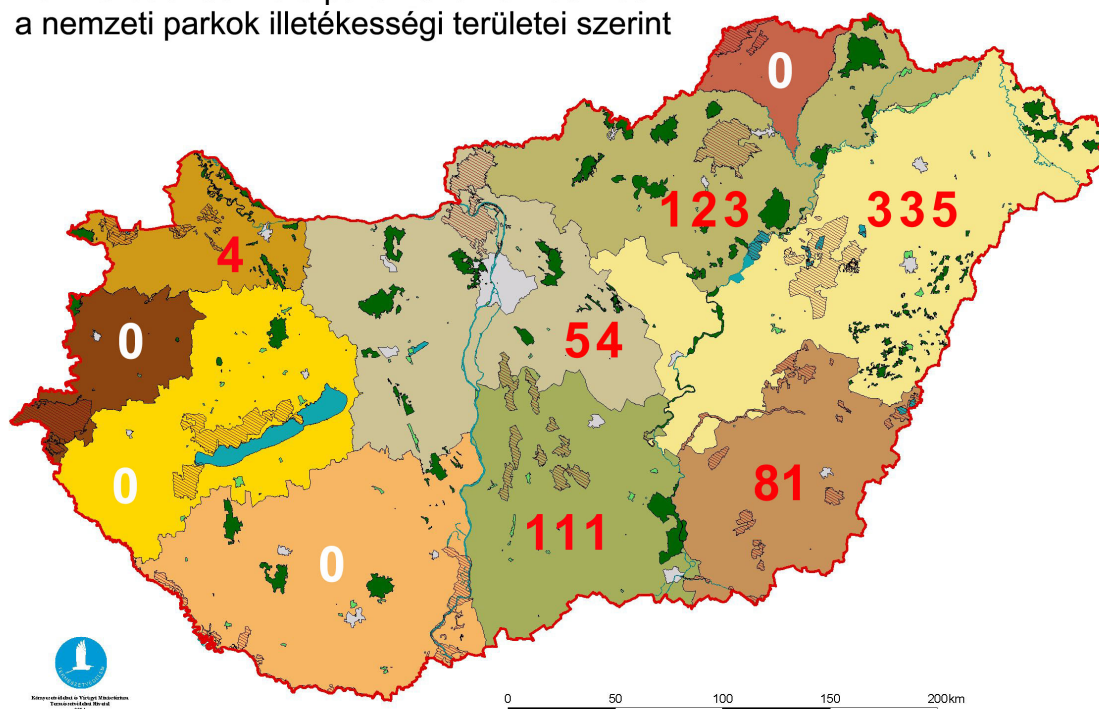
A hazai becsült kék vércse állomány 800-900 pár. A 2004. év során a nemzeti parkok és Munkacsoportunk közös felmérése alapján 708 kék vércse revírt ismertünk Magyarországon. A 2003. évi felmérésnél alaposabb számlálás ellenére ez 17 párral kevesebb, mint 2003-ban.

A 2004. évi állományfelmérésből ismert kék vércse költő párokról 2,5x2,5 km-es rácspontú UTM adatbázist készítve elemeztük, hogy az ismert revírekből mennyi esik a kijelölt Natura 2000 Különleges Madárvédelmi Területekre (KMT). Amennyiben egy UTM négyzet területe átfedett egy KMT-jével, automatikusan Natura 2000 területre sorolódott az adott költő pár. A módszerről a bővebb leírást lásd a folyóirat erről szóló cikkében.

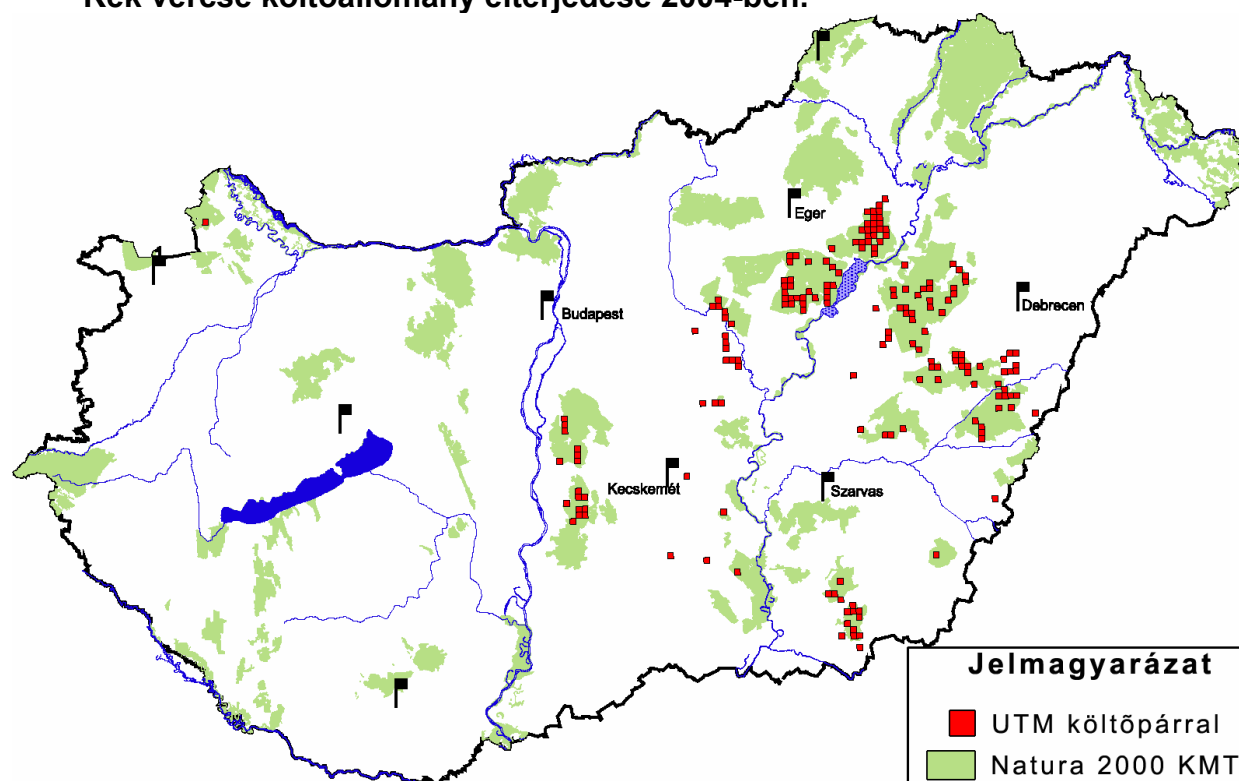
1. táblázat Kék vércse költő párok megoszlása nemzeti parki illetékességi területek szerint 2003-ban és 2004-ben.

Nemzeti Park Igazgatóság	Költő párok 2003	Költő párok 2004
FHNPI	2	4
DINPI	73	54
BNPI	75	123
KNPI	107	111
HNPI	377	335
KMNPI	91	81
Összesen	725	708

Kék vércse fészkelő párok száma 2004-ben a nemzeti parkok illetékességi területei szerint

Kék vércse költőállomány elterjedése 2004-ben.

Felmérésünk szerint 2004-ben a kék vércse állomány 87%-a (616 pár) költött Natura 2000 KMT területen.

bennük, míg a természetes fészektelepeken átlagosan 10 pár (szarkafészek-telep) illetve 13 pár (vetési varjú telep) kék vércse költ.

Fészkelőhelyek

A 2004. évi felmérés alapján a kék vércse állomány 38%-a költ sűrű telepeken¹, 62%-a szoliter fészkekben vagy nagyon laza költő aggregátumokban.

Az ismert kék vércse telepek száma 2004-ben.

9 telep vetési varjú fészkekben:	117 pár
6 telep szarka fészkekben:	58 pár
6 telep műfészkekben:	95 pár
Összesen: 21 db	270 pár

Az átlagos telepméret 13 pár. A mesterséges telepek kissé nagyobbak az átlagnál, 16 pár költ

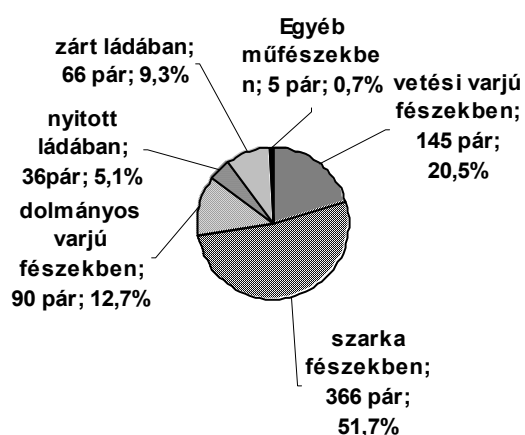
Jelentősebb kék vércse telepek 2004-ben.

Település	Telep fajtája	Költő párok száma
Kócsújfalu	mesterséges	42
Abony	természetes	25
Hódmezővásárhely	mesterséges	23
Jászboldogháza	természetes	20
Szabadszállás	természetes	18
Báránd	természetes	15
Tetétlen	természetes	15
Sáp	természetes	12

¹ Ugyanazon erdőfoltban, fás ligetben 5 költő párt meghaladó fészkelőhelyek.

A költési szezon során fokozott figyelmet fordítottunk a vetési varjú telepeken fennmaradt kék vércse költések felderítésére és az esetleges veszélyeztető tényezők kiküszöbölésére. A területbejárások során 35 vetési varjú telepen jártunk, melyből 20 telepen találtunk kék vércse költést. 9 olyan varjútelep vált ismertté, melyről nem tudtuk, hogy költött-e bennük a közelmúltban kék vércse. A kék vércse költő párok száma a 9 varjútelep egyikén sem haladja meg az 5 párt.

Kék vércse párok fészekfoglalása 2004-ben.

Az ismert költő párok több, mint 50%-a szarkafészkekben költ. A vetési varjú telepeken varjúfészkekben az állomány 20%-a fészkel. Különböző műfészkekben az állomány kb. 15%-a, míg dolmányos varjú fészkekben kb. 12%-a költ.

Kék vércse fiókák mesterséges fészkekben a Vásárhelyi-pusztán.

Fotó: *Bagyura János*

Védelmi tevékenységek

Fészkelőhelyek védelme

A fogyatkozó vetési varjú telepek helyettesítésére az arra alkalmas élőhelyeken műfészkekből álló mesterséges költőtelepeket hozunk létre. A tapasztalatok szerint a számukra megfelelő műfészkek-telepeket a madarak szívesen foglalják.

2004 során 260 db költőládát készítettünk el. Ezúton is köszönjük Sáros Endre tagtársunk a műfészkek szakszerű és precíz legyártásban való nélkülözhetetlen segítségét.

A Vásárhelyi-pusztán található műfészkek telep ládáinak pótlására a KMNP szakemberei számára eljuttattunk 40 darabot. A meglévő műfészkekből a következő költési szezonra két új telepet hozunk létre a Kiskunságban, hármat pedig a Jászságban. A telepeken 40-60 költőládát fogunk kihelyezni.

Költőláda.

Fotó: *Solt Szabolcs*

Repatriáció

2004-ben az osztrák vámosok öt, még életben lévő fiatal kék vércsét koboztak el. A lefoglalt

madarak a KvVM Természetvédelmi Hivatal közbenjárásával hazakerültek Magyarországra.

Dr. Rodics Katalin és Dr. Hans Frey az elkobzott kék vércsékkel a hegyeshalmi határátkelő helyen.

Fotók: *Bagyura János*

Egyesületünk szakemberei felkészítették őket a szabad, önálló életre. A madarakat a sajtó jelenlétében szeptember 20-án szabadon engedték a Jászságban. Az öt fiatal, színes gyűrűvel jelölt madár már az elengedés után vadászott a levegőben és vélhetően sikeresen csatlakozott a közelben éjszakázó, vonulásra készülő kék vércse csapathoz.

Kék vércse vadróptető volier Jánoshida térségében.

Fotó: *Bagyura János*

Vonuláskutatás

Mint az közismert, a kék vércse a telet Afrikában tölti. A madarak nyár végétől a kora őszi indulásig terjedő időszakban elhagyják költőhelyeiket. A vonulásra való készülődés

szerves része, hogy a kék vércsék ebben az időszakban több száz, sőt ezres tömegben együtt éjszakáznak a gyülekezőhelyeken. Az ismert éjszakázó helyek nyílt területeken álló magányos fák, kisebb facsoportok.

A korábbról ismert gyülekezőhelyeken kívül további három, legalább időszakosan fontos gyülekezőhely vált ismertté 2004 során, a Hortobágyon, a Körös-Maros Nemzeti Parkban és a Kiskunságban. A gyülekezőhelyeken a Munkacsoport tagjai és az illetékes természetvédelmi örök heti rendszerességgel végeztek szinkronszámlálásokat. A megfigyelések hét helyszínen zajlottak egy időben, összesen 30 megfigyelő bevonásával.

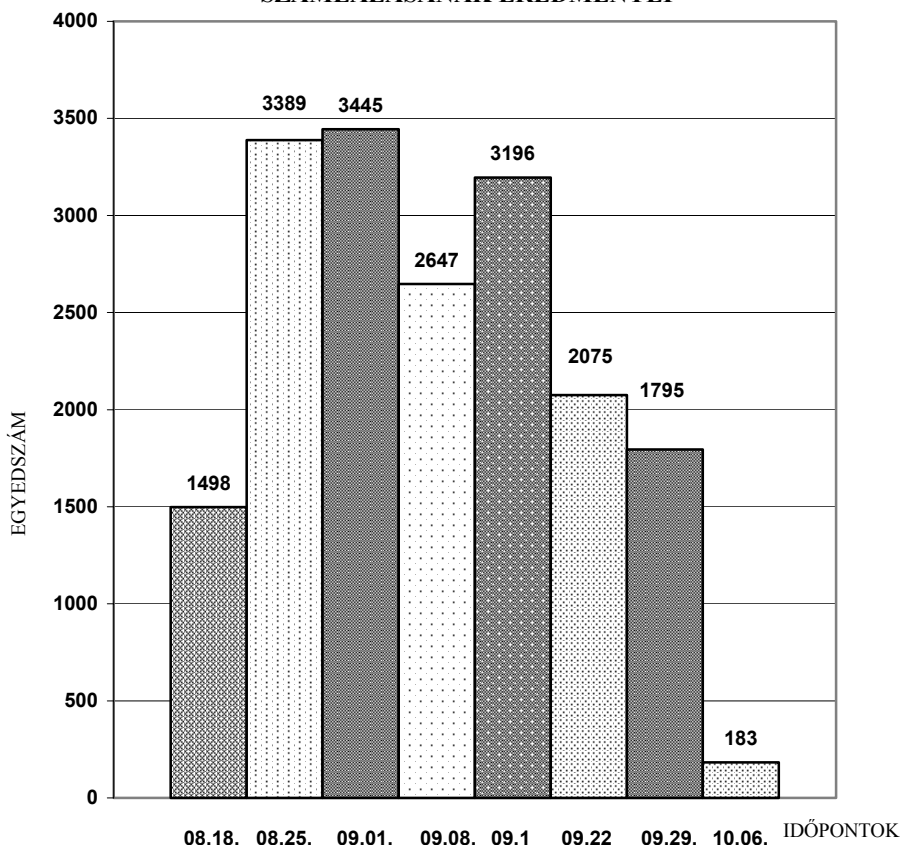
Kék vércse tojó.

Fotó: *Solt Szabolcs*

Az adatokból kiderült, hogy a vonulás csúcsa augusztus utolsó hete - szeptember harmadik hete közé esik. Az országban a legtöbb vércsét - 3445 egyed - szeptember 1-jén figyeltünk meg. Ekkor csak a Hortobágyon egy erdőfoltban 1507 madarat számoltunk, ez volt a 2004-es év abszolút megfigyelési csúcsa. A gyülekezők összesített eredményei szerint a Hortobágy és Heves volt a két legfontosabb gyülekezőhely, a 8 megfigyelési alkalommal összesen a 4097 illetve 4065 egyeddel. Igen fontos vonulási gócnak bizonyult a Bihari-sík (3655 pd.), a Jászság (3483 pd.), a Körös-Maros Nemzeti Park déli pusztái (1982 pd.) és a Kiskunság (891 pd.) is.

Érdekes, hogy a hortobágyi gyülekezőt a madarak nagy része szeptember 15-ére elhagyta, míg a többi gyülekezőt változó mértékben ugyan, de egészen október első hetéig használták éjszakázásra.

**ORSZÁGOS KÉK VÉRCSE GYŰLEKEZŐ SZINKRON 2004. ÉVI
SZÁMLÁLÁSÁNAK EREDMÉNYEI**

Tudatformálás és propaganda

A kék vércse védelem fontosságának propagálására a Munkacsoport igyekezett erejéhez mérten figyelmet fordítani. Tevékenységünkről az alábbi helyeken jelent meg híradás:

RTL Klub Híradó 2004. 09. 20.

Népszabadság, Magyar Hírlap, Blikk, Néplap 2004. 09. 21.

Kossuth Rádió, *Vadúzás és Erdőzúgás* 2004. október 14. és 21.

Madártávlat 2004. decemberi szám.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is köszönjük az adatszolgáltatást és a terepi munkát minden aktív munkacsoport tagnak, továbbá köszönjük a hivatásos természetvédelem munkatársainak a kék vércse védelmében tett segítő közreműködését.

Kerecsensólyom-védelmi Munkacsoport 2004. évi beszámolója

BAGYURA JÁNOS - SZITTA TAMÁS - HARASZTHY LÁSZLÓ - DEMETER IVÁN
SÁNDOR ISTVÁN - DUDÁS MIKLÓS - VISZLÓ LEVENTE - PUSKÁS LÁSZLÓ - VÁCZI MIKLÓS

Monitoring

Kora tavasszal társadalmi aktivistáink bevonásával országos állományfelmérést végeztünk, ezzel párhuzamosan megfigyeléseket végeztünk az ismert párok élőhelyén.

Tagtársaink Győr-Moson-Sopron megyében 2 pár és Békés megyében 3 új, revírt fogláló sólyom pártfigyeltek meg.

Mesterséges fészkek kihelyezése

A kerecsensólyom nem fészekrakó madár, költés céljából elsősorban más ragadozó madarak elhagyott fészket foglalja el. Ezek a fészkek általában rossz állagúak, és mivel a sólymok nem tatarozzák, nem építik tovább őket, ezért gyakran előfordul, hogy a fészkek költés közben leszakad, összetörnek a tojások és elpusztulhatnak a fiókák.

2004-ben felmértük a rossz állagú fészkeket, és helyükre 31 mesterséges fészket helyeztünk ki. Ezen felül a magasfeszültségű oszlopokra a helyi áramszolgáltató vállalatok segítségével 21 költőláda került kihelyezésre.

Tapasztalataink alapján a kerecsensólymok előszeretettel elfoglalják a mesterséges fészkeket.

Kerecsensólyom mesterséges fészkek kihelyezése.

Fotó: *Fatér Imre*

A fészkek kihelyezésénél fontos szempont, hogy ugyanolyan vízáteresztő képességgel kell, hogy rendelkezzenek, mint a természetes fészkek, ellenkező esetben erős esőzések hatására a fészkekben felgyülemlik a víz és ezért a fiókák elpusztulhatnak. A mesterséges fészkeket időszakonként karban kell tartani.

Kerecsensólyom fiókák mesterséges fészkekben.

Fotó: *Bagyura János*

Fészekőrzés

Költési időszakban folyamatosan figyelemmel kísértük az ismert kerecsensólyom párok költését. A Gerecsében egy sziklán költő pár költését a kirándulók rendszeresen megzavarták, ezért a sikeres költés érdekében éjjelnappali fészekőrzést szerveztünk (*Csonka Péter*). Az akció sikeres volt, az őrzött fészkekből 4 fiatal kerecsensólyom kirepült.

Költési eredmények

Összesen 140 revírben figyeltünk meg kerecsensólymokat, közülük 29 párról megfigyelés hiányában, nincs további adatunk.

111 párnál fészkefoglalást figyeltünk meg, közülük 6 fészeknél pár nélküli egyed volt.

1 fészket fiatal sólymok foglaltak és nem költöttek.

104 pár költetni kezdett, közülük 24 pár költése különböző okokból megghiúsult.

Összesen 80 pár sikeresen költött és 209 fiatal kerecsensólyom kirepült.

A sikertelen költések okai

- ◆ Kotlási időszakban valószínűleg az erős esőzések hatására megghiúsult 17 költés.
- ◆ 1-1 költés esetében terméketlenek voltak a tojások, ill. a nyest ette ki azokat, valamint a vihar is levert egy fészket és a tojások

összetörtek.

- ◆ Kisfiókás korban ismeretlen okból meghiúsult a költés 3 esetben, továbbá Nógrád megyében kiszedték (ellopták) a fiókákat.

Mindösszesen 24 költés hiúsult meg.

Kerecsensólyom költési eredmények 2001-2004.

Év	Becsült Állomány (párok)	Felderített párok száma	Eredményes költések száma	Kirepült fiatalok száma	Fészkenkénti költési siker	Átlagos költési siker
2001	111-140	111	75	233	4x1, 17x2, 28x3 19x4, 7x5	3,1
2002	113-145	113	80	279	3x1, 11x2, 25x3 26x4, 15x5,	3,5
2003	127-150	127	91	287	12x1, 14x2, 24x3, 30x4, 11x5	3,2
2004	140-160	140	80	209	9x1, 29x2, 27x3, 14x4, 1x5	2,6

Védelmi beavatkozások

Egy Nógrád megyei mesterséges fészekből kiszedték a kerecsensólyom fiókákat. A Bükk Nemzeti Park Igazgatósága feljelentést tett, de a nyomozás eredménytelenül zárult.

Az eset után egy hivatásos vadász barátunk segítségével - állítólag galambászoktól - 1 fióka előkerült, és még egy fiókáról volt információnk, de az sajnos nem lett meg.

Nem kizárt, hogy ezeket a fiókákat a Nógrád megyei fészekből szedték ki. A kézre került fiókát Hatvan térségében egy kerecsensólyom fészekbe két hasonló korú fióka mellé betettük, és mind a három fiatal sikeresen kirepült.

A Börzsönyben egy felhagyott kőbányában költő pár védelme érdekében 2004. februárjában a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság engedélyével és támogatásával a bánya bejárata elé közel 300 méter hosszú kerítést építettünk. Reméljük, hogy így a kirándulók már kevésbé fognak a bánya területére bemenni, ami egyébként fokozottan védett. Sajnos azonban a pár 2004-ben nem költött a területen.

Egy Békés megyei fészek ellenőrzése alkalmával a fészek alsó szerkezetében lévő

A kora tavaszi időszak az elmúlt évek átlagához viszonyítva csapadékosabb volt, ezért feltételezzük, hogy a költések jelentős része elsősorban a kelés körüli időpontban ment tönkre.

mezei veréb fészekből egy nyest ugrott ki. Széll Antal, Puskás László és Czifrák Gábor terepszínűre festett alumínium lemezzel a fatörzs egy részét befedték, hogy a nyest ne tudjon a fára felmászni. A költés sikeres volt.

Gyűrűzés

A fészekellenőrzések folyamán 72 kerecsensólyom fiókát gyűrűztünk meg.

Egy 2004. május 30-án Heves megyében gyűrűzött fiókát októberben, Líbiában solymászati célból befogtak. Ez a második adatunk, hogy Líbiában magyar kerecsensólymot megfogtak. A hazai kerecsensólyom védelme szempontjából ezek fontos adatok, mert ez alapján tudjuk, hogy a fiatal madarak Észak-Afrikáig elkóborolhatnak és a telelőhelyen is védelmet kell számukra biztosítani.

Költésbiológiai kutatás

A kerecsensólymok költésbiológiájának részletesebb megismerése érdekében Viszló Levente és társai ipari kamerával folyamatosan figyelemmel kísérték egy kerecsensólyom költést. A fészekben 5 tojás volt, 4 fióka kikelt és sikeresen

kirepült. A megfigyelésből származó adatok feldolgozása folyamatban van.

Táplálékmaradványok vizsgálata

A fiókák gyűrűzésekor illetve a költési időszak után a fészkekből rendszeresen begyűjtjük a táplálékmaradványokat.

Az 1980 és 2004 között gyűjtött táplálékmaradványok vizsgálatának eredményei:

Hegyvidéken 22 költésből 23 faj 422 egyedét, síkvidéken 347 költésből 185 faj 8283 egyedét, összesen 369 költésből 89 faj 8705 egyedét határoztuk meg.

Emlősök közül leggyakoribb zsákmányállat az ürge 1485 egyeddel, madarak közül a galamb 4646 egyeddel.

Az a tapasztalatunk, hogy a fészkekben a nagyobb testű zsákmányállatok, pl. galambcsontok a kisebb testű zsákmányállatokhoz viszonyítva, pl. seregély, nagyobb százalékban maradnak meg. Ezért a fészkekből gyűjtött vizsgálati anyag alapján elsősorban a kerecsensólyom zsákmányfajait lehet meghatározni, az egyes fajok %-os arányában jelentős eltérések lehetnek.

A zsákmányállatok vizsgálatának jelentős részét Dr. Solti Béla végezte.

Kézre került kerecsensólymok adatai

Vámosgyörk térségében 2004. 07. 04-én egy legyengült gyűrűs kerecsensólymot találtak. A sólymot bevittük a Budapesti Állatkertbe, ahol Dr. Sós Endre és Dr. Molnár Viktor diftériás megbetegedést állapított meg. Sajnos erősen legyengült állapota miatt másnap elpusztult.

Békés megyében, 2004. 07. 15-én a helyi vadőr megfogott egy szelíd fiatal hím kerecsensólymot. Lábán bálakötöző madzag volt, valószínűleg falusi gyerekek szedhették ki a fészkekből. Tollazata ép volt, kondíciója jó. Czifrák Gábor határozta meg, ezt követően Puskás Lászlóhoz került. 2004. 08. 01-én elengedtük, de még napokig kijártunk és táplálékot helyeztünk ki neki, amit szívesen elfogadott.

Fiala hím kerecsensólyom elengedés előtt.

Fotó: Bagyura János

Békés megyében 2004. 08. 02 -án Dévaványa térségében Széll Antal és Puskás László egy legyengült fiatal hím kerecsensólymot találtak. Valószínűleg valaminek nekirepült, külsérelmi nyom nem látszott rajta, de az egyik szárnyát kissé lógatta és nem tudott repülni. Puskás László gondozta, amikor felépült, 08. 31-én, ugyanott, ahol az előző fiatalot elengedtük, őt is elvadröptettük. Sajnos ezt a kerecsensólymot 11. 07-én az elengedési helytől kb. 17 kilométerre Széll Antal áramütéstől elpusztulva találta meg.

Heves megyében 2004. 08. 12-én Borbáth Péterhez került egy fiatal tojó kerecsensólyom, lábán béklyó és egy névtábla volt, ami alapján kiderítettük, hogy Lengyelországban 2004. 08. 07-én röptetés közben veszett el. Kondíciója rendkívül alacsony volt, kóborlás közben valószínűleg nem tudott sikeresen vadászni. Sajnos a szakszerű gondoskodás ellenére másnap elpusztult.

Az országos állományt 140 -160 párra becsüljük.

SPA területen 95 revírt ismerünk.

Rétisas-védelmi Munkacsoport beszámolója

HORVÁTH ZOLTÁN - BANK LÁSZLÓ - KALOCSA BÉLA - TÖMÖSVÁRY TIBOR - PINTÉR ANDRÁS

2004-ben az ország 16 régiójában mintegy 70 fővel tovább folytattuk a rétisások számára alkalmas élőhelyek rendszeres ellenőrzését, figyelemmel kísértük a költések menetét és rögzítettük a költési eredményeket.

Új párok megtelepedése: Alsó-Duna völgye 5 pár, Baranya 1 pár, Csongrád 1 pár, Fejér 1 pár, Kisalföld 1 pár, Komárom 1 pár, Közép-Tisza 1 pár, Somogy 4 pár és Tolna 2 pár.

17 pár megjelenését regisztráltuk, valójában csak 15 új párral emelkedett a költő állomány mivel, két régióban (1-1 párral) a párok revírváltása miatt csökkent a költő párok száma. 2004-ben 133 pár vált ismertté - melyeknél a fészket is megtaláltuk - a 85 sikeres költésből összesen 130 fióka kirepült.

Téli etetés, műfészek kihelyezése

Az elmúlt évtizedekben rendszeressé vált a rétisások téli etetése.

A Tisza menti, hortobágyi, biharugrai területek mellett az Alsó-Duna völgyében és Belső Somogyban is végeztünk téli etetést, ami nagymértékben elősegíti a fiatal madarak áttelelését.

2004-ben 5 műfészkek kerültek kihelyezésre. A műfészkek kihelyezések jelentőségét bizonyítja, hogy az elmúlt év során 7 pár ismételtelen műfészkekben költött, ebből 2 pár már a műfészkek közelében új fészket épített. Somogy megyében egy 10 évvel korábban felrakott műfészket foglaltak el a sasok. A fémből épített műfészkek kosár még félig volt karvastagságú kocsányos tölgy ágakkal, melyek ennyi idő elmúltával is biztos fészkekalapot biztosítottak.

Színes gyűrűzés

Idén megkezdtük a fiókák színes gyűrűvel történő jelölését. Az európai program részeként Magyarország, Ausztria és Horvátország a felül fekete alsó részén zöld színű kódot kapta (azért kapott a három ország közös kódot, mert az 1976-ban indult program már szinte az összes

lehetséges színkódot felhasználta).

Az évet jelölő gyűrűt több országhoz hasonlóan szintelenül kértük, mivel ha az adott színű gyűrű az aktuális évben nem kerül felhelyezésre később már nem használható fel.

Az országkódos gyűrű a jobb, a szintelen gyűrű a bal lábra került. A színes gyűrűzés során 28 fiókát jelöltünk meg a következők szerint; Kisalföld - 5 pd, Fejér - 5 pd, Somogy - 6 pd, Alsó-Duna völgye - 5 pd és Hortobágy - 7 pd.

Fiatals rétisas színes gyűrűvel.

Fotó: Horváth Zoltán

Mérgezés

Történt negatív esemény is, Tolna megyében mérgezés következtében pusztultak el rétisások. Az eset 2003 decemberében történt, a tavalyi beszámolóhoz még nem volt elég információ, így most kerül a jelentésbe. A pacsmagi halastavaknál döglött kárászok kerültek kihelyezésre, melyekre karbofurán tartalmú, a mezőgazdaságban használatos mérget tettek, feltehetően vidra mérgezés céljából. A kihelyezett döngöt felették a sirályok és kócsagok, a mérgezéstől elpusztult madarakat és feltehetően a döngöt is ették a rétisások. A területen 5 pd. első éves rétisas pusztult el. A mérgező idegrendszerre hat és elég gyorsan; a döngök mellett néhány méteren belül 3 pd.-t találtak.

Az ügyben az illetékes Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság feljelentést tett. (Egy Bécs mellett tartott rétisasos konferencián elhangzott, hogy az Ausztriában elpusztult és kézre került rétisasok esetében is szinte mindig karbofuran mérgezést mutattak ki.)

Költési eredmények

A költési eredményekkel kapcsolatban megfigyelhető, hogy egyre több 3 fiókás fészekalj kerül elő. 2004-ben már négy ilyen

esetet figyeltük meg. Ennek fő oka feltehetően az állomány erősödése, a távcsövek minőségének javulása, és a megfigyelők egyre nagyobb gyakorlata mellett, a gyűrűzés elindítása (pl. két fészeknél is a földről mindig két fióka látszott, és csak a gyűrűzéskor derült ki, hogy három volt).

Feltehetően néhány esetben előfordult eddig is, hogy a fák magassága, a fészkek nagysága és a sűrű lombkorona miatt nem mindig sikerült a 3 fiókát megfigyelni.

Rétisas költési eredmények 2001-2004 között.

Év	Becsült állomány (pár)	Felderített párok száma	Eredményes költések száma (aránya)	Kirepült fiatalok száma	Fészkenkénti költési siker	Átlagos költési siker (kirepült fióka/felderített pár)
2001	98	93	68 (73%)	95	41x1, 27x2	1,4
2002	98-105	98	72 (73%)	105	39x1, 33x2	1,5
2003	118 -130	118	87 (74%)	130	46x1, 39x2, 2x3	1,5
2004	133-150	133	85 (64%)	130	44x1, 37x2, 4x3	1,5

Rétisas fióka.

Fotó: Horváth Zoltán

Az átlagos kirepült fiókaszám a sikeres párok esetében tovább emelkedett (1,5), de a sikeres költő párok aránya a 2001-2003 közötti

konstans arányról (73-74%) 2004-ben csökkent (64%), így kevesebb fióka repült, mint ahány költő pár volt. A jelentősebb állományokkal rendelkező Somogy, Baranya és alsó-dunavölgyi területeken csak 55% körüli volt a sikeres költések száma, míg az alföldi területeken ez az érték 80-100% között mozgott. Feltehetően, a Dél-Dunántúlon az állomány telítődése, az élőhelyek lefedettsége következtében egyre erősödő revír harcok csökkentik a költési eredményt, míg az Alföld területein, ahol még számos új elfoglalható élőhely található, a párok közötti versengés nem befolyásolja azt.

28 pár költéséről nincs konkrét adatunk, feltehetően az emberi zavarások és a hűvös, csapadékos költési időszak együttesen több költés megghiúsulását okozták. A Dél-dunántúli területeken az előbb említett állománysűrűség is oka lehet a sikertelenségnek.

A sikertelen költések okai, ill. nem költő párok	eset
Erdészeti munka hatására a költés megghiúsult	11
Vadászok zavarása miatt a költés megghiúsult	4
Illegálisan, fészekkel együtt letermelt erdő	1
Terméketlenek az öreg madarak	1
Leesett a fészek	1
Agancsgyűjtés	1
A fészeknél az öreg madár elpusztult	1
Nincs pontos adat	28
Összesen:	48

Elképzelhető továbbá, hogy az emelkedő számú hollók, dolmányos varjak és fiatal rétisasok esetenként, a fészkekben táplálékmaradványok után kutatva, az őrizetlenül hagyott fióka elpusztításával hiúsítják meg a költést. Néhány esetben átszíneződő sasokból kialakult új párok, amelyek még nem költöttek, is az eredménytelen költések számát növelték. Az országos állomány folyamatosan emelkedik.

Az országos állományt 133-150 párra becsüljük.

SPA területen 80 revírt ismerünk.

Országos hamvas rétihéja – védelmi program eredményei

FATÉR IMRE

A hamvas rétihéja védelme érdekében egységes monitoring módszer még nem alakult ki, és ez jelentős mértékben megnehezíti az egységes szempontok alapján történő adatgyűjtést és feldolgozást.

A jelenlegi felmérésünk során elsősorban a Natura 2000 területeken revírt fogláló párok felderítése volt a célunk.

Tagtársaink segítségével országosan összesen 170 revírt derítettünk fel. Jelentősebb monitoring munka folyt Heves, Komárom-Esztergom és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben.

28 pár költését figyelemmel kísértük, közülük 14 pár sikeresen költött, összesen 40 fiatal kirepült. Fészkenkénti eloszlásuk: 1x1, 4x2, 6x3, 2x4, 1x5.

A kirepült fiatalok száma 9 költés esetében ismeretlen, 5 költés megghiúsult.

A sikertelen költések okai:

Tojásos korban predáció történt: 4 esetben.

Ismeretlen okból megghiúsult költés: 1 esetben.

Az ismert növénykultúrában fészkelők közül a gabonában fészkelők aránya feltűnően magas. Általános tapasztalat, hogy az ilyen növényzetben fészkelő párok 80-85%-a csak

aktív védelmi beavatkozással tud fiókat repíteni. Ebben az évben 12 esetben került sor aktív védelmi beavatkozásra. 9 fészeknél védőzóna kijelölésével, 3 esetben a fészek körülkerítésével

Hamvas rétihéja (adult hím).

Fotó: Lothar Lang

és védőzónával igyekeztünk a fiókák kirepülését elérni. Ez 3 lucernában, 8 gabonában és 1 ecsetpázsitban fészkelő párt jelentett.

Kerítés fiókákkal.

Fotó: *Fatér Imre*

Természetesen a leghatékonyabb módszernek a fészkek körülkerítése bizonyult, mint azt már a korábbi években is tapasztaltuk. Nyolc fiókát jelöltünk meg hagyományos gyűrűvel.

Dévaványa térségében 2004. 08. 10-én egy ott költő kerecsensólyom egy fiatal hamvas rétihéját zsákmányolt (megfigyelő *Széll Antal*).

Kirepülés előtt a fiatal hamvas rétihéja.

Fotó: *Fatér Imre*

Az országos állományt 170-200 párra becsüljük.

SPA területen 86 revírt ismerünk.

A Különleges Madárvédelmi Területeken (SPA) fészkelő fokozottan védett nappali ragadozó madarak és az uhu állomány felmérése

BAGYURA JÁNOS – SCHMIDT ANDRÁS – LÁZÁR VIKTOR – SZITTA TAMÁS
FIRMÁNSZKY GÁBOR – SÁNDOR ISTVÁN

A Bükk Nemzeti Park Igazgatósága és az MME által kötött szerződés alapján 2004-ben felmértük az SPA területeken költő fokozottan védett ragadozó madarak és az uhu országos állomány adatait.

Módszer

Az adatgyűjtést nagymértékben segítette, hogy a Ragadozómadár-védelmi Szakosztály tagsága a ragadozó madarak állományfelmérésével, kutatásával, védelmével közel három évtizede foglalkozik, aminek eredménye, hogy számos korábbi adattal is rendelkezünk.

A gyakori fajok felmérése érdekében tagtársaink segítségével szinkron megfigyeléseket szerveztünk, ezen kívül figyelembe vettük az év közben történt egyéb megfigyeléseket is és ez alapján becsültük meg az állományt.

A ritka fajok állományát, revírjeit a korábbi évekből már jól ismerjük. Évente két-három alkalommal ellenőrizzük a fészkek lakottságát és a költési sikert. Természetesen a fészkeket nem minden esetben keressük meg, pl. az ártéri területeken költő barna kánya párok egy részét a revírt foglaló madarak alapján határoztuk meg. Az ellenőrzések néhány faj esetében gyakoribbak, pl. a kerecsensólyom, a vándorsólyom, a parlagi sas, a szirti sas fészkeket a szokásos ellenőrzéseken kívül esetenként nagy távolságból, a madarak zavarása nélkül is figyeljük.

A revírek meghatározásánál figyelembe vettük a 2004. év előtti adatokat is. Vagyis ha éveken keresztül egy adott élőhelyen fészkelte egy pár madár, de 2004-ben valamilyen okból nem költött, ettől függetlenül revírként regisztráltuk.

A kapott adatokat egyeztetjük az MME Helyi természetőr kollégákkal az MME Monitoring Csoportokkal, az adott területen dolgozó Központtal és a Természetvédelmi Hivatallal.

A fokozottan védett nappali ragadozó madarak országos állománya és a Különleges Madárvédelmi Területeken (SPA) ismert revírek száma.

A program folyamán vizsgált fajok	Eszmei érték (eFt)	Országos becsült állomány (pár)	Nem SPA területen becsült revírek adatai		Különleges Madárvédelmi Területeken (SPA) ismert revírek adatai		
			Revírek száma	%-os aránya*	Területek száma	Ismert revírek száma	%-os aránya*
Darázsölyv (<i>Pernis apivorus</i>)	100	800 -1200	433	54,1	37	367	45,9
Barna kánya (<i>Milvus migrans</i>)	250	95 - 120	19	20	14	76	80
Vörös kánya (<i>Milvus milvus</i>)	500	6 - 10	5	83,3	1	1	16,7
Rétisas (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	1000	133 - 150	53	39,8	23	80	60,2
Kígyászölyv (<i>Circaetus gallicus</i>)	500	40 - 50	9	22,5	12	31	77,5
Hamvas rétihéja (<i>Circus pygargus</i>)	250	170 - 200	84	49,4	16	86	50,6
Kis héja (<i>Accipiter brevipes</i>)	250	0 - 1	0	0	0	0	0
Pusztai ölyv (<i>Buteo rufinus</i>)	100	5 - 8	1	20	3	4	80
Békászó sas (<i>Aquila pomarina</i>)	1000	34 - 45	7	20,6	6	27	79,4
Parlagi sas (<i>Aquila heliaca</i>)	1000	75 - 85	27	36	11	48	64
Szírti sas (<i>Aquila chrysaetos</i>)	500	5 - 6	0	0	1	5	100
Törpésas (<i>Hieraaetus pennatus</i>)	500	2 - 4	0	0	2	2	100
Kék vércse (<i>Falco vespertinus</i>)	500	800 - 900	184	23	14	616	77
Kerecsensólyom (<i>Falco cherrug</i>)	1000	140 - 160	45	32,1	27	95	67,9
Vándorsólyom (<i>Falco peregrinus</i>)	500	7 - 10	3	42,9	2	4	57,1
Uhu (<i>Bubo bubo</i>)	250	39 - 50	11	28,2	6	28	71,8
Összesen			881			1470	

*A százalékos arányokat az országos becsült állomány alacsonyabb értékéhez viszonyítva számoltuk ki

A különleges madárvédelmi területek (SPA) térképi azonosítója.

Térképi azonosító	Területkód	Név
Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság		
1	HUAN10001	Aggteleki-karszt
2	HUAN10002	Putnok-dombság
Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság		
3	HUBF10001	Mórichelyi-halastavak
4	HUBF30001	Északi-Bakony
5	HUBF30002	Balaton
6	HUBF30003	Kis-Balaton
Bükki Nemzeti Park Igazgatóság		
7	HUBN10001	Bodrozug-Kopasz-hegy-Taktaköz
8	HUBN10002	Borsodi-sík
9	HUBN10003	Bükk hegység és peremterületei
10	HUBN10004	Hevesi-sík
11	HUBN10005	Kesznyéten
12	HUBN10006	Mátra
13	HUBN10007	Zempléni-hegység a Szerencsi-dombsággal és a Hernád-völgygel
Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság		
14	HUDD10002	Nyugat-Dráva
15	HUDD10003	Gemenc
16	HUDD10004	Béda-Karapanca
17	HUDD10005	Kisszékelyi-dombság
18	HUDD10006	Pacsmagi-tavak
19	HUDD10007	Mecsek
20	HUDD10008	Belső-Somogy
21	HUDD10012	Balatoni berkek
Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság		
22	HUDI10001	Abonyi kaszálóerdő
23	HUDI10002	Börzsöny és Visegrádi-hegység
24	HUDI10003	Gerecse
25	HUDI10004	Jászkarajenői puszták
26	HUDI10005	Sárvíz völgye
27	HUDI10006	Tatai Öreg-tó
28	HUDI10007	Velencei-tó és Dinnyési-fertő
29	HUDI10008	Ipoly völgye
30	HUDI30001	Vértes
31	HUDI30002	Zámolyi-medence

Térképi azonosító	Területkód	Név
Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság		
32	HUFH10001	Fertő-tó
33	HUFH10004	Mosoni-sík
34	HUFH30004	Szigetköz
35	HUFH30005	Hanság
Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság		
36	HUHN10001	Szatmár-Bereg
37	HUHN10002	Hortobágy
38	HUHN10003	Bihar
39	HUHN10004	Közép-Tisza
40	HUHN10005	Jászság
41	HUHN10008	Felső-Tisza
Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság		
42	HUKM10001	Kígyósi-puszták
43	HUKM10002	Kis-Sárrét
44	HUKM10003	Dévaványai-sík
45	HUKM10004	Vásárhelyi- és Csanádi-puszták
46	HUKM10005	Cserebökényi-puszták
Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság		
47	HUKN10001	Felső-Kiskunsági szikes puszták és turjánvidék
48	HUKN10002	Kiskunsági szikes tavak és az őrzégi turjánvidék
49	HUKN10004	Tisza Alpár-Bokrosi ártéri öblözte
50	HUKN10007	Alsó-Tiszavölgy
51	HUKN10008	Balástya-Szatymaz környéki homokvidék
52	HUKN30001	Csongrád-Bokrosi Sós-tó
53	HUKN30002	Gátéri Fehér-tó
54	HUKN30003	Izsáki Kolon-tó
Órségi Nemzeti Park Igazgatóság		
55	HUON10001	Órség

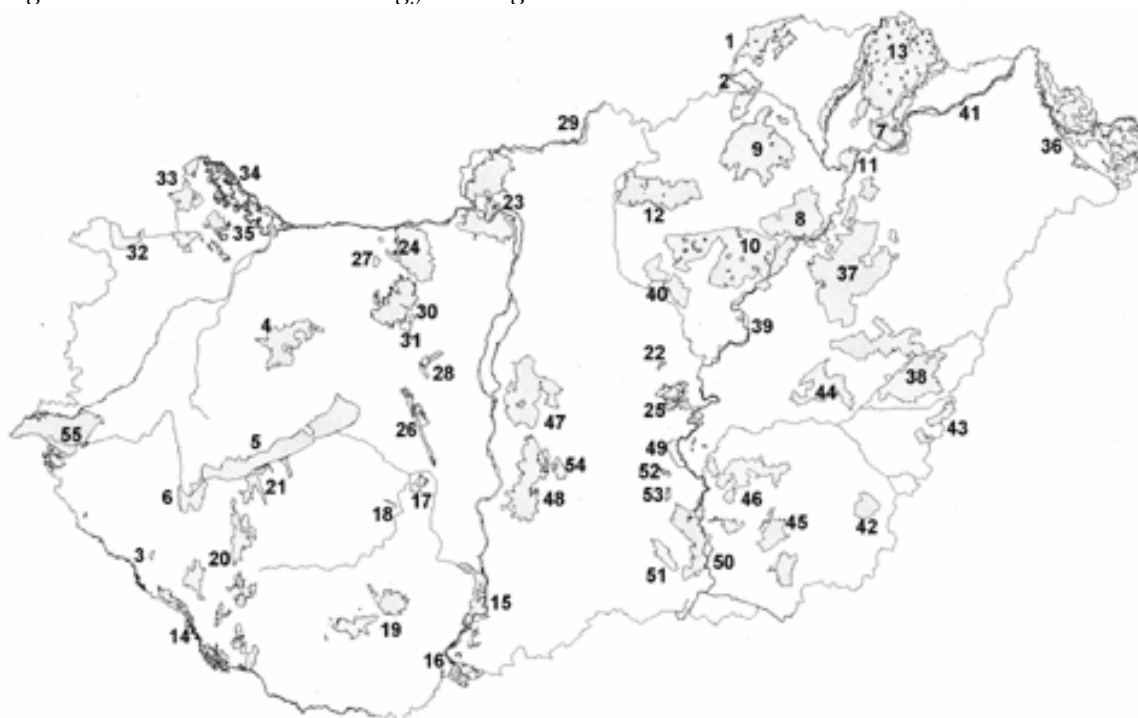
1. táblázat A különleges madárvédelmi területeken (SPA) fészkelő fokozottan védett nappali ragadozó madarak és az uhu revírek száma 2004-ben. Megjegyzés: A táblázatban nem szereplő SPA területeken a feltüntetett fajok egyike sem fordul elő (nincs ismert revír).

SPA	Darázsölyv	Barna Kánya	Vörös kánya	Rétisas	Kígyászölyv	Hamvas rétiheja	Kis héja	Pusztai ölyv
1	14				2		0	
2	13				1			
4	15			1	3			
5	3							
6	3			3		2		
7	3	2		1		3		
8		1				4		
9	40				5			
10						12		
11	1							
12	30				2			
13	35	3			6	5		
14	7			6				
15	25	30		13				
16	4	11		4				
17	3	1						
19	15			3				
20	30	8		16				
21	2			2		3		
23	25				3			
24	22			1	3			
25	1					4		1
26				1				
29	1					2		
30	10				2			
31				1		1		
33			1					
34	3	5						
35	3			2				
36	3					2		
37	1	3		8		23		2
38	1	1				3		1
39	1	4		3				
41	20	1			2			
42	2							
43	2			1		2		
44				2		4		
46				1				
47	3				1	10		
48	2			1		6		
49		1		1				
50	1	5		6				
53	1							
54	1			1	1			
55	21			2				
Össz	367	76	1	80	31	86	0	4

1. táblázat Folytatás. Megjegyzés: A kék vércse „revírek” számának becslési módszerét lásd ezen cikk után.

SPA	Békászó sas	Parlagi sas	Szirti sas	Törpésas	Kék vércse	Kerecsen-sólyom	Vándor-sólyom	Uhu
4						4		
7		1				2		
8		5			72	14		
9	6	4					2	3
10		13			49	20		
11						1		
12	2	2				1		3
13	13	11	5	1		2		17
15						4		
17	3							
19	1							
22					39			
23		3				2	2	2
24		1		1		2		
25						1		
30		2				2		
31						2		
33					4	1		1
34						1		
36						1		2
37					139	15		
38					120	3		
40		5			18	3		
41	2							
42					2			
44		1			9	2		
45					66	1		
46						1		
47					24	4		
48					68	3		
50					4	1		
52					2	1		
54						1		
Össz	27	48	5	2	616	95	4	28

Különleges madárvédelmi területek Magyarországon.

A Különleges Madárvédelmi Területeken fészkelő kék vércse állomány becslésének módszere

PALATITZ PÉTER, SOLT SZABOLCS, LEHOCZKI RÓBERT

A ritka fészkelő fajok esetében (pl.: parlagi sas, kerecsensólyom stb.) az adatgyűjtés során a fészkek ponttérképen való nyilvántartásával kimutatható, hogy Különleges Madárvédelmi Területen (SPA-n) található-e.

A nagyobb fészkelő állománnyal rendelkező kék vércse esetében az adatok felbontása nem terjed ki minden egyes fészkek pontos helyére. Az országos felmérés során a fészkelő telepeket (5-nél több, sűrűn egymás mellett fészkelő pár) földrajzi koordinátákkal látjuk el, ezek esetében a lekérdezések megegyeznek az igen ritka fészkelő fajoknál leírtakkal. A szoliter fészkelők esetében azonban a fészkek helyét a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Monitoring Központja által kidolgozott 2,5x2,5 km-es UTM négyzetek kódjaival tartjuk nyilván (Szép és Nagy, 2001).

A becslés során azok az UTM kvadrátok, melyek részben vagy egészben átfednek

valamely Különleges Madárvédelmi Területtel és fészkelő kék vércsét is tartalmaznak, automatikusan hozzárendelődnek az adott SPA-hoz. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a kimutatás túlbecsli a SPA-n található kék vércse párok számát, mivel az adatokból csak az derül ki, hogy az adott pár fészke körül található UTM kvadrát részben SPA terület-e. Figyelembe véve azonban az adatgyűjtés körülményeit, a kék vércse becsült mozgáskörzetét és a szoliter párok évek között tapasztalható fészkelőhely váltását, a módszer jól alkalmazhatónak tűnik.

Irodalom

Szép, T. és Nagy, K. (2001): Magyarországi UTM kvadrátok térinformatikai adatbázisa a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesületnél. – *Természetvédelmi Közlemények* 9: 31-37.

Barna kánya állomány adatok – 2004

BANK LÁSZLÓ – KALOCSA BÉLA – KOVÁTS LÁSZLÓ – SIKLÓSI MÁTÉ – HORVÁTH ZOLTÁN – PETROVICS ZOLTÁN – DUDÁS MIKLÓS – KOTYMÁN LÁSZLÓ – LŐRINCZ ISTVÁN – BAGYURA JÁNOS

2004-ben tagtársaink segítségével országos barna kánya állományfelmérést végeztünk.

Felderített revírek	Számuk
Makád térsége	1
Dunaföldvár és Gemenc közötti szakasz	2
Gemenc térsége	30
Béda-Karapanca térsége	11
Baranya megye – Dráva mente	4
Kisszekely térsége	1
Gyulaj térsége	1
Szekszárdi-dombvidék (Bonyhádi halastavak)	1
Somogy megye (belső halastavak)	16
Bodrogköz	5
Taktaköz	2
Borsodi-sík	1
Tiszalök térsége	1
Tiszacsege térsége	1
Tiszafüred térsége	2
Kisköre térsége	1
Törökszentmiklós térsége	1
Cibakháza térsége	1
Tiszasas térsége	1
Tisza – Csongrád és Algyő közötti szakasz	6

Kiszombor térsége (Maros hullámtere)	1
Öcsöd térsége	2
Hajdú-Bihar megye (Darvasi halastavak)	1
Tisza felső vidéke (Tiszabercel)	1
Békés megye (Bélmegyer)	1
Összesen:	76

Szép Tibor közlése alapján a Tisza felső vidékén (200 km) valószínűleg több revír van, de ez a terület még nincs feltérképezve. Békés megyében, Mályvád térségében korábban 4 revír volt ismert, jelenleg nem ismerünk fészkelő madarakat.

Országos szinten 95 revírt derítettünk fel, a költési sikerrel kapcsolatos vizsgálatokat a Baranya megyében dolgozó kollegák végezték. Összesen 11 pár költését kísérték figyelemmel, közülük 8 pár sikeresen költött. Összesen 18 fiatal repült ki, fészkenkénti eloszlásuk: 2x1, 2x2, 4x3. Három költés ismeretlen okból megghiúsult.

A barna kánya állományfelmérését jelentős mértékben megnehezíti, hogy elsősorban vizes élőhelyek közelében, ártéri erdőkben, hullámterekben fészkelnek, és ezeket az élőhelyeket csak nehezen lehet megközelíteni.

Az országos állományt 95 -120 párba becsüljük.

SPA területen 76 revírt ismerünk.

Vörös kánya állomány adatok – 2004

BANK LÁSZLÓ - VÁCZI MIKLÓS - BAGYURA JÁNOS

A vörös kánya az 1950-es években a középhegységekben még szórványosan fészkel. Az 1970-es években lakott fészket nem

ismertük, gyakorlatilag nem költött. 1990-ben Baranya megyében, gyertyános-tölgyesben megtelepedett egy pár. Horvátország északi

részen 15-20 fészkelő pár ismert, a Baranya megyében költő 4 pár valószínűleg ennek a populációnak a peremterületét jelenti.

2004-ben Baranya megyében 2 pár költését figyelemmel kísértük, az egyik pár sikeresen költött: 2 fiatal kirepült, a másik költés ismeretlen okból megghiúsult. Két pár költéséről nincs adatunk.

Egy Pest megyei fészekből, Makád térségében 1 sikeres költésből 2 fiatal sikeresen kirepült.

2003. novemberben a Mosoni-sík térségében megfigyeltek 2 öreg és egy fiatal madarat. Az

idei évben ugyanott költési időszakban egy kőrifákból álló erdősávban egy átszíneződő madarat több alkalommal megfigyeltek.

Az országos állomány alakulásában jelentős változást nem tapasztaltunk, elsősorban vonuláskor, de más időpontokban is szórva-nyos megfigyelések történtek.

Az országos állományt 6-10 párra becsüljük.

SPA területen 1 revírt ismerünk.

Kígyászölyv állomány adatok – 2004

BÉRES ISTVÁN – SZITTA TAMÁS – DR. SOLTI BÉLA – KAZI RÓBERT – MOLNÁR ISTVÁN LOTÁR
CSONKA PÉTER – VISZLÓ LEVENTE

A kígyászölyv hazai állománya az elmúlt években számunkra ismeretlen okból folyamatosan csökkent. A pontos ok nem ismert, vonulás közben valószínűleg számos egyed elpusztul.

A *Zemplén-hegység*ben 6 revírt sikerült behatárolni, 4 sikeres költésből 4 fiatal kirepült. Két pár költése valószínűleg erdészeti zavarás miatt kotlási időszakban megghiúsult.

Aggteleki-karszt: 1 revírt ismerünk, a költés sikeréről nincs adatunk.

Galyáság térségében 1 revírt ismerünk, a költésről nincs adatunk.

Putnoki-dombvidék: 1 revírt ismerünk, a költés sikeréről nincs adatunk.

Cserhát térségében: 1 revírt ismerünk, a költés sikeréről nincs adatunk.

A *Bükk* térségében 5 revírt sikerült behatárolni. Megfigyeléseink alapján 3 pár megkezdte a költést, 2 pár sikeresen költött, 2 fiatal kirepült. A harmadik pár költése kotlási időszakban ismeretlen okból megghiúsult. A másik két pár költéséről nincs adatunk, de valószínűleg sikerrel költöttek. Ezen kívül még 4 élőhelyen volt kígyászölyv megfigyelés, a kutatómunka kiszélesítésével újabb párok felderítése lehetséges (*revírként regisztráltuk*).

A *Mátra* térségében 2 párt sikerült behatárolni, de fészket nem találtuk meg, ezért a költésről

nincs adatunk. Megfigyeléseink alapján ebben a térségben 2 pár költése lehetséges.

A *Cserhát*ban 1 revírt sikerült behatárolni, de a költésről nincs adatunk.

Az *Upponyi-hegység* térségében 1 revírt sikerült behatárolni, de a költésről nincs adatunk.

Börzsöny: 1 revírt sikerült behatárolni

A *Pilis*ben 2 revírt sikerült behatárolni.

A *Gerecsében* 3 revírt sikerült behatárolni, 2 sikeres költésből 2 fiatal kirepült, 1 pár költéséről nincs adatunk.

A *Vértes*ben 2 revírt sikerült behatárolni, az egyik pár sikeresen költött, 1 fiatal kirepült. A másik pár költéséről nincs adatunk.

A *Bakony*ban a megfigyelések alapján 5 párra becsüljük a költőállományt, de konkrét fészkelő párt nem ismerünk.

Pest megyében 1 revírt ismerünk, a fészket nem találtuk meg, viszont költési időszak után az öreg madarakkal 1 fiatalot láttunk (*sikeres költésnek vettük*).

Izsák térségében 1 párt ismerünk, sikeresen költött, 1 fiatal kirepült.

Szép Tibor szóbeli közlése alapján a Tisza felső vidékén *Tiszateleknél* 1 revírt és *Tiszabercel* térségében még 1 revírt ismerünk.

2004-ben összesen 40 revírt derítettünk fel, közülük 25 pár költéséről nincs adatunk.

15 pár fészket megtaláltuk, közülük 2 pár költése erdészeti okból, 1 pár költése ismeretlen okból meghiúsult.

Összesen 12 sikeres költésből 12 fiatal kirepült.

A Kiskunság, Hortobágy és Békés megye vizes

élőhelyeinek közelében augusztus végétől október elejéig gyakori a kígyászölyv megfigyelés.

Az országos állományt 40 - 50 párra becsüljük.

SPA területen 31 revírt ismerünk.

Békászó sas állomány adatok - 2004

SZEGEDI ZSOLT - SZITTA TAMÁS - PONGRÁCZ ÁDÁM - KOVÁTS LÁSZLÓ
SIKLÓSI MÁTÉ - BANK LÁSZLÓ

Tagtársaink segítségével 2004-ben is országos állományfelmérést végeztünk.

A *Zempléni-hegység*ben 13 revír ismert: 5 pár költéséről nincs adatunk, 8 pár költését megfigyeltük. Költési időszakban 4 pár költése elsősorban erdészeti zavarásból adódóan meghiúsult, 4 pár sikeresen költött, 4 fiatal kirepült.

A *Bükk*ben 6 revírt sikerült behatárolni, 4 pár sikeresen költött, 4 fiatal sikeresen kirepült. Egy pár költése költési időszakban ismeretlen okból meghiúsult, 1 pár revírjében a fészket nem találtuk meg - az is lehetséges, hogy csak egy madár volt a revírben és nem is költött.

A *Mátrában* 2 revírt határoltunk be, az egyik pár sikeresen költött, 1 fiatal kirepült, a másik pár költése ismeretlen okból meghiúsult.

A *Kelet-Cserhát* térségében 1 revírt sikerült behatárolni, költése ismeretlen okból meghiúsult.

Az *Upponyi-hegység* térségében 1 párt rendszeresen megfigyeltünk, de a költéséről nincs adatunk.

A *Szelevény* térségében a Hármaskörös hullámtérben, 2003-ban valószínűleg költött 1 pár, költési időszak után találták meg a fészket. 2004-ben szórványosan voltak megfigyelések, de lakott fészket nem találtunk, revírként tartjuk nyilván.

A *Tolnai-hegyháton* 3 revírt ismerünk: 1 pár költéséről nincs adatunk, 2 pár megkezdte a költést, 1 pár sikeresen költött, 1 fiatal kirepült, a másik pár fiókáját valószínűleg héja vagy nyest kiette.

A *Geresdi-dombság* Baranya és Tolna megyei

részen 1-1 revírt ismerünk, a költésekről nincs adatunk.

Szekszárdi-dombvidék: 1 revírt ismerünk, költéséről nincs adatunk.

Gyulaj térségében gyakori a békászó sas megfigyelés, 1 revírt ismerünk, de a fészket nem találtuk meg.

Baranya megyében, 2003-ban még 2 pár békászó sas volt ismert. 2004-ben csak a Kelet-Mecsekben volt ismert 1 pár, sikeresen költöttek, 1 fiatal kirepült.

A Tisza felső vidékén Szép Tíbor szóbeli közlése alapján *Tiszatelek* térségében 1 revírt, valamint *Tiszabercel* térségében szintén 1 revírt ismerünk.

A Börzsönyben, Pilisben, Gerecsében, Vértesben és a Bakonyban költési időszakban békászó sаст nem figyeltünk meg.

Költési eredmények

Országos szinten 34 revírt derítettünk fel, közülük 15 pár költéséről nincs adatunk, 19 pár költését megfigyeltük, ebből 8 pár költése meghiúsult.

Összesen a 11 ismert sikeres költésből 11 fiatal repült ki.

A sikertelen költések okai

Ismeretlen okból meghiúsult: 3 esetben.

Predáció: 1 esetben.

Erdészeti zavarás: 4 esetben.

A békászó sas és a kígyászölyv védelme érdekében érdemes lenne célzott kutatási programot indítani.

Az országos állományt 34-45 párra becsüljük

SPA területen 27 revírt ismerünk.

Szirti sas állomány adatok – 2004

FIRMÁNSZKY GÁBOR – PUSKÁS LÁSZLÓ – SZÉLL ANTAL

2004-ben a **Zemplénben** 5 pár szirti sas revírt határoltunk be, közülük négy pár sikeresen költött. 4x1 fiatal kirepült. 1 pár ismeretlen okból nem költött. Kőkapu térségében, 2004. január 30-án ismeretlen okból elpusztulva egy fiatal szirti sast találtak. Telkibányán 2004. szeptember 06-án áramütéstől elpusztulva találtak egy példányt.

A **Bükk** térségében költési időszakban több alkalommal szirti sast figyeltek meg, de revírt foglaló madarokról nincs adatunk.

2002-ben **Békés megyében** egy síkvidéki erdőben nyárfára épített lakott fészket találtunk, ez egyedülálló eset a hazai szakirodalomban. A költés sikertelen volt, a tojásokat megvizsgáltattuk, terméketlenek voltak. 2003-ban az öreg tollazatú hím még foglalta a fészket, de a tojót már nem láttuk, valószínűleg elpusztult. 2004. április 11-én ellenőriztük a fészket (*Puskás László, Bagyura János, Czifrák Gábor*). Egerészölyv foglalta el és sikeresen költött benne. A hím szirti sast nem láttuk a fészek környékén, viszont találtunk két darab rétisas tollat, valószínűleg kora tavasszal hullajtotta el egy ott telelő példány.

Békés megyében elsősorban mezei nyúlban gazdag területeken gyakran lehet kóborló egyedeket megfigyelni.

Szirti sas megfigyelések Dévaványa térségében 2004-ben

01. 07-én 2 szirti sas.

01. 14-én 1 szirti sas nyulat fogott, a közelében ült egy réti sas és egy parlagi sas.

01. 30-án-02. 08-án, 02. 10-én, 18-án egy hím szirti sast délelőtti órákban egy beülő fán többször megfigyeltünk.

08. 04-én egy tojó szirti sas és 2 réti sas.

08. 10-én 3 szirti sas 2 parlagi sas és 6 réti sas termikelt.

08. 11-én 1 pár szirti sas, 2 parlagi sas, 2 réti sas.

08. 15, 20, 22, 28-án ugyanazon az élőhelyen egy átszíneződő szirti sast figyeltünk meg.

10. 20-án 2 átszíneződő szirti sas.

10. 21-én 1 fiatal szirti sas.

10. 30-án 2 fiatal és 2 öreg szirti sas és 1 fiatal parlagi sas.

11. 08-án egy öreg pár szirti sas a korábban említett fészkelőhely közelében, ezen kívül 2 öreg réti sas és 3 fiatal parlagi sas. Ebben a térségben a megfigyelés napján egy szántóföldön 120 mezei nyulat figyeltek meg.

12. 04-én a fészkelőhely térségében egy öreg pár szirti sas és egy öreg pár réti sas.

12. 20-án 3 fiatal és 1 öreg szirti sas, 4 réti sas.

12. 22-én 1 fiatal szirti sas.

Az adatsor alapján várható, hogy a szirti sasok által korábban foglalt fészket valamelyik sas faj költési időben elfoglalja.

Az országos állományt 5-6 párra becsüljük.

SPA területen 5 revírt ismerünk.

Vándorsólyom költési adatok – 2004

BAGYURA JÁNOS – SZITTA TAMÁS – KAZI RÓBERT – MOLNÁR ISTVÁN LOTÁR
DR. Solti Béla – Prommer Mátyás

A vándorsólyom kipusztulásának okai

Az Európai Természetvédelmi Bizottság 1973-ban Strasbourgban tartott ülésén készült jelentés alapján a példátlan csökkenést a világon – így Európában is – bizonyos tartós szintetikus rovarirtó szerek, főleg a DDT bevezetése okozta. Más peszticidok akut mortalitást, míg a DDT messze ható reprodukciós sikertelenséget okozott. Megemlítik még a különböző közvetlen emberi kártevést is, ami a hazai kis populációt figyelembe véve jelentős lehetett.

Az észak-európai állomány peremterületét jelentette a középhegységeinkben egykor fészkelő állomány. Tudjuk, negatív hatások esetén éppen ezek a költőhelyek üresednek meg először. Ez az egyik oka a faj gyors kipusztulásának hazánk területéről.

A faj utolsó ismert hazai költőhelye a bükki köveken volt 1964-ben, ekkor a Budapesti Állatkert számára begyűjtötték a fiókákat. Ezután még láttak revírt fogláló öreg sólymokat, de sikeres költésről már nincs adatunk. Egy nagyméretű balatoni halpusztulást követően hazánkban – a világon először – 1968-ban a DDT használatát betiltották, ám ezt követően még évtizedeket kellett várni, mire kedvező hatások jelentkeztek a vándorsólyom állományra.

Egy Pilisben található ősi revírben 1995-ben egy korábban már beülő helyként ismert sziklát költési időben erősen védett egy öreg tollazatú hím. 1996 őszén – feltételezhetően ugyanehhez a madárhoz – csatlakozott egy fiatal tojó. 1997. februárjában látványosan elverték az ott fészket rakó hollót, ami egyébként ugyanebben a fészkekben 5 éve sikeresen költött. Nászrepüléskor a hím feltűnően aktív és agresszív volt, vakmerően támadta a szikla környékére tévedt egyéb ragadozó madarakat. Alkalmanként a tojó is segített neki, de valójában a hím volt a domináns, ő választotta ki a fészkelő üreget. Költésük sikeres volt, 2 fiatal hím vándorsólyom kirepült.

Ezt követően a vándorsólyom visszatelepülésének nyomon követése érdekében programot kezdeményeztünk.

Monitoring

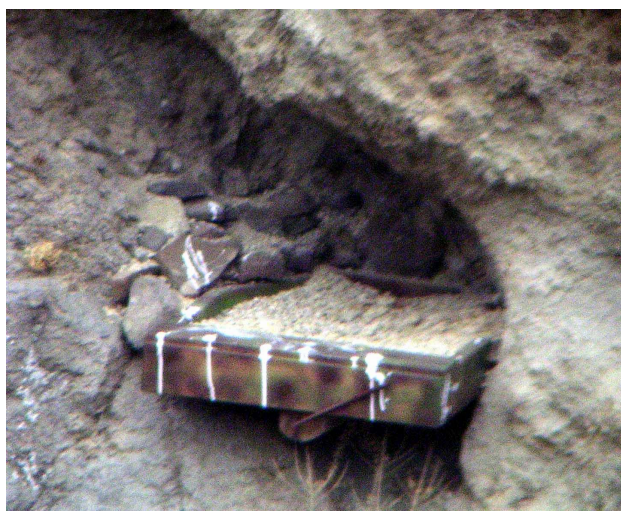
2004-ben az előző évekhez hasonlóan ismét ellenőriztük az egykori ősi költőhelyeket.

A *Zempléni-hegység*ben szórványos megfigyelések vannak, de egyértelműen revírt fogláló párt még nem láttak.

A *Bükk-hegység*ben egy költés ismeretlen okból meghiúsult. Másik két fészkelőhelyen revírt fogláló sólymokat figyeltek meg, de még nem költöttek.

A *Mátrában* 1 revírt ismerünk, sikeres volt a költés: 1 fiatal hím kirepült.

A *Börzsönyben* 1 revírt ismerünk, sikeres volt a költés: 4 fiatal kirepült, 2 hím és 2 tojó.

Mesterséges fészkek a Pilisben.

Fotó: Bagyura János

A *Pilisben* 1 revírt ismerünk. 03. 15-én láttuk utoljára az öreg tojót, valószínűleg elpusztult. Ezt követően az öreg hím egy fiatal tojával volt a revírben, de költés már nem volt. Az ismert aktív revíren kívül még egy megfigyelés van 2004-ből. Egy fiatal madár hosszabb ideig

tartózkodott egy pilisi sziklafal környékén május és augusztus között – valószínűleg átnyaralt. Gyűrűt nem sikerült megfigyelni a madáron.

A *Gerecséből* is van szórványos megfigyelés, de egyértelműen revírt tartó párt nem figyeltünk meg.

Budapesten a Szent István Bazilikán évtizedek óta van vándorsólyom megfigyelés.

Jelenleg egy öreg tojó tartózkodik ott rendszeresen, gyűrűje alapján tudjuk, hogy 1999-ben repült ki egy pilisi fészekből. Esetenként hímet is láttunk mellette, ezért 2001. 03. 17-én kihelyeztünk egy műfészket, de nem foglalták el, kirepült fiatal nem láttunk. 2003.03. 14-én párzást figyeltünk meg, ezt követően az öreg hím egy fiatal tojót elkergetett. 2004-ben csak az öreg tojót láttuk (*revírként tartjuk nyilván*).

A **Borsodi Mezőség** térségében 2003. februárban, síkvidéken, kerecsensólymok számára kitett mesterséges fészket foglalt egy pár vándorsólyom. Megfigyeltük, hogy gyűrűs a hím, sikerült megfognunk és kiderült, hogy egy vándorsólyom és vadászsólyom hibridje, amit Németországban tenyésztettek. Az elszabadulásával kapcsolatban további információt nem sikerült szereznünk, béklyó nem volt rajta, ezért valószínűleg nem solymászmadárként tartották, hanem egyszerűen elengedték. A fészkekben később 4 tojás volt, nem keltek ki, természetlenek voltak. A szakirodalom több ízben említi a hibridsólymok sikeres költését is. 2004-ben erről a párról nincs adatunk, a fészkek környékén nem láttuk őket.

A magyarországi revírek mellett említést érdemel még az a tény, hogy Szlovákiában, közvetlenül a határ mellett foglalt revírt egy pár vándorsólyom. A tojó csüdjén béklyó maradvány látható, valószínűleg elveszett solymászmadár. Ebben a revírben korábban kerecsensólymok költöttek.

Költési eredmények

2004-ben összesen 7 revírt derítettünk fel, közülük 2 pár költött sikeresen. 5 fiatal kirepült, fészkenkénti eloszlásuk: 1x1, 1x 4.

Sikertelen költések okai

<i>Ismeretlen okból nem költöttek</i> (valószínűleg későn álltak párba, vagy valamelyik madár fiatal)	2 pár.
<i>Ismeretlen okból meghiúsult</i>	1 pár.
<i>Nászrepüléskor a tojó valószínűleg elpusztult</i>	1 pár.
<i>Évek óta egy tojó egyedül van, nincs párja</i> (Budapest, Bazilika)	1 revír.

Gyűrűzés

A börzsönyi és mátrai vándorsólyom fiókákat 2004-ben piros gyűrűvel jelöltük meg.

Vándorsólyom fióka egy mátrai fészkekben.

Fotó: Bagyura János

Kézre került vándorsólyom

Békéscsabáról 2004. 02. 25-én Puskás Lászlóhoz került egy öreg tojó vándorsólyom, ami állítólag nekirepült valaminek, megszédült, leesett a földre és így fogták meg. Másnap szemmel láthatóan egészségesen repült a volierben, ezért elengedésre került. A vándorsólyom magasan felkörüözött.

Az országos állományt 7-10 párba becsüljük.

SPA területen 4 revírt ismerünk.

Uhu költési adatok – 2004

FIRMÁNSZKY GÁBOR – PETROVICS ZOLTÁN – SZITTA TAMÁS – DR. SOLTI BÉLA – VÁCZI MIKLÓS
MOLNÁR ISTVÁN LOTÁR – KOVÁCS ANDRÁS – KLESZÓ ANDRÁS – HARMOS KRISZTIÁN
KAZI RÓBERT – BAGYURA JÁNOS

Előzmények

Az uhu földrészünk legnagyobb testű bagolyfaja. Az 1940-es években közel 60 lakott fészkelőhelye volt ismert, elsősorban közep-hegységeinkben, a lomberdőkhoz közeli kőbányák, sziklaalakzatok közelében. Megfogyatkozásukkal kapcsolatos speciális vizsgálatokat hazánkban nem végeztek, de általános tapasztalatok és megfigyelések, valamint külföldi adatok alapján tudjuk, hogy jelentős negatív hatások a fészkelőhelyként szolgáló sziklafalak bányászása és a közép feszültségű villamos távvezetékek oszlopainak áramütése. Egykor a fészkekből előszeretettel szedték ki a fiókákat, hogy azokat csalamadárként használják a károsnak minősített ragadozó madarak és varjúfélék löfegyveres irtásánál. Az 1970-es években, mint fészkelő madár eltűnt a Pilisből és a Bükkből. A rendkívül drasztikus állománycsökkenés megismerése érdekében egyesületünk 1985-ben uhuvédelmi programot dolgozott ki, és elsősorban a szabadtéri védelmet állította középpontba. Ennek ellenére elfogadtuk a német uhu védelmi szervezet (AZWU) felajánlását. 1986-1991 között 9 uhu fiókát, 2 öreg madarat és 128 fiatal uhut kaptunk. A fiókákat természetes fészkekbe adoptáltuk, ahonnan sikeresen kirepültek.

A fiatal és öreg uhukat elsősorban a Bükk és a Mátra térségében vadroptettük el. Ezen kívül 1991-ben a Veszprémi Vadasparktól szintén kaptunk 2 öreg példányt. A program ideje alatt összesen 141 uhut vadroptettünk el. Nincsenek pontos adataink az elvadroptetett madarak további sorsáról, de feltételezzük, hogy az állományemelkedéshez részben ez az akció is hozzájárult.

Állomány becslési adatok

1984	10-15 pár	1997	25-27 pár
1990	15-18 pár	1999	27-31 pár
1992	18-22 pár	2000	31-36 pár
1995	22-25 pár	2004	39-50 pár

Monitoring – 2004

A *Zempléni-hegység* térségében kora tavasszal ellenőriztük a potenciális költőhelyeket. Összesen 14 revírben figyeltünk meg uhukat. Valamennyi pár kőbányában ill. sziklaalakzaton próbált költetni. 8 sikeres költésből 16 fiatal kirepült. Fészkenkénti eloszlásuk 8x2 fióka. 4 párnál ismeretlen okból nem volt fióka, egy részük valószínűleg kotlási időszakban meghíusult. 2 párnál nem ismert a költési eredmény.

A *Bükk-hegység* térségében 6 revírt tartunk nyilván. Kora tavasszal 2 párnál megfigyeltük a kotló madarakat. Az egyik pár sikeresen költött, 2 fiatal kirepült, a másik pár költése valószínűleg emberi zavarás hatására meghíusult. A további 4 revírben uhuk jelenlétére utaló nyomokat találtunk (tollakat, köpeteket), de költő madarakat nem figyeltünk meg.

A *Mátra-hegység* térségében 6 revírt tartunk nyilván. A tavaszi ellenőrzések folyamán 4 revírben uhukat figyeltünk meg. 1 költés ismeretlen okból meghíusult. Összesen 3 sikeres költésből 4 fiatal kirepült. Fészkenkénti eloszlásuk: 2x1, 1x2. Két költésről nincs adatunk. Az egyik egyfiókás fészek ellenőrzése közben uhu fióka maradványokat találtunk, valószínűleg kiesett a fészkekből. A kétfiókás fészkekből az egyik tollas fióka kimászott, 2004. április 26-án vadászok megtalálták, azt hitték, hogy sérült, ezért elhozták és értesítettek minket. Harnos Krisztián az uhu fiókát még aznap visszarakta a fészkekbe, ahonnan sikeresen kirepült.

Dudás Miklós, Solti Béla és Harnos Krisztián 2004. július 3-án két tenyésztett, röpképes fiatal uhut engedett szabadon az egyik egyfiókás fészek közelében.

A *Cserhát* térségében 3 revírt ismerünk. Mind a három élőhelyen figyeltünk meg uhukat, de a költési sikerről nincs adatunk.

Az *Upponyi-hegység* térségében 1 revírt ismerünk, de a költésről nincs adatunk.

A **Börzsöny** térségében évek óta 1 revírt ismerünk. Az idei évben egy öreg madarat többször megfigyeltünk, de a költésről nincs adatunk, feltételezzük, hogy nem volt párja.

A **Pilis-hegység** térségében 2 revírt tartunk nyilván, az egyik pár sikeresen költött, 2 fiatal kirepült, a másik pár költése kotlási időszakban ismeretlen okból meghiúsult.

A **Soproni-hegység** térségében évek óta 1 pár fenyőfára épített műfészkekben költ. Az idei évben 4 fióka sikeresen kirepült.

A **Hanság** térségében Váczi Miklós vizes élőhely közelében 3 km - re egymástól 2 uhu párt határolt be. Az egyik revírben lakott fészket nem talált, a másik pár szürke gém telepen költött gém fészkekben, 2 fiatal sikeresen kirepült. Érdekes, hogy a kotló uhutól öt méterre szürke gém is kotlott.

Tarpa térségében 1 párt ismerünk, sikeresen költött, 3 fiatal kirepült.

Barabás térségében 1 párt ismerünk, sikeresen költött, 3 fiatal kirepült.

A **Bakonyban** 1 revírt ismerünk, költésről nincs adatunk.

A **Vértes-hegység** térségében Viszló Levente és Klébert Antal 6 potenciális élőhelyen 8 alkalommal megfigyeléseket végeztek. Az egyik sziklai élőhely közelében március 17-én

este egy uhutól származó hangot hallottak, valószínűleg kóborló egyed volt.

Költési eredmények

2004-ben összesen 39 revírt ellenőriztünk, közülük 13 pár költéséről nincs adatunk, 9 pár költése meghiúsult.

17 sikeres költésből összesen 36 fiatal kirepült. Fészkenkénti eloszlásuk: 2x1, 12x2, 2x3, 1x4, az átlagos költési siker: 2,1 fióka/fészkek.

Sikertelen költések okai

<i>Ismeretlen okból meghiúsult</i>	6.
<i>Nem ismert a költési eredmény</i>	2.
<i>Valószínűleg emberi zavarás miatt meghiúsult a költés</i>	1.
Összesen:	9.

Adataink alapján a hazai állomány lassan emelkedik, az uhuk kezdik újra elfoglalni az egykor ismert ősi fészkelőhelyeket.

Az országos állományt 39 - 50 párra becsüljük.

SPA területen 28 revírt ismerünk.

Fekete gólya – védelmi program beszámolója

KALOCSA BÉLA – TAMÁS ENIKŐ

A korábbi évekhez hasonlóan a fekete gólya (*Ciconia nigra*) monitorozási és védelmi tevékenység az ország területén változó aktivitással folyt. Az előző évekhez viszonyítva tendenciák meghatározásához a rendelkezésre álló adatok nem elegendők. Az ismert fészkelési adatok alapján az országos állomány 250 fészkelő párra tehető. Az adatok aktualizálása jelenleg folyik, a fészektérképezést körülbelül március közepén (a gólyák visszatérésekor) lehet lezárni. A költési eredmények egyes területeken a 2004-es évben katasztrofálisak voltak, például Gemencen, ahol gyakorlatilag alig volt szaporulat. Más helyeken, pl. Somogyban és a Zemplénben az

év költéssikeresség szempontjából átlagosnak tekinthető. Valószínűleg a táplálékhiány és a tavaszi rossz, esős, hideg időjárás okozhatta a gyengébb eredményeket.

Színes gyűrűzés

2004-ben folytattuk az 1994 óta működő színes gyűrűzési programot, melynek súlypontja Gemenc, Béda-Karapancsa, Zemplén és a Börzsöny. 2004-ben új területként kapcsolódott be a programba a Szigetköz. 1994 óta 573 fekete gólyát jelöltünk meg színes gyűrűvel, közülük 76 példányt 2004-ben.

Színes gyűrűvel jelölt fekete gólyák száma 1994-2004 között. Megjegyzés: adott évben minden egyedről csak egy megfigyelés szerepel az összesítésben.

Év												Gyűrűzők
1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Összesen	
								6	15	11	32	Béres István
			3								3	Boros Emil
	5		4		6						15	Deme Tamás
							19	10			29	Frank Tamás
								2	2		4	Halmos Gergő
										2	2	Horváth Zoltán
		2		8	10	15	19	18		11	83	Kalocsa Béla
13	9	34	32	25	51	31	24	17	21	15	272	Kazi Róbert
								8	7	11	26	Kováts László
										9	9	Krúg Tibor
							4				4	Lázár Miklós
										3	3	Mikuska Tibor (Horvátország)
							3	5	5		13	Nagy Tibor
							2	8			10	Németh Ákos
									3		3	Orbán Zoltán
	19	17	13								49	Pintér András
								2			2	Staudinger István
										14	14	Váczi Miklós
13	33	53	52	33	67	46	71	76	53	76	573	Összesen
Megfigyelt madarak száma												Helye
			2		12	8	1	3	4	3	33	Magyarország
1	5	11	5			1	1	2		3	29	Izrael
					1						1	Szerbia & Montenegro
									1	3	4	Horvátország
							1				1	Németország
1	5	11	7	0	13	9	3	5	5	9	68	Összesen

Jelentős előrehaladást könyvelhetünk el az általunk 2001-ben kezdeményezett regionális horvát-szerb-magyar fekete gólya kutatási és védelmi civil együttműködésben, mely a Duna-völgyi fészkelő állományra illetve élőhelyekre irányul a Sió csatorna és a Dráva folyó torkolatai között. Segítségünkkel folyik Horvátországban és Szerbiában a színes

gyűrűzés. Romániában is, a kezdeti szervezési nehézségek után, remélhetőleg 2005-ben sikeresen megkezdődik a színes jelölés.

2004-ben jelent meg a 3. Nemzetközi Fekete Gólya Konferencia (Belgium, 2001.) összefoglaló kötete az AVES különkiadásában, melyben 4 magyar vonatkozású cikkünk is helyet kapott.

Az MME „szigetelőpapucs”-os programjának beszámolója

DEMETER IVÁN – BAGYURA JÁNOS – NAGY KÁROLY

Madarakat érő áramütések csökkentése

A 2004-es évben 9700 db szigetelőt gyártatott le az MME, amelyből 5300 db-ot az MME (LIFE-KvVM forrásból) finanszírozott, 4400 db-ot pedig az áramszolgáltatók (elsősorban a DÉDÁSZ és a TITÁSZ) rendeltek meg. Térinformatikai módszerekkel elkészítettünk egy a parlagi sas szempontjából legkritikusabb vezeték szakaszokat ábrázoló térképet (az aktív fészkelőhelyek és időszakos megtelepedési területek 5 km-es körzetében) amely országosan mintegy 2300 km-nyi vezeték szakaszt jelent. Az MME által pályázati forrásból legyártatott szigetelők kihelyezése jelenleg folyamatban van, a szigetelések ütemezéséről az áramszolgáltatókkal egyeztetetünk, ahol az általunk kiválasztott szakaszokat kezeljük prioritásként.

A madarakat érő áramütések hosszú távú és tartós megoldása érdekében első lépésként elkészült két szakanyag. Az első tanulmány („Középfeszültségű oszlop-fejszerkezetek madárvédelmi megoldásai”) – amelyet az ELMŰ szakembere (Takács Géza) készített el a mi javaslataink alapján – részletesen tárgyalja a jelenleg Magyarországon használatban levő valamennyi oszloptípus madárbarát szigetelési megoldásait. Az anyagot kiküldtük az összes nemzeti park igazgatóságnak is, hogy a szigeteléseket ennek megfelelően írják elő és ellenőrizzék a jövőben. Egy másik tanulmány („Középfeszültségű elektromos vezetékek és madárpusztulás Magyarországon”) a probléma hátterét mutatja be részletesen, valamint a hosszú távú megoldás lehetséges és szükséges lépéseit tárgyalja.

A célzott adatgyűjtés érdekében november első hétvégéjével kezdődően az MME Monitoring Központjával országos elektromos oszlop felmérést szerveztünk, melyben 86 önkéntes vett részt.

Eredmények

176 adatlap feldolgozása alapján, melyből 161 standard KFO (azaz megfelelően elvégzett felmérés után kitöltött) adatlap volt, összesen

4192 oszlopot ellenőriztünk, ebből 340 oszlopnál volt tetem (8,1%), azaz kb. minden 12. oszlopnál találtunk elpusztult madarat.

A középfeszültségű oszlopok (KFO-k) felmérési eredményeinek összesítése a 2004. október-december között gyűjtött adatok alapján (rövidítés: szig. = szigetelt).

Oszlop típus		Felmért oszlop	„Gyilkos oszlop”
T	szig.	201	1
	nem szig.	2342	151
TE	szig.	23	0
	nem szig.	499	44
T2	szig.	31	0
	nem szig.	307	29
F	szig.	12	2
	nem szig.	126	21
FE	szig.	3	1
	nem szig.	201	43
K	szig.	9	0
	nem szig.	149	22
OTR	szig.	6	0
	nem szig.	90	9
Egyéb	szig.	3	0
	nem szig.	190	9
Összesen		4184*	332*

* Az összádszámok a fent közölteknel azért kisebbek 8-al, mert ennyi oszlop esetében nem adták meg a típust.

A „gyilkos” oszlopok azok, amelyek alatt találtunk tetemet. Ettől függetlenül még más oszlopok alatt is előfordul az áramütés, tehát potenciálisan azok is veszélyesek.

Az oszlopok anyaga, melyek alatt tetemet is találtunk:

BETON 244 db, FÉM 81 db, FA 5 db.

Áramütött fajok a 2004. október-decemberi felmérés során
(rövidítés: E. = eszmei érték; fajcsoport esetén egy
átlagos érték megadva).

Faj	Talált tetemek (db)	E. érték/egyed (Ft)	E. érték x tetem
Anas sp. – réce	1	50000	50000
Balkáni gerle	10	0	0
Barátposzáta	1	10000	10000
Barna rétihéja	1	50000	50000
Columba sp. – galamb	9	10000	90000
Corvus sp. – varjú	12	0	0
Csóka	1	10000	10000
Dolmányos varjú	32	0	0
Egerészölyv	85	10000	850000
Énekes rigó	1	10000	10000
Erdei fülesbagoly	1	50000	50000
Fácán	4	0	0
Falco sp. – vércse v. sólyom	1	50000	50000
Fehér gólya	35	100000	3500000
Fekete gólya	2	500000	1000000
Fenyőrigó	1	10000	10000
Fürj	1	50000	50000
Gyöngybagoly	1	100000	100000
Hamvas küllő	1	50000	50000
házi veréb	2	0	0
Héja	2	50000	100000
Holló	7	50000	350000
Karvaly	3	50000	150000
Kék galamb	16	50000	800000
Kék vércse	5	500000	2500000
Kerecsensólyom	4	1000000	4000000
Kormos varjú	1	10000	10000
Macskabagoly	1	50000	50000
Mezei veréb	2	10000	20000
Nagy őrgébics	1	50000	50000
Örvös galamb	4	0	0
Parlagi galamb	11	0	0
Parlagi sas	1	1000000	1000000

Pusztai ölyv	1	100000	100000
Réti cankó	1	10000	10000
Seregély	31	0	0
Szajkó	2	0	0
Szalakóta	7	500000	3500000
Szarka	105	0	0
Szencinege	1	10000	10000
Szürke gém	2	10000	20000
Tőkés réce	1	0	0
Turdus sp. – rigó	2	10000	20000
Vadgerle	1	10000	10000
Vetési varjú	25	10000	250000
Vörös vércse	82	50000	4100000
Zöld küllő	1	50000	50000
Összesen	522	-	22980000

Az oszlopok – melyek alatt tetemet is találtunk – megoszlása élőhely típusok szerint, ill. távolságuk a legközelebbi fáktól.

Élőhely típus	Oszlop szám	Távolság (m)	Oszlop szám
Bokros	7	0-5	13
Erdő	7	6-10	13
Facsoport	1	11-20	26
Gyep	143	21-50	54
Mezőgazd.	178	51-100	71
Vizes terület	6	101-200	56
Egyéb	6	> 200	94

Az eredmények közismertté tételéért decemberben „Az áram ára” címmel sajtó-kampányt kezdeményeztünk.

A sajtótájékoztató keretében leszigetelték az ócsai Madárvártához vezető oszlopsort.

Fotók: Bagyura János

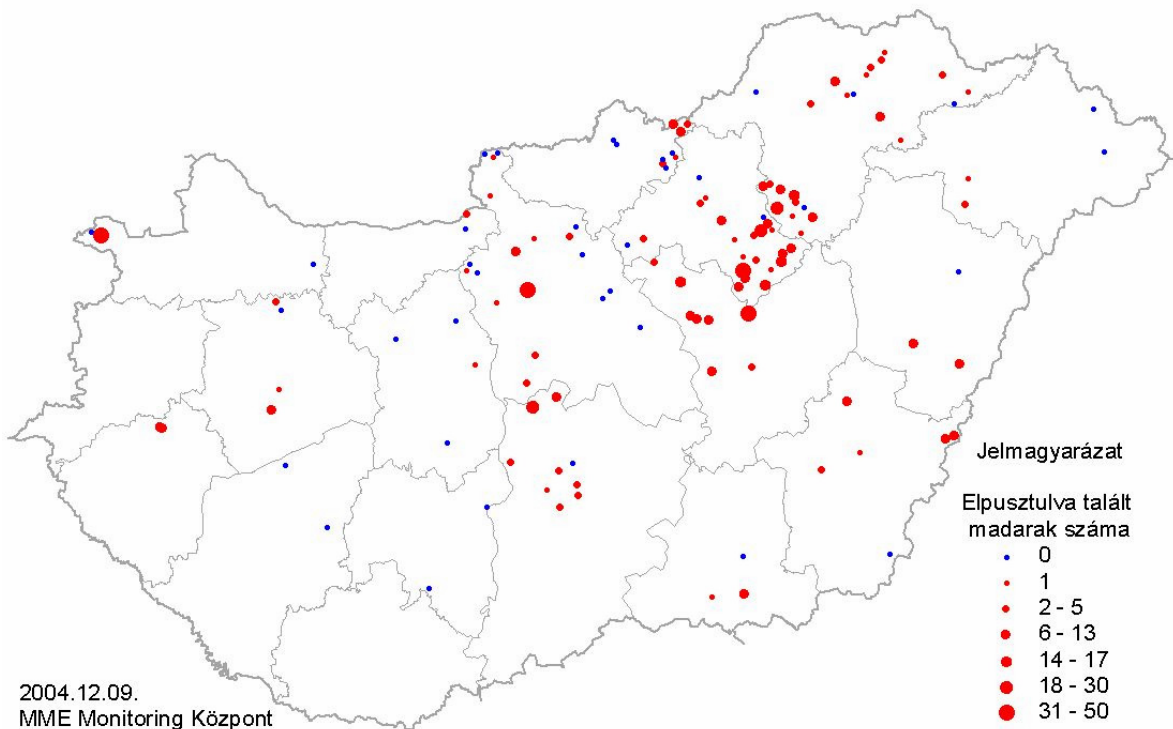
A kampány zárásaként összeállítottunk egy

szakanyagot, ami tartalmazza a megoldási lehetőségeket és az ócsai Madárvártán tartott sajtótájékoztató keretében átadtuk a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium részéről

Dr. Persányi Miklós miniszternek, és Haraszthy László helyettes államtitkárnak, valamint a Gazdasági Minisztérium képviselőjének, Hatvani György helyettes államtitkárnak és az ELMŰ - ÉMÁSZ képviselőinek.

Célunk, hogy a jövőben csak olyan oszlopok épüljenek, amelyek már nem veszélyeztetik a madarakat.

A parlagi sas helyzete és védelme Békés megyében 1989-2004 között

TÓTH IMRE

Egyesületünk Békés megyei csoportja 1989 óta foglalkozik a parlagi sas védelmével és kutatásával.

Főbb tevékenységeink a következők:

1. Élőhelyek felkutatása.
2. Ismertté vált költő párok megfigyelése, fészkek ellenőrzések, védelmi beavatkozások.
3. Időszakos megtelepedési területek feltárása, monitoringja (néhány év óta).
4. Táplálkozás vizsgálatok.
5. Műfészkek kihelyezése.
6. Kapcsolattartás más szervezetekkel.

Költések és költési kísérletek Békés megyében 1989-2004 között

BE-01 sz. revír, helye: Nagy-Sárrét

A pár 1995-ben költött először. Mind a hím, mind a tojó szubadult színezetű volt. A revírben összesen egy fészkek épült (jele: BÉ-1-95), egy közepes forgalmú földút melletti nemes nyár fasoron, 7 m magasan, oldalágon helyezkedett el.

1995. Sikertelen költés. A költés a fiókák kikeléséig rendben volt, a hím ekkor eltűnt. Május 26-án a fészket ellenőriztük, benne 2 példány, kb. 5 napos fiókák voltak. A hím továbbra sem lehetett látni, a tojó is sokat volt távol a fészektől. Május 28-án a fiókák lehozatalát megpróbáltuk, de a fészkek már üres volt. A tojó továbbra is a revírben mozgott. Szeptemberben, a fészkekhez közel húzódó középfeszültségű vezeték sor alatt megtaláltuk az elpusztult hímeket. A vezeték szigetelését éppen ekkor kezdték.

1996. Nincs költés. A tojót többször lehetett látni a revírben egyedül ill. immatur színezetű madár vagy madarak társaságában

1997. Nincs költés. A tojó egy immatur színezetű hímmel nászrepült a fészkek felett, de fészkepítés, ill. tatarozás nem történt. Ez után rendszertelenül mozogtak a revírben.

1998. Nincs költés. A fészkek lepusztult.

1999. Nincs költés. Műfészket helyeztünk ki a szomszédos nemes nyár fasoron, 12 m magasra, csúcs közelben. A fészkek jele: BÉ-1-99.

2000-2004 között. Egyik évben sem volt költés, aktív párt sem figyeltünk meg.

Védelmi helyzete

A revír védett területen helyezkedik el és viszonylag kedvező védelmi helyzetű. A fészkes fasort és a környező facsoportokat főleg ősszel és télen rendszeresen használják pihenésre, ill. éjszakázásra parlagi sasok, néha rétisasok társaságában. A revírben ürge kolónia nincs, de kitűnő apróvadás terület, a NP saját vadászterülete, részben tűzokvédelmi mintaterület.

BE-02 sz. revír, helye: Körös-vidék

Az első fészkelés Békés-megyében 1992-ben vált ismertté. A fészkek egy legelőn lévő idős, nemes nyár fasoron épült, 13 m magasan, csúcs közelben (BÉ-92). A fészektől kb. 80 m-re egy igen forgalmas föld út húzódik, hasonló távolságra egy gulyások által használt nyári pihenőhely ún. gulyaállás is található. A helybéli tanyasi ember elmondása szerint a fészkek 1991-ben épült és lakott is volt, de ez évben kirepült fiatalokról nincs tudomása. A költőpárt a gulyások szándékosan nem zavarták. Mindkét sas adult színezetű volt.

1992. Sikeres költés, kirepült 2 juvenilis.

1993. Nincs költés. A fészket a sasok tél végén tatarozták, majd sokáig nem láttuk őket. Június végén két öreg madár ismét a fészeknél volt, majd ismét eltűntek. A párcsere sem kizárt. Valószínű vadászati zavarás miatt hiúsult meg a költés. Utólagos információink szerint az egyik madár kilövése valószínű. A fészkekben vörös vércse költött.

1994. Nincs költés. A hím egy új tojóval, amely szubadult színezetű volt, rendszertelenül mozgott a revírben. Fészkepítés, ill. tatarozás nem történt. A fészkekben ismét vörös vércse költött.

1995. Nincs költés. Nem láttunk sasokat a

fészek körül. A fészekben ismét vörös vércse költött. A környező legelő egy jelentős részét feltörték és a legelő szarvasmarha-állománya is a töredékére zuhant.

1996. Nincs költés. Aktív párt nem láttunk a revírben. Az amúgy is gyér számú, szórvány ürgepopuláció felmorzsolódott, megszűnt.

1997-2000. Az első évben a fészek lepusztult, költés nem volt és aktív párt sem láttunk a revírben egyik évben sem.

2001. Nincs költés. Nincs aktív pár a revírben. Februárban 1 ad. példányt figyeltünk meg a fészkes fasoron. 1 immatur példány átnyaralt.

2002-2004. Az első évben 1 immatur példány átnyaralt a térségben. Költés és aktív pár sem volt a revírben egyik évben sem.

Védelmi helyzete

Kedvezőtlen védelmi helyzetű revír, főleg azért, mert három vadásztársaság határán helyezkedik el. A közben lévő földút is igen forgalmas. A terület nem védett. Az ürgepopuláció megszűnt, de jó apróvadas terület. Mind a volt fészkes, mind a környező fasorokat, facsoportokat használják pihenésre és éjszakázásra ideiglenesen megtelepedő parlagi, ill. rétisasok.

BE-03 sz. revír, helye: Nagy -Sárrét

A pár 1997-ben költött először. Mindkét madár szubadult színezetű volt. Mivel a térségben, az előző években rendszeresen mozogtak immatur és szubadult színezetű sasok, 1995-ben egy műfészket helyeztünk ki egy anyagödörben lévő feketenyár csoportban, 10 m magasan, oldalágra.

1997. Sikertelen költés. A fészek (jele: BÉ-3-97) egy nemes nyár foltban épült, egy közepesen forgalmas földút közelében, 13 m magasan, csúcs közelében. A korábban kirakott műfészektől pár száz méterre. A költés sikertelen volt, a tojások bezápuáltak, az okát nem ismerjük. Zavarást nem észleltünk.

1998. Sikeres költés, kirepült 1 juv. A BÉ-3-97 fészekben kerecsensólyom költött, valószínű, hogy fészekharc is lehetett. A pár a műfészkes fára épített új fészket (jele: BÉ-3-98), a műfészektől pár méterre, 10 m magasan, oldalágra.

1999. Sikeres költés, kirepült 2 juv. Használt fészek (jele: BÉ-3-98).

2000. Nincs pontos információ. A pár nem költött az előző fészkek egyikében sem, habár megfigyelhetőek voltak a térségben. Az új fészek csak lombhullás után vált ismertté, egy közeli csatorna partján épült, nemes nyár fasoron, 8 m magasan, oldalágon (jele: BÉ-3-00). Sajnos a fasort ezt megelőzően néhány fa kivételével kitermelték. Mivel nyár végén - ősz elején, ez évi fiatalok voltak megfigyelhetőek a revírben, a sikeres költés sem kizárt. A BÉ-3-97 jelű fészek lepusztult.

2001-2002. Nincs költés, ill. aktív pár a revírben egyik évben sem. Mindkét évben a BÉ-3-00 jelű fészekben egerészölyv költött, ill. a BÉ-98 jelű fészek lakatlan,

2003. Nincs költés. Nem láttunk aktív párt a revírben. A műfészek lepusztult. A BÉ-3-98 és a BÉ-3-00 jelű fészek lakatlan, rossz állapotú.

2004. Nincs költés. Nem láttunk aktív párt a revírben. A BÉ-3-98 és a BÉ-3-00 jelű fészek lepusztult.

Védelmi helyzete

Kedvező védelmi helyzetű revír, NP védett terület. Kitűnő apróvadas terület. A revírt rendszeresen látogatják ideiglenesen megtelepedő parlagi és rétisasok. Célszerű lenne 1-2 műfészket kihelyezése is a közeljövőben.

BE-04 sz. revír, helye: Kígyósi-puszták

Ebben a revírben költés nem volt, csak revírt foglaló pár tartózkodott a területen. 1999-ben a korábbi években kirakott műfészket is foglalták (jele: BÉ-4-99). A műfészek egy magányos, öreg feketenyáron volt kirakva kb. 14 m magasan, törzs közelben.

1998. Nincs költés. Egy szubadult színezetű hím és egy immatur színezetű tojó rendszeresen együtt mozgott a területen. Ebben az évben kezdődött meg egy hörcsög-gradáció.

1999. Nincs költés. A pár erősebben tartja a revírt, bejártak a műfészkekre, márciusban a nászrepülésüket figyelhattuk meg. A hím egy esetben egy immatur színezetű hímmel revír harcra is folytatott. Áprilisban már nem láttuk a két madarat. Az eltűnésük okát nem ismerjük. A hörcsög-gradáció ekkor érte el a csúcspontját. A védett területtől délre sokan csapdáztak, ill. mérgezték is.

2000-2001. Egyik évben sincs költés és aktív párt sem láttunk a revírben.

2002. Nincs költés. Nincs aktív pár a revírben. Tél végén, egy rétisas pár a műfészek felett saját fészek építésébe kezdett, amelyet nem fejeztek be teljesen, majd eltűntek a revírből. Ez év őszén az addigra lepusztult rétisas fészek helyére raktuk át a műfészket, csúcs közelben, kb. 17 m magasra (jele: BÉ-4-2002).

2003-2004. Egyik évben sincs költés és aktív párt sem láttunk a revírben.

Védelmi helyzete

A fészek, kedvező védelmi helyzetű, védett NP. A védett területektől délre, dél-nyugatra viszont intenzív mezőgazdasági területek vannak, problémás vadásztársaságokkal. 2002-ben egy komolyabb illegális mérgezésre is fény derült, amelynek sok védett faj esett áldozatul, börtönbüntetés lett kiszabva. A terület apróvadban közepesen gazdag, ürge nincs.

BE-05 sz. revír, helye: Körös-Maros köze

A revír egy elég mozaikos, a megyehatáron lévő jó apróvadas területen található. Az első költés 2002-ben volt, ekkor a fészek egy tanyahelyen lévő facsoportban épült, nemes nyáron, 16 m magasán, oldalágon (jele: BÉ-5-02/A). A tollazat alapján a tojó valószínűleg egy 1999-ben, a hím, pedig 2000-ben kelt immatur madár volt. Ez utóbbit támasztja alá a hím madárról leesett gyűrű, amelyet a fa alatt találtunk. A gyűrűt 2000-ben helyezték fel egy mátrai fészekben lévő fiatalra. Adminisztrációs hibák miatt többet nem tudunk meg a gyűrűzés pontos helyéről és idejéről.

2002. Sikeres költés, kirepült 2 juv. fiatal költő pár lévén meglepő volt, hogy a fészekben 3 pelyhes fiókat láttunk. Nagy fiókás korban a fészek vihar miatt leszakadt, amelyet műfészkekkel pótolunk, 16 m magasán, törzs közelben (jele: BÉ-5-02/B). A fiókák kb. 48 óráig lehettek a földön, ahol a szülők tovább táplálták őket (mezei nyúl). Kirepülés előtt hagyományos és színes jelölőgyűrűket raktunk a fiókákra. Nem tudtuk pontosan megállapítani, hogy a harmadik fióka természetes módon pusztult-e el, vagy kilövés áldozata lett. Menet közben ugyanis kiderült, hogy a fészket tartó ágba sörétes fegyverrel belelőttek. A feljelentést megtettük, a nyomozás eredménytelenül zárult

le. A két fiatal sikeresen kirepült és mindkettőn át is teleltek a térségben.

2003. Sikeres költés, kirepült 3 fióka. A pár új fészket épített egy közeli erdősáv szélső fasorán lévő nemes nyárfán, 17 m magasán, oldalágon (jele: BÉ-5-03). Ebben az évben nem észleltünk vadászati zavarást, a költés rendben lezajlott.

2004. Nincs költés. A tavaszi fészek ellenőrzéskor csak a hímet (?) figyeltük meg egyedül. A fészken néhány friss gally is volt. A tágabb térséget is átnéztük, de másik fészekre nem bukkantunk. A BÉ-5-02/B műfészkek lepusztult.

Védelmi helyzete

A revír nem védett területen található. Kedvezőtlen védelmi helyzetű, intenzív vadászterület, a közelében fácánnevelő telep is van. A vadászokkal egyeztetés történt a NP részéről is. Érdekes megjegyezni, hogy közelben néhány száz méterrel rétisas is költ, 2002-ben és 2004-ben fiókat is repített.

BE-06 sz. revír, helye: Nagy-Sárrét

2004-ben előkerült költő pár. A revír egy mozaikos, kitűnő apróvadas területen található. A fészek egy vegyes állományú erdőfoltban épült, közel a széléhez, nemes nyáron, 14 m magasán, törzselágazásban (jele: BÉ-6-04). A helybéli juhászok elmondása szerint a fészek az előző évben is megvolt, és 2 fiókat is láttak benne. A fészek elhelyezkedését, formáját, anyagát stb. figyelembe véve az sem kizárt, hogy azt rétisas építette. Mindkét madár ad. színezetű.

2004. Sikertelen költés. Úgy tapasztaltuk, hogy a kotlás rendben zajlott, ennek ellenére fiókat nem láttunk benne. Ellenőrzéskor 1 db záptojás került elő, vizsgálatra elküldtük. A két öreg madár a nyár folyamán továbbra is a revírben mozgott.

Védelmi helyzete

Kedvezőtlen védelmi helyzetű revír, intenzív vadászterület, sok az apró vad. A vadászokkal egyeztetünk. A juhászokkal is egyeztetünk a legeltetést illetően. (Ne hajtsák be delelni a juhokat a fészek alá, stb.)

BE-07 sz. revír, helye: Nagy-Sárrét

A revírben először 2001-ben volt költés. Az első fészek egy anyaggyöngörben volt, egy ritkás állományú nemes nyár foltban, 14 m magasán,

csúcs közelben (jele: BÉ-7-01). Mindkét madár immatur színezetű volt. Majd két év szünet után elképzelhető, hogy új pár telepedett le a revírben, és új fészket épített, egy csatorna partján lévő magyar kőris fasoron kb. 6 m magasra, törzselágazásban (jele: BÉ-7-04). Ekkor a hím adult, a tojó, pedig immatur színezetű madár volt.

2001. Sikertelen költés. A fészket májusban került elő, valószínű tojásos korban megsemmisült a költés (esetleg tojás sem volt). A madarak a revírben mozogtak, a fészkekben kabasólyom sikeresen költött.

2002. Nincs költés. Aktív párt nem észleltünk, a BÉ-07-01 jelű fészket lepusztult.

2003. Nincs költés. Aktív párt nem észleltünk.

2004. Sikeres költés, kirepült 1 juv. A revírt foglaló új pár a BÉ-7-04 jelű fészkekben költött, a fiókat színes jelölőgyűrűvel meggyűrűztük.

Védelmi helyzete

Kedvező védelmi helyzetű revír, védett terület NP, a fészket maga közvetlenül a védett terület mellett van. Mozaikos élőhely, apróvadban bővelkedő. A gazdálkodókkal a NP egyeztetett a fészket körüli munkálatokkal kapcsolatban. A térség fontos ideiglenes megtelepedő terület mind a parlagi, mind a rétisasok számára.

BE-08 sz. revír, helye: Nagy -Sárrét

A revírben 2002-ben volt egy fészketkezdemény egy gyepterületen lévő magányos nemes nyáron. Mindkét madár immatur színezetű volt, valószínű, hogy ez is lehetett az oka a rossz ágvilla választásnak (a gallyak állandóan leestek). Április elején műfészket raktunk ki erre a fára 12 m magasra, csúcs közelben (jele: BÉ-8-02).

2002. Nincs költés. A madarak rendszeresen mozogtak a revírben.

2003-2004. Egyik évben sincs költés és aktív párt sem láttunk a revírben.

Védelmi helyzete

Kedvező védelmi helyzetű revír, amelynek nagy része védett területre (NP) esik. A fészket maga védett területen van. A romló állapotú műfészket a közeljövőben érdemes lenne felújítani.

BE-09 sz. revír, helye: Nagy -Sárrét

2003-ban került elő a fészket, költési idő után. (A fészket nem tűnt teljesen késznek.) Egy gyepterületen lévő pár fából álló facsoportban idős nemes nyáron 11 m magasán, oldalágon helyezkedik el (jele: BÉ-9-03). Mindkét madár ad. tollazatú volt.

2003. Nincs adat.

2004. Nincs költés. Tél végén, ill. kora tavasszal fészketkarc volt egy pár kerecsennel, amely el is foglalta a fészket, és sikeresen is költött. Ebben az évben volt néhány megfigyelés a revírben parlagi sasokról.

Védelmi helyzete

Közepesen kedvező védelmi helyzetű revír, nem védett. A változatos élőhely apróvadban elég gazdag. Vadászokkal egyeztetés történt (Puskás L.)

Parlagi sas költési adatok Békés-megyében 1992-2004 között.

Év	Revírt foglaló párok száma	Költő párok száma	Sikeresen költő párok száma	Kirepült fiatalok száma
1992	1	1	1	2
1993	1	0	0	0
1994	1	0	0	0
1995	1	1	0	0
1996	1	0	0	0
1997	2	1	0	0
1998	1	1	1	1
1999	2	1	1	2
2000	1	1	?	?
2001	1	1	0	0
2002	2	1	1	2
2003	2	1	1	3
2004	3	2	1	1
Össz.:	19	11	6	11

A faj időszakos megtelepedési területei

I. Nagy-Sárrét

Országos szinten is az egyik legfontosabb időszakos megtelepedési térség, Dévaványa településsel a középpontjában. A mozaikos, részben védett (NP) tájat Túrkeve, Mezőtúr, Gyomaendrőd, Körösladány, Szeghalom, Füzesgyarmat, Bucsa és Ecsefalva települések fogják közre. Ezen belül vannak többé-kevésbé elhatárolható fontosabb részterületek. Itt találhatóak a pihenő- és éjszakázó helyek többsége is. A Nagy-Sárréten az év minden hónapjában láthatók ideiglenesen megtelepedő parlagi sasok, de főleg ősszel-télen emelkedik a számuk, ilyenkor a 20-22 példányt is elérhetik.

I/a. Dévaványa-Réhely-Szarkalapos-Atyaszeg-Fudér

Nagyrészt védett terület (NP), kaszálókkal, legelőkkel, közjük ékelődött kisebb szántókkal, fasorokkal, facsoportokkal. Nagyobb szántók csak a peremterületen találhatóak. Apróvadban bővelkedő élőhely, ürge nincs. Időszakosan megtelepedő parlagi sasok minden hónapban előfordulnak, ősszel-télen több, max. 15 példány. Fontos rétisas telelőhely is.

Érdekesebb megfigyelések.

Év	Dátum	Példány	Kor
2001	12.	10	10 juv.-imm.
2002	01. 19.	15	15 juv.-imm.
2002	02.	12.	12 juv.-imm.

A 2001/2002-es télen november és március között nagy számban gyűltek össze parlagi sasok, legtöbbször rétisások társaságában. 2002. január 19-én Fudéron egy csoportban figyeltünk meg 12 példányt.

I/b. Dévaványa – Sártó-halom – Szilasok – Barcé

Szintén mozaikos, kisebb részben védett (NP) terület, de itt nagyobb a szántók aránya, mint az előbbi területen. Itt is az év szinte minden hónapjában látni parlagi sasokat, max. 6 példány. Ez is fontos rétisas telelőterület. Sártó-halmon van egy fontos éjszakázó hely, amelyet a parlagi sasok mellett rétisások is használnak.

Érdekesebb megfigyelések.

Év	Dátum	Példány	Kor
2001	12. 17	6	5 juv.-imm.+1 ad.

I/c. Gyomaendrőd; Telek-Póhalom-Udvarnok-Gajszbala

Változatos, részben védett (NP) terület. A fasorok, facsoportok mellett néhány erdőfolt is található. A gajszi erdő és a kötelesfenéki nemes nyaras régóta ismert éjszakázó hely mind a parlagi, mind a rétisások számára. Itt is az év minden hónapjában előfordul parlagi sas, max. 13 példány.

Érdekesebb megfigyelések.

Év	Dátum	Példány	Kor
2000	08.	13	13 juv.-imm.
2001	11. 19	5	5 juv.-imm.
2001	12. 16.	5	3 juv.-imm. + 2 indet..
2002	03. 17.	6	12 juv.-imm.
2002	02. 01.	8	4 juv.-imm. + 2 imm.-szubad.

A 2000. augusztusában látott 13 pld. egy csoportban ült a kötelesfenéki nemes nyaras szélső fasorán.

I/d. Gyomaendrőd – Csejt-pusztá – Szent Miklós-zug

Mozaikos terület, nagyobb kaszálókkal, nagyrészt védett (NP), apróvadban bővelkedő terület. Az év minden hónapjában látni parlagi sást, de főleg ősszel és télen, max. 18 példány. Fontos rétisas telelőterület is.

Érdekesebb megfigyelések.

Év	Dátum	Példány	Kor
2002	03. 09.	4	2 juv.-imm. + 2 imm.-szubad.
2004	10. 14.	18	16 juv.-imm. + 1 imm.-szubad. + 1 ad.

Ez utóbbi időpontban 15 juv.-imm. példány egy csoportban volt megfigyelhető.

I/e. Szeghalom – Károlyderék – Simasziget – Pakac-Körösladány – Kis-rét – Körtoélyes

Változatos terület, legelő-kaszáló foltokkal. Nem védett. Jó apróvadás terület, itt található a Nagy-Sárrét utolsó ürgepopulációi, ezek is gyér számban (Kis-rét, Simasziget) Az év legtöbb hónapjában lehet látni parlagi sást,

max. 5-6 példányt. A szigetderéki erdő fontos éjszakázó hely a nagytestű sasok számára. 2002-ben ezen a területen volt egy sikertelen szirti sas költés is.

II. Mezőberény – Kereki-pusztá

Mozaikos terület, fogyatkozó gyepterületekkel, nem védett. Az év legtöbb hónapjában lehet látni parlagi sast, max. 4 pld. Néha át is nyaral 1-1 fiatal.

III. Szabadkígyós – Újkígyós – Kígyósi-pusztá

Nagyrészt legelők, kaszálók találhatók itt, védett NP. Nagyobb szántók csak a peremterületeken vannak. Az év minden hónapjában lehet látni 1-2 példányt. Kiemelkedő volt a 2001/2002-es tél, amikor 5 példány volt a maximum, köztük 1 ad. példány át is telett. Néhány éve nincs ürge.

IV. Nagyszénás-Taraj-Sárgahegyes (megyehatár)

Kisebb jelentőségű időszakos megtelepedésű terület, nem védett. Apróvadban bővelkedő, ürge nincs. Főleg télen látható 1-3 példány, általában rétisások társaságában.

V. Szarvas-Káka-Cserebökény (Csongrád megyébe átnyúló terület)

Mozaikos térség, a kákai oldalon főleg szántók, a cserebökényi oldalon egybefüggő szikes rétek találhatók. A cserebökényi oldal védett. Kisebb jelentőségű, időszakos megtelepedésű terület, főleg télen látható parlagi sas, max. 3 példány, általában rétisások társaságában.

Érdekesebb megfigyelések

Év	Dátum	Példány	Kor
2001	05-06.	2	2 imm.-szubad.
2002	12.	3	3 juv.-imm.
2002	01.	3	2 juv.-imm.+1 ad.

Az utóbbi két-három évben megszorodtak a Kis-Sárréten lévő megfigyelések is. Általában 1-1 példányt látni rendszertelenül. 2004. augusztusában 1 juv.-imm. korú példány egy hónapig volt megfigyelhető a begécsi halastó egyik lecsapolt tőegységén és környékén. Nyilvánvaló, hogy a nagy számú vedlő réce vonzotta oda.

Táplálkozás vizsgálatok

Nem folytattuk rendszeresen. Az elmondható, hogy valamennyi eddigi költő párnál a mezei nyúl és a fácán zsákmány jelen volt. Ezekhez néha kikaszálva is hozzájut. A dolmányos varjú is, főleg a fiatal, a gyakoribb zsákmányok közé tartozik.

Néhány adat a teljesség igénye nélkül.

1991-ben a Gyula-Mályvádton gyűjtött köpetek hörcsög és futóbogarak maradványait tartalmazta.

1993-ban a sarkadi mezőgazdasági repülőter környékén átnyaraló juv.-imm. korú példány a földön szaladgálva rendszeresen pocokozott és rovarászott. A köpetek szinte kizárólag mezei pocok, különböző sáskák és futóbogarak maradványaiból álltak, egyszer nyulat fogott.

1993-ban a körösladányi Kis-réten begyűjtött köpetek ürge, mezei pocok és sáskák maradványait tartalmazták.

2004-ben a BE-07-es költőpárnál a következő táplálék-maradványok kerültek elő: mezei nyúl, vörös vércse, erdei fülesbagoly, fácán és kakukk. Szintén ebben az évben a BE-06-os költőpárnál mezei nyúl, fácán, örvös galamb, dolmányos varjú és ugartyúk maradványait találtuk.

Műfészek kihelyezések

Eddig kb. 20 műfészket raktunk ki a potenciális parlagi sas költőhelyekre. Ezek jelentős része már lepusztult, lesett. Ezt a tevékenységet a jövőben kisebb számban, de célzottabban szeretnénk folytatni.

Kapcsolattartás

Munkánk során jó kapcsolatot ápolunk a Csongrádi és a Hajdú-Bihari helyi csoporttal és a Nimfea Természetvédelmi Egyesülettel. A megyehatáron lévő megfigyeléseket velük egyeztetjük.

A Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósággal a megalakulása óta jó a kapcsolatunk. 2002-ben bekapcsolódtunk az MME „Parlagiság-védelem a Kárpát-medencében” című LIFE-Nature programjába.

Itt jegyzem meg, hogy a program során használt műholdas nyomkövetés nyomán kapott adatok nagyban hozzájárultak a 2004-ben előkerült 2 új pár felkutatásában.

Ezúton is megköszönöm az adatszolgáltatást és a terepi munkában való részvételt Forgách Balázsnak, Gút Józsefnek, Marik Pálnak, Mazula Andrásnak, Óze Péternek, Puskás

Lászlónak, Széll Antalnak, Széplaki Jánosnak, Tógye Jánosnak, Tóth Tamásnak és Vasas Andrásnak.

Külön köszönet illeti a védelmi munkában való segítségnyújtásért Bagyura Jánost, Demeter Ivánt, Horváth Márton, Kovács Andrást, Láng Katalint, valamint a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóságát.

Kék vércse és vörös vércse – védelmi program a Bükki HCs területén

SZITTA TAMÁS – KOZMA PÉTER

Vizsgálati terület és módszerek

Csoportunk szervezésében a két vércsefaj védelmének és felmérésének programja összevontan történik. Ennek indoka, hogy védelmi metodikájuk, felmérésük szervezése, költési módjuk nagyon hasonló és mindkét faj veszélyeztetett. Felmérésünkben a Bükki HCS tagjai vettek részt. A vizsgálati terület a Hevesi-sík és a Borsodi-Mezőség volt. Munkaszervezésünk lényege, hogy egy speciális adatlapot dolgoztunk ki a költések (revírek) regisztrálására, illetve a költőhelyek, költési eredmények dokumentálására. A feladatot 2,5 x 2,5 km-es UTM kvadrátonként adtuk le személyekre lebontva, lehetőleg úgy, hogy az egymást követő években ugyanaz a személy végezze a kvadrát felmérését. A „végtermék” a leadott adatlap, melynek eredményeit az idény végével összesítjük, feldolgozzuk és publikáljuk.

Főbb tevékenységek a terepi munka során

- ⇒ Az ismert fészkek, műfészkek kontrollja.
- ⇒ A korábban ismert revírekben a potenciálisan szóba jöhető fészkek kontrollja.
- ⇒ Potenciális élőhelyek ellenőrzése.
- ⇒ Tavaszi revír behatárolás.
- ⇒ Műfészkek (költőládák) kihelyezése.

Eredmények

2004-ben összesen 148 kvadrátban történt adatfelvétel. A kvadrátok felmérésén túl az évközi munka során másutt talált vércse fészkek adatait is ezekre az adatlapokra jegyeztük fel.

A felmérésből természetesen csak hozzávetőlegesen lehet következtetni még tájegység

szinten is a teljes fészkelő állományokra különösen a vörös vércse esetében, mely faj egész működési területünkön megtalálható. A kék vércse állományadatai már jóval realisabbak, ugyanis ez a faj az illetékességi területnek csak egy részén fordul elő és a kvadrátok kiválasztásánál szempont volt, hogy azok a kék vércse ismert elterjedési területét minél jobban fedjék.

A regisztrált párok száma a 2004-es felmérési eredmények alapján.

Táj-egység	Faj	
	Kék vércse	Vörös vércse
Hevesi-sík	49	178
Borsodi-Mezőség	37	64
Összesen	86	242

A felmért területeken összesen 328 költőpárt regisztráltunk. A vörös vércse állomány tekintetében enyhe javulás tapasztalható az utóbbi évekhez képest, ez inkább csak a Hevesi-síkon érzékelhető. A fokozottan védett kék vércse költőállományában azonban szemmel látható csökkenés állt be – főként a Borsodi-mezőségben, ami a 2004-es évben is folytatódott. Ezt minden felmérő tapasztalta. Még akkor is kijelenthetjük ezt, ha a felmérés hiányosságait is bekalkuláljuk. Annak ellenére történt ez, hogy a faj védelmében a 2004-es költési időszakot megelőzően is számos védelmi eszközt helyeztünk ki. Ez a tény (számos egyéb tényezővel) alátámasztja, hogy a kék vércse hazai kutatása, életmenetének, élőhelyválasztásának, fészkelésének, interspecifikus

kapcsolatainak, fészkelőhely-választásának, táplálkozásának ismerete létfontosságú a hatékony védelmi intézkedések megtételéhez.

A kék vércse állomány csökkenésének lehetséges okai

- ⇒ Vonulási veszteségek
- ⇒ A legelő állatok létszámának csökkenése
- ⇒ A kisemlősök populációja csökkenő tendenciát mutat az adott időszakban
- ⇒ Az aszály a kék vércsék táplálkozásában fontos szerepet játszó kételtűek állományát (ásóbéka, vöröshasú unka) csökkentette.

Aktív védelmi tevékenység

A csoport a tárgyalt időszak alatt az alábbi feladatokat látta el a két faj védelmével kapcsolatban.

- ⇒ A meglévő két műfészkek-telep (Szekurectanya, Pataki-tanya) felújítása (kb. 35 fészkek).
- ⇒ A szoliter fákra kihelyezett műfészkek, költőládák felújítása (kb. 15 db).
- ⇒ Tető nélküli, kisméretű, speciális költőládák legyártatása, kihelyezése (kb. 40 db).
- ⇒ Hatósági intézkedések kezdeményezése a telepek védelme érdekében.
- ⇒ Fészkekörzés megszervezése, elkezdése a - később megszünt - fészkektelep védelme érdekében.

Tapasztalataink az új típusú vércse költőládáinkkal kapcsolatban

A költőládák alapja egy 40 cm oldalú, négyzet

alakú fa-keret, melynek magassága 15 cm. A láda aljára erős fém-rácsot kerül, erre helyezük el a sűrű szövésű rozsdamentes fém dróthálót. A költőládákat szögekkel rögzítjük a fák ágörveibe, minimum két erős ághoz. A fészkek belsejébe osztályozott kavics, majd némi talaj kerül. Ily módon rendkívül stabil, tartós fészkeket kapunk, melyeket nagy valószínűséggel foglal el a két vércse faj valamelyike (vagy más ragadozó madár), de találtunk e fészkekben erdei fülesbaglyot és tőkés récét is.

E fészektípus több szempontból megfelelőbb a korábban használt költőládáinknál és műfészkeinknél. Legnagyobb előnye, hogy tartós, és elvileg nem kell felújítani költés után.

Mindkét faj több költését tapasztaltuk benne, amennyiben a környező élőhely az adott faj számára alkalmas volt.

Természetvédelmi ajánlások, tervek

- A vércsefajok monitorozását a már bevált módszerrel folytatni kell.
- A vércsefajok, elsősorban a jóval veszélyeztetettebb kék vércse életmenetét kutatni kell.
- A kutatás eredményeit figyelembe véve fajvédelmi stratégiát kell készíteni és azt végre kell hajtani.
- Az extenzív állattartást az érintett térségekben ösztönözni kell.
- Folytatni kell a mesterséges fészkelő helyek kihelyezését.
- Meg kell oldani a meglévő telepek, és szoliter fészkek megőrzését.

Előzetes eredmények a vonuló kék vércse (*Falco vespertinus*) kutatásához a Dél-Alföldön

KOTYMÁN LÁSZLÓ¹ – BÁNFI PÉTER¹ – ŐZE PÉTER² – NAGY TAMÁS³ – MÉSZÁROS CSABA¹

¹ Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság, ² Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Csongrád Megyei Helyi Csoport, ³ Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság

Bevezetés

Az egész elterjedési területén csökkenő létszámú kék vércse hazai állománya, élőhely-választása, táplálkozása viszonylag jól ismert.

Vonulásáról azonban nagyon kevés információval rendelkezünk. Publikált számszerű adatok alig akadnak, a rendszeres számlálások pedig teljesen hiányoznak. E tekintetben leginkább kutatott a Hevesi-

puszták és a Hortobágy térsége. A vonulók hét éjszakázó helyét ismerték 2003-ban (Bagyura & Palatitz 2004).

Hasonlóan keveset tudunk a vonulók éjszakázó hely választásáról. A felmérés metodikája legalább ennyire kimunkálatlan. Azok a negatív hatások, amelyek a fészkelők esetében érzékelhetőek, a vonulók esetében kevésbé ismertek, feltárásuk, tanulmányozásuk sürgető igény, a később kidolgozandó védelmi akciók alapját képezi. A 2004-ben megalakult Kék vércse-védelmi Munkacsoport első intézkedései közé tartozott ezeknek a hiányosságoknak a felszámolása. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület által koordinált országos, őszi szinkron felmérésbe kapcsolódott be Csongrád megyében és szűkebb környékén a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság, a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Csongrád Megyei Helyi Csoportja. Beszámolóinkkal e védelmi tevékenységet megalapozó kutatáshoz kívánunk hozzájárulni.

Irodalmi áttekintés

A tavaszi vonulásról kevés megfigyelést publikáltak. Horváth vizsgálatai szerint a múlt század ötvenes éveiben a tavaszi érkezés országos középnapja április 25. volt (Horváth, 1963). Az őszi elvonulásról több adatot találtunk. A Dél-Hevesi pusztákon, Heves határában több mint 3000 éjszakázó példány gyülekezett 2003. nyár végén, ősszel. Ugyanitt 2000. augusztus első felében 200-250, harmadik hetében 400 példány tartózkodott (Hadarics 2004). Kisköre Vár-fenéken 960 éjszakázót számoltak 1996. augusztus 19. és szeptember 13. között (Hadarics 1996b). A Hortobágyon, az Ohati-erdő fészektelepén, 1953. augusztus 21-én indult és öt nap alatt zajlott le a vonulás (Horváth 1964). A Nagyiváni-pusztán 750-800 példányt láttak 1976. szeptember 12-én (Végvári & Ecsedi 2004). A Szálkahalmi-erdőben 50-120 madár éjszakázott 1996. június 20. és július 15. között (Hadarics 1996a). Nagyiván mellett 510 példány mutatkozott 1996. augusztus 24-én (Hadarics 1996b). Kovács (1995) 1994. szeptember 19-én észlelte a gyülekezők kulminálását Tiszaörs határában,

ekkor a Hortobágy déli pusztáin, három helyen több mint 1000 példányt becsült. A vonuló kék vércsék szeptember 20-a után hirtelen hagyják el a Hortobágyot (Végvári & Ecsedi 2004).

A Csongrád megyei irodalmi adatok között inkább csak alkalmiakat és érdekesebbeket találunk. Néhány őszi megfigyelés publikált, például 1997-ben a Cserebökényi-pusztákon szeptember 21-én 26, 27-én 4, október 4-én 3 (Hadarics 1997); 1998. szeptember 26-án Fábiansebestyén – Külső-pusztán 1 juvenilis, október 1-jén a Montág-pusztán 2 adult és 1 juvenilis, október 9-én a Kardoskúti Fehér-tó környékén 12 (Hadarics 1998b); 1999. október 19-én, Makó-Rákosnál 1 adult hím példányt figyeltek meg (Hadarics 1999). Kivételesen télen is előfordult, 1998. január 10-én Nagy T. és társai Montág-pusztán észleltek egy adult hímet (Hadarics 1998a). Molnár (1991) a Csanádi-pusztákon, áprilistól szeptember végéig találta a fajt. Legkorábbi előfordulásnak 1982. április 7-ét, legkésőbbinek 1984. szeptember 30-át adja meg.

Anyag és módszer

Csongrád megyében korábban nem volt szisztematikusan végzett, vonuló kék vércsére irányuló felmérés. Sem korábbi tapasztalatra, sem módszertani útmutatásra nem hagyatkozhattunk. Ezért abból a feltevésből indultunk ki, hogy a gyülekezések valószínűleg érintik a nyáron fészkelésre használt nagyobb kék vércse telepeket, valamint hasonlóan erős vonzó hatást gyakorolhat a hozzájuk méretben hasonló, csoportosan, fán éjszakázó fajok jelenléte, hiszen költési időszakban is ez tapasztalható.

Szinkron felméréseinket a Munkacsoport koordinátorának kérése alapján augusztus végétől október elejéig végeztük. A megfigyelési helyszínek három esetben fészektelep vagy annak környéke, két esetben pedig alkalmilag kiválasztott hely volt, amelyeknek csak tágabb környezetében található vércsetelep. A szinkron napokon kívül is történt felmérés néhány alkalommal. A megfigyelést többnyire délutántól sötétedésig végeztük. Látási viszonyoktól függően a kormegoszlást is rögzítettük. Vizsgáltuk az éjszakázó helyek és környékük környezeti viszonyait, a vonulók viselkedését.

A felmérési helyek és jellemzésük

Baksi-puszta (Ópusztaszer)

A Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet legnagyobb pusztafoltja. A vonuló kék vércsék által éjszakázásra is használt facsoporton 1990 óta helyezünk ki vércsék számára költőkosarat és -ládát. 2004. tavaszán 10-12 pár kék vércse jelent meg a pusztán, de csak 6 pár állt költésbe, 4 pár telepben, 2 pár (1-1 pár) szoliter módon fészkelte. A telepen fészkelte még 1 pár kabasólyom (*Falco subbuteo*), 2 pár szalakóta (*Coracias garrulus*) 3 pár kis őrgébics (*Lanius minor*). Az éjszakázó helyek monitorozása már a költési időszak vége felé megkezdődött.

Éjszakázó helyek voltak: 3 akácfa (*Robinia pseudoacacia*) csoport, ebből 2 facsoport 15-20 méter x 60-80 méter, 1 facsoport 50 méter x 50 méter. A facsoportok 1200 hektáros gyepen állnak, ennek közeli részét kaszálták, távolabb, 300 métertől kezdődően 270 szürke marhával legeltettek. A facsoporttól 500 méterre 75 hektár szántó helyezkedett el, amelyből 25 hektár lucerna, a fennmaradó pedig parlag és kukorica hasznosítású volt. A parlagot tárcsázták. A kék vércsék a legelőre, illetve kaszálás után a gyepre jártak táplálkozni.

Cserebökény (Szentes)

Szentes várostól északkeleti, hosszanti irányba húzódó, mintegy 5000 hektáros pusztafolt két pontján is történt felmérés, a Veres Zoltán-pusztán és a Rekettyésben. Utóbbi pusztarészen 1989 óta működik egy mesterséges kék vércse telep (Molnár, 2000). A pusztá teljes fészkelő állománya 2004-ben 10 pár volt (2 pár a Békés megyei oldalon, 8 pár a Csongrád megyei részén), további 4 pár fészkelte a közeli Szentesi-Fertőn (Tóth Tamás szóbeli közlése). A szinkron napokon rendszeresen és néhány alkalommal ezen kívül is történt megfigyelés. Az éjszakázó helyek védett nemzeti parki területek (KMNP).

1. Rekettyés

Az éjszakázó helyek 500 méteres körön belül voltak, részben vércsetelepeken és azok közvetlen környékén. Az éjszakázásra használt fák erősen legeltetett (80 szarvasmarhával, távolabb juhokkal) gyepes környezetben álltak:

- ◆ 800 méter hosszú, 6-8 méter magas csúcscsáradt akácfasor, ahol néhány madár

éjszakázott, itt található a mesterséges vércsetelep egy része.

- ◆ 60 méter hosszú akácfasort, szintén csúcscsáradt, magassága hasonló, itt is vannak költésre használt vércseládák.
- ◆ 2 darab 15 méter magas, csúcscsáradt, terebélyes nemes nyár (*Populus x euramericana*), ezt rendszeresen használták az éjszakázók.
- ◆ Fehér fűz (*Salix alba*) csoport, tulajdonképpen egymáshoz közeli idős, 3-4 méter magas fák.

2. Veres Zoltán-puszta

1000 hektáros kaszálóként és legelőként hasznosított pusztarész, amit átszelnek a régi erek mentén húzódó vízállások, zsombékos területek, a rizstermesztés emlékeiként fennmaradt csatornák, kis gátrendszerek. Fás növényzet alig látható, leginkább az úthoz közel eső részen található egy-egy rövidebb fasor, vagy kisebb facsoport. A délnyugati részen a pusztába ékelődnek a 350 hektáros Gerzsoni-szántók. Itt már több facsoport és fasor jelzi az egykori tanyák helyét. Egymástól 400 méterre két éjszakázó hely működött felváltva. A megfigyelési pont a kettő között félúton az ún. Eperjesi-úton volt. Az út északkeleti felén a kék vércsék két rövid, 25-30 méter hosszú akácson éjszakáztak. Az idős fasorban a fák 10-15 méter magasak és csúcscsáradtak. A délnyugati részen, az úttól 250 méterre lévő és azzal párhuzamos 500 méter hosszú, idős 20-25 méter magas jegenyenyár (*Populus nigra italica*) soron szintén éjszakáztak. A szántón kalászos tarló volt, amit szeptember elejéig felszántottak.

Vásárhelyi-puszta

A Hódmezővásárhely, Orosháza, Székkutas és Békéssámson közötti négyszögben elterülő, 8000 hektáros pusztamaradványon 2004-ben, összesen 40 pár kék vércse költött, ebből 34 pár az 1995 óta működő mesterséges vércsetelepítési helyszíneken (Kotymán 2001).

Ficsér (Székkutas)

Mintegy 2500 hektáros pusztarész, amit a széleken beékelődő szántók, sűrű csatornahálózat és több szikes tó tagol. Az egykori tanyatelkek helyén található csak fás vegetáció. Maga az éjszakázó hely a pusztá közepén elhe-

lyezkedő 0,9 hektáros magas kőris (*Fraxinus excelsior*) erdőből, illetve három darab fehérakácából áll. A terület nemzeti parki törzsterület (KMNP). A fák magassága 6-8 méter, döntő többségük mostanra teljesen kiszáradt, itt működik a mesterséges vércsetelep egy része. Két kilométer átmérőjű körben további telepekben és szoliter párokra szakadva költenek kék vércsék minden évben. A megfigyelés évében, közelben 1100 vegyes korú szarvasmarha és 806 juh legelt, a gyepek jelentős részét kaszálták, így a vércsetelep közvetlen környékét is. A közeli szántókon lábon álló napraforgó, távolabb őszi búza és lucerna, valamint nagy kiterjedésű kaszált parlag volt található. Az éjszakázásra használt erdőfoltban 21 pár kék vércse költött 2004-ben.

Csanádi-puszták

Az összesen mintegy 5000 hektárnyi három pusztafolton 28 pár kék vércse költött 2004-ben, ebből 8 pár a kilencvenes évek elején létrehozott, három mesterséges vércsetelepen.

1. Kopáncsi-puszta (Tótkomlós)

A Csanádi-puszták északi, 1100 hektáros része, amit négy akácfa erdőcske, szikes mocsarak, a széleken szántók tagolnak. A pusztán 400 juhot és mindössze két tehenet legeltettek a nyár folyamán, a gyepek harmadát kaszálták. Az éjszakázóhely az egyik 0,7 hektáros, átlagosan 4-5 méter magas akácokban, KMNP törzsterületen volt. A közeli szántókon lábon álló édeskömény, ép és tárcsázott őszi gabona tarló, kisebb foltokon pedig le nem zúzott parlag volt. Az éjszakázó helyen a nyár folyamán szoliter módon kék vércse és erdei fülesbagoly (*Asio otus*) költött szarka-fészkekben.

Eredmények

A vonulás dinamikája

A Baksi-pusztai kis telepen jól elkülöníthetőek voltak a vonulás egyes fázisai. A költési időszak vége előtt a nem fészkelőkkel kezdődő mozgalom augusztus közepén a fészkelőkkel és szaporulatukkal folytatódott. Az utolsó hullám csak szeptemberben mutatkozott.

Az éjszakázók gyülekezése az alábbiak szerint történt:

07. 15. fiókás fészkek voltak, 4 hím és 3 tojó tartózkodott a telepen,

07. 31. 3 család kirepült, vagy fészken ülő fiókákkal. Ekkor 6 hím, 6 tojó, valamint 6 fiatal volt a telepen.

08. 15-re valamennyi eltűnt.

08. 18. nincs kék vércse észlelés.

08. 25. nincs kék vércse észlelés.

09. 01. 1 hím, 1 juvenilis mutatkozott késő délután.

09. 08. nincs kék vércse észlelés,

09. 15. nincs kék vércse észlelés,

09. 22. 1 juvenilis napközben,

09. 30. 5 juvenilis napközben.

A többi területet tekintve, a vonulás legerősebb hullámát szeptember második, harmadik hetében észleltük, a maximumot szeptember 15-én érte el. Az egyes helyszíneken nem volt azonos mértékű és erősségű a felfutás, illetve nem volt szinkronban. Cserebökényben két időben jól elkülönülő vonulási csúcsot tapasztaltunk, augusztus végén és szeptember harmadik hetében. A Vásárhelyi-pusztán ugyanakkor a szeptember 15-i maximum előtti és utáni időszak adatai szabályos haranggörbét formáznak.

A vonuló madarak koreloszlása

Az időjárási és látási viszonyok, a behúzás intenzitása erősen befolyásolták a megfigyelt vércsék korhatározásának lehetőségét. A későn, alkonyatkor, esőben, vagy nagy tömegben egyszerre érkezők esetében nem mindig lehetett megállapítani a kort. A kisebb éjszakázó létszámban – Cserebökényben – a fiatalok aránya végig magasabbnak adódott, mint a nagy csapatban, Ficséren. A felmérések szerint az öreg madarak kezdték a vonulást, az időszak elején a öreg-fiatal arány 2:1 volt, ami a vonulás végére megfordult.

A gyülekező kék vércsékkel kapcsolatos megfigyelések, éjszakázó társfajok

Baksi-puszta

Hasonlóan a 2003-ban megfigyeltékhez, 2004-ben is csak a költési időszak végén gyülekeztek kék vércsék az általuk lakott telepnél. Ekkor

már immatur madarak is megjelentek (34 pd.), de nem sokkal később el is tűntek. Szeptemberben rövid ideig ismét tíznél több kék vércse éjszakázott a telepen.

Éjszakázó társfajok voltak: vörös vércse (*Falco tinnunculus*) maximum 20 példány mutatkozott a kék vércse költési idején végén. Októberben 460 dolmányos varjú (*Corvus c. cornix*) is éjszakázott itt. Zavarás nem volt tapasztalható.

A vonuló kék vércsék példányszáma az éjszakázó helyeken, Csongrád megyében és környékén 2004-ben. Aláhúzva a szinkron napoktól eltérő megfigyelések dátumai. Zárójelben a napközben megfigyeltek, nem éjszakázók.

Hely	Megfigyelési időpont										
	08. 18.	08. 25.	09. 01.	09. 08.	09. 12.	09. 15.	09. 22.	09. 28.	09. 29.	10. 06.	10. 08.
Veres Zoltán-pusztá	11	29	17	12		15	(60)	12	?	(2)	
Rekettyés	?	44	23	9		0	6		?	?	
Baksi-pusztá	0	0	(2)	0		0	(1)		0	0	
Ficsér	55	111	191	441	380	457	*400/219		215	21	1
Kopáncsi-pusztá	?	?	?	?		40	?		?	?	
Összesen	66	184	231	456	380	512	225	12	215	21	1

* Hajnalban 400, este 219 példány.

A vonuló kék vércsék koreloszlása Csongrád megyében és környékén 2004-ben.

Koreloszlás	Megfigyelési időpont						
	08. 25.	09. 01.	09. 08.	09. 15.	09. 22.	09. 29.	10. 06.
Adult (%)	66,7	67,0	62,8	56,2	37,6	49,7	34,8
Juvenilis (%)	33,3	33,0	37,2	43,8	62,4	50,3	65,2

Cserebökény, Rekettyés

Éjszakázó társfajok

- ◆ A vörös vércsék többsége nem a kék vércsékkel éjszakázott, hanem azoktól 200-400 méterre lévő fason. Beüléskor esetenként 2-3 vörös vércse keveredett a kék vércsék közé. Az éjszakázó vörös vércsék száma 30-40 példány körül alakult.
- ◆ Kék galamb (*Columba oenas*), egy alkalommal (09. 08.) 110 példány éjszakázott kék vércsékkel. A húzás végén jöttek be.
- ◆ Szalakóta, 8 pd. (09. 01.), 4 pd. (09. 08.), 1 pd. (09. 15.)

Az éjszakázó hely végig nyugalmas volt. A vércsék szeptember 1-jén a facsoportra behúztak, de alkonyat előtt ismeretlen okból déli irányba távoztak. Szeptember 25-én délelőtt a Veres Zoltán-pusztán, egy régi tanyatelek akácfáin és a közeli villanyvezetéken 25 pd., október 2-án 2 juvenilis a Rekettyésben, 1 adult tojó a Gerzsoni-szántókon mutatkozott.

Cserebökény, Veres Zoltán-pusztá

A kék vércsék kis létszámú, összetartó csapatokat alkottak. Előfordult, hogy napközben is az éjszakázó helyen, vagy annak közelében pihentek és innen indultak a közeli gyepekre,

tarlókra vadászni. Ilyenkor a pusztán álló 2-3 méter magas fát is szívesen használták beszállóhelyül. A tarlók tárcsázását követően későn, csak az alkonyati időszak elején érkeztek az éjszakázó helyre, melynek helyszíne is többször változott az időszak folyamán.

Éjszakázó társfajok voltak: minden alkalommal 5-6 példány vörös vércse, több esetben 5-9 példány örvös galamb (*Columba palumbus*) is közvetlen közelükben éjszakázott. Szeptember 8-án az említettekén kívül társult a vércsékhez 150 példány kék galamb, 13 példány dolmányos varjú és 15 példány szarka (*Pica*

pica). Átvonuló, de nem itt éjszakázó, 60 példányból álló kék vércse csapat érintette a pusztát, szeptember 22-én kora délután. 150-200 méter széles sávban közvetlenül a puszta felett vonultak, időnként felrepültek és magasan együtt gomolyogtak, máskor szétszóródtak. Mindig előre repülve és le-leszállva haladtak délkeleti irányba.

Vásárhelyi-puszta, Ficsér

Igen nagy számban, és változatos összetételben társultak más fajok is a kék vércsékhez.

A Vásárhelyi-pusztán, Ficséren észlelt társéjszakázó fajok példányszáma 2004-ben.

Faj	Megfigyelési időpont							
	08. 18.	08. 25.	09. 01.	09. 08.	09. 15.	09. 22.	09. 29.	10. 06.
Vörös vércse (<i>Falco tinnunculus</i>)	11	6	15	33	47	16	26	35
Örvös galamb (<i>Columba palumbus</i>)	1							
Balkáni gerle (<i>Streptopelia decaocto</i>)	2			2				
Vadgerle (<i>Streptopelia turtur</i>)	10							
Szalakóta (<i>Coracias garrulus</i>)	1	2						
Búbos banka (<i>Upupa epops</i>)				1				
Csóka (<i>Corvus monedula</i>)	63	104	32	118	83	100	145	88
Dolmányos varjú (<i>Corvus c. cornix</i>)	1			23				

Az éjjelezésre használt facsoport felett alkonyatkor átrepülő kékes rétihéját (*Circus cyaneus*), barna rétihéját (*Circus aeruginosus*), héját (*Accipiter gentilis*) és egerészölyvet (*Buteo buteo*) valamennyi vércse vijjogva üldözőbe vette. Ezzel ellentétben a vándorsólyom (*Falco peregrinus*) hasonló átrepülésekor némán a helyükön maradtak. Jelentősebb zavarás egy alkalommal volt tapasztalható, amikor két kombájn a közeli napraforgó táblát még sötétedés után is aratta. A frissen levágott tarlón viszont hosszasan vadászgattak a kék vércsék. A behúzás intenzitása változó volt.

Nagyobb létszám és kellemes időjárás esetén az alkonyati félhomályban érkezett a többség. Ellenben a vonulási időszak végén a vörös vércsék és a csókák előtt elfoglalták alvóhelyüket.

Kopáncsi-puszta

Az egy alkalommal végzett megfigyelés alkalmával jelentős számú éjszakázó társfajt találtunk: vörös vércse 6-7, örvös galamb 30, dolmányos varjú 15, csóka 3 példány. Az éjszakázó helyet kereső kék vércsék több

alkalommal is zavarás miatt hagyták el a már kiválasztott helyet. Az első gyülekezők (20-25 pld.) a tótkomlós-makói aszfaltút közelében a Montág-puszta felőli oldalon, közép feszültségű vezeték soron ültek. Később áthúzódtak a közút északi oldalán található, szántókkal ölelt, ritkás akác facsoportba, mely a közúttól 300 méterre van. Itt csatlakozott hozzájuk további 15 madár. Már elültek, amikor egy egerészölyv elzavarta őket. Egy 500 méterre lévő facsoportba ültek be újra, ahonnan viszont vadászok terepautója zavarta ki őket. Végül a puszta szívében lévő, korábban említett facsoportban találtak menedéket.

Megbeszélés

Az öt megfigyelési pont közül négyben volt éjszakázó kék vércse az időszak alatt. Minden esetben pusztai, kis kiterjedésű fasorokon, facsoportokon, vagy magányos fákon éjszakáztak. A megfigyelési pontok közül hármat költőtelepnél, kettőt alkalmi helyen választottunk ki. A Baksi-pusztán a költési időszak végén és azt követően találtunk éjszakázót, később azonban eltűntek, annak ellenére, hogy az élőhelyek állapotában kedvezőtlen változás nem volt tapasztalható. A legnagyobb csapatok a Vásárhelyi-pusztán jelentek meg, az évek óta használt költőtelepükön. Itteni csoportosulásukat az igen kedvező táplálkozási lehetőségek és a nagy létszámú társéjszakázó faj nyújtotta biztonság érzet határozta meg. A fiatalok aránya a vonulás elején 30% körül volt, ez a vonulás végére 60% fölé emelkedett. Kisebb éjszakázó csapatokban a fiatalok aránya némileg magasabb volt. A vonulás dinamikája különbözött az egyes megfigyelés helyeken. Több helyszínen bevonásával és korábbi időpontban kezdett számlálásokkal ezek az anomáliák könnyebben értelmezhetővé válnak. Mint általában a legtöbb madárfaj, a kék vércse is igen érzékeny éjszakázó helyének nyugalmára. Megfigyeléseink szerint a megzavart csapat csak nehezen nyugodott meg, vagy áttelepedett máshová. Megfontolandó lenne a költőtelepek és a vonuló helyek fokozott védelem alá helyezése. Napközben leggyakrabban a legelő gulyák és nyájak környékén, ritkábban tarlókon, vagy arató kombájnt követve táplálkoztak, alig néhány kilométerre az éjszakázó helytől. Kedvező időjárási és kiadós táplálkozási feltételek mellett a csapatok csak alkonyati szürkületben foglalták el kiszemelt

helyüket. Néhányszor előfordult, hogy minden látható ok nélkül a már elült csapat felkerekedett és elhagyta az éjszakázó helyet. Az éjjelező helyen megjelenő, vagy fölötte átrepülő ragadozó madarakat közösen vették üldözőbe és kergették el, kivételt csak a vándorsólyom esetében tapasztaltunk, amit nem támadtak.

Összefoglalás

Dolgozatunkban a Dél-Alföldön átvonuló kék vércsék éjszakázó egyedszámát, koreloszlását, éjszakázó hely választását, viselkedését vizsgáltuk. Az országos felmérésbe kapcsolódva, 2004. augusztus közepétől október elejéig tartó szinkron megfigyelések során jelentős számú éjszakázó kék vércse jelenlétét sikerült kimutatni. Elsősorban a vércsetelepek környékét monitoroztuk, mivel más gyülekezőhelyekről nem volt információnk és feltételeztük, hogy a vonulók érintik ezeket a telepeket. A megfigyelési helyek közül három kék vércse költőtelepen, vagy annak közelében volt, védett területen. Az öt megfigyelési pontból négyben találtunk éjszakázó kék vércsét a szinkron számlálás időszakában. A legtöbb madár - 512 példány - szeptember 15-én mutatkozott. A fiatal, azévi madarak aránya a vonulás eleji 30%-ról, a vonulás végére 60% fölé emelkedett. Reményeink szerint, felmérésünk egy több éves monitoring tevékenység indulását jelentik. Ehhez foglaltuk össze első tapasztalatainkat.

Köszönetnyilvánítás

Megköszönjük Palatitz Péternek és Tóth Imrének a dolgozat elkészítéséhez és a felméréshez nyújtott hasznos tanácsait, Tóth Tamásnak értékes adatait. Köszönettel tartozunk a felmérésben való részvételéért Baranyai Antalnak, Hegedűs Annamáriának és Kiss Krisztinának.

Irodalom

Bagyura J. & Palatitz P. (2004): KvVM természetvédelmi Hivatal Fajmegőrzési tervek. Kék vércse (*Falco vespertinus*). Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Természetvédelmi Hivatal. pp. 37.

Hadarics T. (1996a): Érdekes madármegfigyelések, 1996. május-július. Túzok 1. (3.): 133-141.

Hadarics T. (1996b): Érdekes madármegfigye-

lések, 1996. augusztus-október. Túzok 1.(4.): 168-181.

Hadarics T. (1997): Érdekes madármegfigyelések, 1997. augusztus-október. Túzok 2.(4.): 146-160.

Hadarics T. (1998a): Érdekes madármegfigyelések, 1997. november-1998. január. Túzok 3.(1.): 18-32.

Hadarics T. (1998b): Érdekes madármegfigyelések, 1998. augusztus-október. Túzok 3.(4.): 168-185.

Hadarics T. (1999): Érdekes madármegfigyelések, 1999. augusztus-október. Túzok 4.(4.): 130-152.

Hadarics T. (2004): Érdekes madármegfigyelések, 2000. augusztus-október. Túzok 5. (3-4.): 73-84.

Horváth L. (1963): A kék vércse (*Falco vespertinus* L.) és a kis őrgébics (*Lanius minor* Gm.) élettörténetének vizsgálata I. A tavaszi érkezéstől a fiókák kikeléséig. *Vertebrata Hungarica* V.: 69-117.

Horváth L. (1964): A kék vércse (*Falco vespertinus* L.) és a kis őrgébics (*Lanius minor*

Gm.) élettörténetének vizsgálata II. A fiókák kikelésétől az őszi elvonulásig. *Vertebrata Hungarica* VI.: 13-37.

Kotymán L. (2001): A vörös vércse (*Falco tinnunculus*) és a kék vércse (*Falco vespertinus*) telepítésnek gyakorlata a Vásárhelyi-pusztán. Túzok 6.(3.): 120-129.

Kovács G. (1995): Kék vércsék (*Falco vespertinus*) nagy szeptemberi gyülekezése. *Madártani Tájékoztató* 1995/1.: 20-21.

Molnár Gy. (1991): A Pitvarosi puszták madárvilága 1975-1985 között. A Kiss Ferenc Csongrád Megyei Természetvédelmi Egyesület Évkönyve 1990-1991: 48-60. Szeged.

Molnár Gy. (2000): A vörös vércse, a kék vércse és az erdei fülesbagoly mesterséges telepítésének eredményei a Dél-Alföldön. *Ornis Hungarica* 10.: 93-98.

Végvári Zs. & Ecsedi Z. (2004): Kék vércse *Falco vespertinus* (Linnaeus, 1766), in.: Ecsedi Z. szerk (2004.): A Hortobágy madárvilága. Hortobágyi Természetvédelmi Egyesület. Winter Fair, Balmazújváros-Szeged. pp: 229-231.

A gyöngybagoly telepítés eredményei és egyéb ragadozó madár fajok állomány adatai Baranya megyében 2004-ben

BANK LÁSZLÓ

A megyében 2003. december 31-ig összesen 128 költőládát helyeztünk ki. 2004-ben a költési időszak kezdetéig további 5 láda került kihelyezésre, ill. egyet a korábbiak közül véglegesen el kellett távolítani. A 2004-es költési időszak folyamán mind a 132 költőládát ellenőriztük.

Eredmények

A kihelyezett 132 láda közül 45-öt foglaltak el baglyok (34%) 32-ben gyöngybagoly, 17-ben macskabagoly költött (4-ben a macskabaglyok költésének befejezése után gyöngybaglyok is költöttek, így lett végül 49 költés).

Az első költések tojásszámának fészekaljankénti megoszlása: 1x4, 5x5, 7x6, 3x7, 7x8, 1x9. A 24 fészekalj összesen 157 tojást tartalmazott, az átlagos tojásszám: 6,5 db. A kikelési eredmények számításánál csak 22 fészek 141 tojását

A gyöngybagoly költések fészekaljankénti átlagai.
(N = fészkek száma; sz. = száma)

	Első költések		Másodköltések	
	Átlag	N	Átlag	N
Lerakott tojások sz.	6,5	24	6,9	9
Kikelt fiókák sz.	4,7	22	4,2	8
Kirepült fiókák sz.	3,8	22	2,7	8
Kelési siker	73,8%	22	61,8%	8
Kirepülési siker	79,8%	22	64,7%	8
Költési siker	55,4%	24	40,3%	9

lehetett figyelembe venni, utóbbiakból 104 fióka kelt ki, fészkenként átlagosan 4,7 fióka. A kelési siker (kikelt fiókák száma osztva a lerakott tojások számával) így 73,8%-os volt. Az első költések esetében a 104 kikelt fiókából 83 repült ki, fészkenként átlagosan 3,8, a kirepülési siker (kirepült fiókák száma osztva a kikelt fiókák számával) 79,8%, a költési siker (kirepült fiókák száma osztva a lerakott tojások számával) pedig 55,4% volt.

Kelési és költési sikerek a különböző első költésű fészkalj méretek esetében.

Fészkalj mérete	Fészkek száma (db)	Kelési siker	Költési siker
4-es	1	0%	0%
5-ös	5	60%	56%
6-os	7	74%	64%
7-es	3	91%	71%
8-as	*5, ill. 7	75%	48%
9-es	1	100%	44%

* Az első adat a kelési, a második a költési sikerre vonatkozik.

A másodköltéseknél a fészkaljak nagysága a következőképpen alakult: 1x3, 1x5, 1x6, 4x7, 1x9, 1x11 db tojás, így összesen 62 tojást raktak a madarak, fészkenként átlagosan 6,9 tojást.

Kelési és költési sikerek a különböző másodköltésű fészkalj méretek esetében.

Fészkalj mérete	Fészkek száma (db)	Kelési siker	Költési siker
3-as	1	67%	33%
5-ös	1	0%	0%
6-os	1	83%	33%
7-es	*3, ill. 4	48%	39%
9-es	1	78%	22%
11-es	1	91%	82%

* Az első adat a kelési, a második a költési sikerre vonatkozik.

A későbbiekben is értékelhető 8 másodköltés

összesen 55 tojásából 34 fióka kelt ki, a fészkalj átlag 4,2 fióka, a kelési siker pedig átlagosan 61,8% volt. A másodköltések esetében a 34 kikelt fiókából 22 repült ki, fészkenként átlagosan 2,7, a kirepülési siker 64,7%, a költési siker pedig 40,3% volt.

Ragadozó madarak állomány felmérése

Darázsölyv – 3 revír.

Vörös kánya – 1x2 fióka kirepült, 1 költés meghiúsult.

Barna kánya – 2x1, 2x2, 4x3 fióka kirepült, 3 költés meghiúsult, 4 revír.

Héja – 4 revír.

Karvaly – 1x4 fióka kirepült, 1 költés meghiúsult, 1 fészekben a költési eredmény ismeretlen, 12 revír.

Egerészölyv – 4x1, 1x2 fióka kirepült, 2 költés meghiúsult, 2 fészekben a költési eredmény ismeretlen, 62 revír.

Békászó sas – 1x1 fióka kirepült.

Réti sas – 8x1, 4x2 fióka kirepült, 7 költés meghiúsult, 3 pár fészket foglalt, de nem költött, 1 revír.

Barna rétihéja – 1x3 fióka kirepült, 32 revír.

Kígyászölyv – 1 revír.

Kabasólyom – 14 revír.

Vörös vércse – 1x3 fióka kirepült, 5 revír.

Gyöngybagoly – 1x1, 3x2, 3x3, 10x4, 7x5, 2x6, 1x9 fióka kirepült, 9 költés meghiúsult, 5 revír.

Füleskuvik – 8 revír.

Kuvik – 3 revír.

Macskabagoly – 1x1, 4x2, 5x3, 6x4 fióka kirepült, 2 költés meghiúsult, 2 fészkelő helyen a költési eredmény ismeretlen, 5 revír.

Erdei fülesbagoly – 3 fészekben a költési eredmény ismeretlen, 5 revír.

Egyéb fajok

Fekete gólya – 3x1, 4x2, 4x3, 1x4 fióka kirepült, 6 költés meghiúsult, 1 fészket magányos gólya foglalt el, 3 revír.

Holló – 3x1, 4x2, 5x3, 13x4, 10x5 fióka kirepült, 3 költés meghiúsult, 6 revír.

Költési eredmények és állomány adatok a Kisalföldön – 2004

VÁCZI MIKLÓS

1. táblázat A régióban költő fajok állományadatai a jelenlegi ismereteink alapján.

Faj	Ismert pár	Valószínű revír	Becsült állomány	Megjegyzés
Vörös kánya	-	1	1(2)	A korábban ismert pár nem költött, + van egy gyanús adat.
Barna rétihéja	-	50	50	Fertő-tóban kb. 30, máshol (Hanság, Szigetköz, Holt Rába) néhány pár.
Hamvas rétihéja	0	2	0-5	Minimális adat alapján. A Hanságban gyakorlatilag nincs!
Rétisas	4	1	5	Pontosan ismerjük.
Parlagi sas	0	0	0	Biztosan nem fészkel.
Egerészölyv	1-2	nincs adat	?	Nincs adat a fasorokban költőkről!
Darázsölyv	0	nincs adat	15	Korábbi mintaterület alapján.
Héja	1-2	nincs adat	30	Korábbi mintaterület alapján.
Karvaly	1-2	nincs adat	?	Minimális adat alapján.
Kerecsen	4	1-2	5-6	Pontosan ismerjük
Vándorsólyom	0	0	0	Biztosan nem fészkel.
Kék vércse	4	3	5-10	Szoliter párok, alig van kirepült fióka.
Vörös vércse	8	nincs adat	?	Csak Sopron környéki adatok vannak.
Kabasólyom	0	5	?	Kevés adat alapján.
Uhu	2	1	3-?	Gallyfészkekben bárhol lehet még!
Gyöngybagoly	1-2	nincs adat	?	Minimális adat.
Füles kuwik	0	1	1-3	Csak a Soproni-hegységből van némi adat
Erdei fülesbagoly	1-2	nincs adat	?	Minimális adat.
Réti fülesbagoly	0	0	0-?	Az elmúlt évtizedben volt alkalmi fészkelés a Fertőn és a Mosoni-síkon.

2. táblázat Kerecsensólyom költési eredmények a Kisalföldön.

Év	Győri puszták	Szigetköz	Mosoni-sík	Rábaköz	Összesen
2002	4	2	3	-	9
2003	4	3	0	-	7
2004	3	0	4	3	10
Összesen	11	5	7	3	26

4. táblázat Rétisas költési eredmények a Kisalföldön.

Év	Észak-Hanság	Dél-Hanság	Fertő-tó	Győri puszták	Összesen
1998	2	-	-	-	2
1999	1	-	-	-	1
2000	0	2	-	-	2
2001	2	0	-	-	2
2002	2	0	-	-	2
2003	3	2	2	-	7
2004	2	3	0	2	7
Összesen	12	7	2	2	237

4. táblázat Műfészek kihelyezések eredményei a Kisalföldön – 2000-2004.

Műfészek típusa	Száma	Költő faj	Párok száma	Foglaltság aránya
Magasfeszültségű vezetékre	16	F. cherrug	3	44%
		F. tinnunculus	3	
		F. subbuteo	1	
Fészekláda fára	1	F. cherrug	1	100%
Fészekkosár fára	10	F. tinnunculus	3	30%
Gallyfészek fára	4	B. bubo	1	25%
Összesen	31		12	39%

A kerecsensólyom (*Falco cherrug*) Oroszországban

I. KARJAKIN¹ – L. KONOVALOV¹ – A. MOSKIN¹ – A. PAZSEKOV² – I. SMELJANSKI³ – A. RIBENKO³

¹ Center of Field Studies, Nyizsnij-Novgorod, Oroszország, ² Center for HELP of the Volgo-Ural Ecological Network, Szamara, Oroszország, ³ Siberian Ecological Center, Novoszibirszk, Oroszország

A kerecsensólyom (*Falco cherrug*) egyike a legveszélyeztetettebb fajoknak Észak-Euráziában. Az elmúlt három évtizedben az állomány riasztó mértékben összezsugorodott. A faj a száraz, arid élőhelyek tipikus képviselője és Oroszországban található a faj elterjedésének egyes határvidékei. A tanulmány a faj állományának helyzetét vizsgálja Dél-Oroszország középső részén, a Volga és a Jenyiszej folyók közötti területen.

A kutatás során Oroszország több régiójában, terepen vizsgálták 11 ragadozómadár-faj

jelenlétét, különös tekintettel a kerecsensólyomra. Az összes felderített fészkek helye GPS-szel lett meghatározva és térképen jelölésre került. Az adatok segítségével készült végül az állománybecslés. A feltérképezett fészkek alapján modellezték a tipikus fészkelésre alkalmas területeket Oroszországban, műholdas képek (Resurs-MSU-E, Landat7) és topográfiai térképek (1:200,000) alapján és behatárolták a potenciális kerecsen fészkelő helyeket. Az állomány nagyságot ezután a fészkelésre alkalmas területek nagysága és a

kutatási területeken tapasztalt állománysűrűség alapján becsülték meg. A vizsgált területek:

- ◆ az orosz síkság délkeleti része (egész Zavolzsie, a Volgától keletre eső részek és az egész Dél-Urál),
- ◆ Nyugat-Szibéria déli része, és a dél-szibériai hegyvidék (Altáj-Szaján régió).

A kerecsensólyom fészkelésre alkalmas sztyepp és erdős-sztyepp teljes területe ebben a régióban 1 084 035 km²-t tesz ki. A szóban forgó területet 1994 és 2003 között térképezték fel a szerzők. Az expedíciók során, a terepen feltárt terület nagysága 72 721 km² volt. A revírek legnagyobb része nyílt területen, autóból lett felderítve, de néhány revír gyalogos terület-bejárás alkalmával is előkerült. A kutatás célterületei ismert és feljegyzett kerecsensólyom megfigyelések, illetve a fészkelésre alkalmas objektumok alapján lettek meghatározva.

Állományadatok

A kutatások eredményei azt mutatják, hogy a kerecsensólyom állománya a vizsgált területen 860-1200 párra tehető. Általában elmondható, hogy az állomány csökkenő trendet mutat, azonban – az Oroszország európai részén élő és szinte kipusztultnak tekinthető, valamint a csökkenő keleti populációkkal ellentétben – a kerecsenek száma az Urálban és Nyugat-Szibériában többé-kevésbé stabilnak mondható. Sőt, néhány helyen (az Urálban és az Urálhoz keletről csatlakozó területeken) nő az állomány. Sajnos, ezen stabil állományok (amelyek a teljes orosz kerecsen állomány mintegy 11%-át alkotják) ellenére is, összességében csökken a kerecsenek száma.

Az irodalmi adatok és a kutatás tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a kerecsensólyom állománya az Uráltól keletre stabil, illetve kis mértékű csökkenést mutat, ugyanakkor az egykor Oroszország európai részén található populáció megszűnt létezni. Irodalmi adatok alapján feltételezhető, hogy a 20. század elején, a következő európai területeken éltek nagyobb számban kerecsenek:

- ◆ a Tobol és Isim folyók közötti területen,
- ◆ az Emba és Urál folyókat kísérő erdőkben,
- ◆ az Urál legdélebbi részén,
- ◆ és a Volga menti-hátság keleti nyugati részén.

Az 1970-es években bekövetkezett katasztrofális állománycsökkenéssel, ezek a populációk – a Tobol és Isim közötti terület kivételével – eltűntek. Az említett helyeken volt még ugyan egy-két pár itt-ott, de ezek is eltűntek az 1990-es évekre. A kerecsensólyom összeomlása egybeesett a vándorsólyom állomány DDT okozta összeomlásával, a szűz-sztyepp hatalmas területeken történő feltörésével és a zsákmányállatok (mint az ürge) számának drasztikus csökkenésével, amelyeket a mezőgazdasági területeken keményen irtottak.

Ellentétben azonban a vándorsólyommal, a kerecsensólyom állomány nem volt képes helyreállni, mivel egykor legfontosabb fészkelő helyei az intenzív mezőgazdasági termelés áldozatává váltak, és – a Tobol-Isim folyók között és a kazahsztáni Mugodzsarit kivéve – nem voltak olyan „refúgiumok”, menedékhelyek, ahol a faj átvészelhette volna ezt a nehéz időszakot. A mugodzsari az utóbbi években fontos magpopulációvá vált, ahonnan ismét terjeszkedni kezdett a kerecsenállomány. Sajnos, ugyanott a pozitív trendet komolyan visszafogja az illegális fiókakiszedés és csempészet.

A Dél-Urálban és az Uráltól keletre eső területeken is lassú állománynövekedés figyelhető meg. Az Urál legdélebbi részén például 2 új revírt találtak 1999-ben, ahonnan korábbról nem volt adata a kerecsenek. Ugyanakkor a területen sűrű vándorsólyom-populáció található. A nagyobb termetű kerecsensólyom megjelenésének eredményeképpen néhány vándorsólyom pár revírje arrébb tolódott.

Fészkelőhely és táplálkozás

Az állományfelmérés mellett a fészkelő helyeket és a táplálkozást is vizsgálták a kutatók. Az adatok feldolgozása után egyértelmű különbségek mutatkoztak az egyes régiók között, fészkelő hely és táplálkozás tekintetében. Altáj-Szaján régióban a legtöbb kerecsen sziklán fészkel, függetlenül attól, hogy van-e a közvetlen közelben erdő. A kerecsensólymok a szirteket, sziklacsúcsokat részesítik előnyben. Többnyire a szirti ölyv (*Buteo hemilasus*) és a holló, kisebb számban más fajok fészkeit foglalják el. A Dél-Urálban is főleg sziklán fészkelnek a kerecsenek és legfőbb „fészkepítőjük” itt a holló. Nyugat-Szibériában és Oroszország európai részein a kerecsen

csaknem kizárólag fán fészkelnek - leginkább fenyőn - és elsősorban a parlagi sas fészkeit foglalják el.

Úgy tűnik, hogy a kerecsensólyom rendszeresen fészkelő állományának határát az Urál-hegység, illetve az Urál-folyó völgye jelenti. Az Eurázsia északi részén fészkelő stabil kerecsensólyom-állományok közös jellemzője, hogy fészkelő területük egybeesik a kis és

közepes termetű rágcsálók - mint például a „kis” ürgefajok (*Spermophilus s. dauricus*), a pusztai lemming (*Lagurus lagurus*), a közönséges pocoknyúl (*Ochotona dauurica*), vagy a Brandt-pocok (*Microtus brandti*) - elterjedésével. A fenti zsákmányállat-fajok elterjedésének északi határa egyben megszabja a kerecsensólyom elterjedésének északi határát is.

A kerecsensólyom becsült állomány nagysága a vizsgált régiók különböző területein.

Területnév	Terület (km ²)	Ismert költő párok száma	Becsült állomány (pár)	Állománysűrűség (pár/1000 km ²)	Trend
Szaratov Körzet	101258	0	5 (0-10)	0.5	-2
Szamara Körzet	53579	2	4 (0-6)	0.7	-2
Tatár Köztársaság	48056	0	1 (0-2)	0.2	-2
Orenburg Körzet	124606	12	26 (20-31)	2.1	-1
Baskír Köztársaság	74764	8	10	1.3	1
Cseljabinszk Körzet	66015	7	20 (18-22)	3	1
Kurgán Körzet	71692	7	65 (56-75)	9.1	0
Tyumen Körzet	28064	0	4 (3-5)	1.4	0
Omszk Körzet	34616	0	11 (5-16)	3.2	0
Novoszibirszk Körzet	21706	0	2 (1-3)	0.9	0
Altáj	140128	38	111 (99-140)	7.9	0
Kemerovo Körzet	6928	0	2 (1-3)	8.7	-1
Altáj Köztársaság	76298	34	465 (310-610)	61	-1
Kakasszia Köztársaság	44291	21	190 (180-200)	42.9	-1
Krasznojarszk	65201	12	56 (40-70)	8.6	-1
Tuva Köztársaság	126841	230	1130 (1070-1216)	89.1	-1
Összesen	1084035	371	2106 (1815-2425)	19.4	-1

Figyelemreméltó ugyanakkor, hogy az eltűnt, vagy jelentős mértékben csökkent kerecsensólyom állományok elterjedési területe más, közepes méretű rágcsálófajok - az úgynevezett „nagy” ürgefajok (*Spermophilus suslicus*, *S. major* és *S. erythrogegnis*) elterjedési területével esik egybe. Jelenleg ezeknek a „nagy”

ürgefajoknak az állományai többé-kevésbé stabilnak mondhatók, és „eltartják” a volgamenti és az uráli parlagi sas (*Aquila heliaca*) populációt - azonban a kerecsensólyom majdnem teljesen hiányzik ezekről a területről. Mindez elég rejtélyesnek tűnik. Lehetséges azonban, hogy a nagy ürgefajok nem

„optimális” zsákmányállatok, és a kisebb termetű fajoknak – mint a kis ürge, a pusztai lemming és a Brandt-pocok – meghatározó szerepük van a kerecsensólyom táplálkozásban.

Érdeemes megemlíteni, hogy Baskíriában és Cseljabinszk Körzetben, a kerecsensólyom élőhelye – amelyek a kis ürge elterjedési területétől északra esnek – mindig tavakkal tarkított legelő, és ez a táplálék-összetételben is tükröződik. A nagy ürgefajok mellett ugyanis a közönséges kószapocok (*Arvicola terrestris*), récék (*Anas spp.*), galambok (*Columba livia*), a csóka (*Corvus monedula*) és a vetési varjú (*Corvus frugilegus*) is számottevő arányban kimutatható a táplálékmaradványokból. Hasonló az Alsó-Káma mentén fészkelő kerecsensólymok táplálék összetétele is. Bogdanov (1871) szerint a kerecsensólymok fő zsákmányállatai a Volga mentén a vízimadarak voltak. A nagyobb madarakra és pockokra

specializálódott kerecsensólymoknak eltér a táplálkozási stratégiájuk a kis és közepes méretű rágcsálókra és énekesmadarakra specializálódott fajtársaikétól – ami csak a kis és közepes méretű rágcsálófajok elterjedési területén élő kerecsenekre igaz. Azt is jelenti mindez, hogy a más területeken élő kerecseneknek más, „nem-hagyományos” zsákmányállatokra kellett specializálódniuk, ami határt szab az egykori elterjedési területről kipusztult populációk helyreállításának.

Fordította: PROMMER MÁTYÁS

Forrás: FALCO – *The Newsletter of the Middle East Falcon Research Group*, Issue No. 23 January 2004.

A teljes anyag (oroszul) elérhető: <http://www.falcons.co.uk/mefrg/karyakin.htm>

A kerecsensólyom helyzete Oroszországban és Kelet-Európában

VLADIMIR M. GALUSHIN

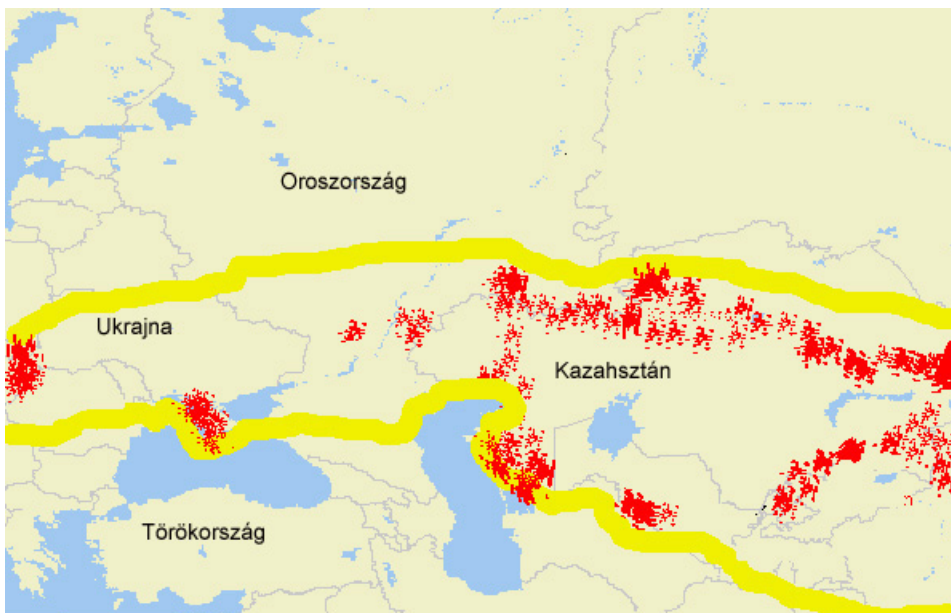
Russian Bird Conservation Union, Moscow
e-mail: v-galushin@yandex.ru

A kerecsensólyom elterjedési területének csökkenése

A kerecsensólyom állományának felmérései –

köztük a Falco Research Institute (IWC Ltd.) 1997 és 2002 között lezajlott intenzív kutatását – egyértelműen a kerecsensólyom elterjedési

területének csökkenését és szétszakadozását mutatják. Európában 3-5 nagyobb összefüggő populáció található, szórványosan fészkelő párokkal a közbeeső területeken. Majdnem 150 pár költ Magyarországon, ahol az állomány növekszik (1980-ban összesen 8 pár volt ismert) köszönhetően a hatékony védelemnek, beleértve műfészkek kihelyezését (Bagyura és mtsai, 1994, 2003); Dudás és mtsai, 2003). Szlovákiában, Bulgáriában és néhány balkáni országban

A kerecsensólyom elterjedési területe Kelet-Európában és Oroszországban egykor (külső, folytonos, vastag vonal) és ma (belső, szétszórt foltok).

Galushin nyomán.

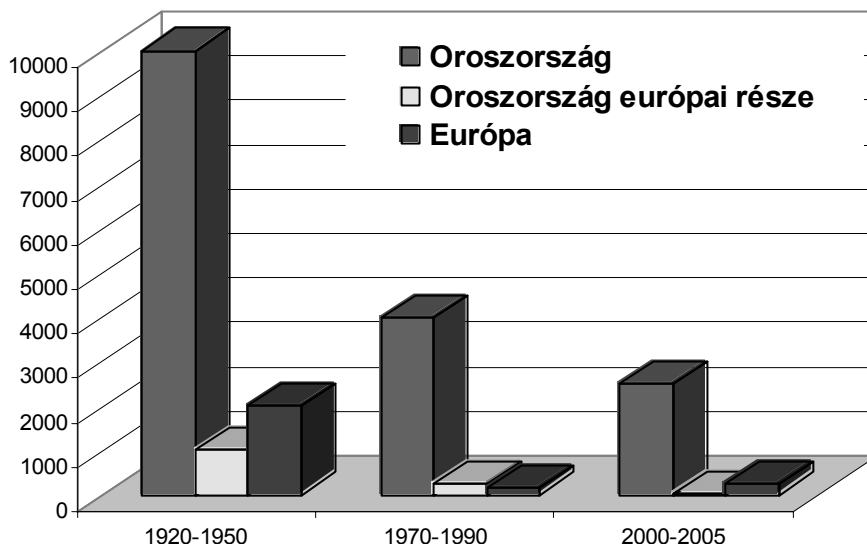
összesen több mint 100 pár lehet és növekszik az állomány (Baumgart, 1991, 2000; Tucker és Heath 1994; Sztobjanov és Kouzmanov, 1998; Fox és mtsai, 2003). Közép-, Délkelet- és Kelet-Európában – az ukrán és orosz állományok nélkül – 250-300 párra tehető a kerecsensólyom állomány, amely stabilnak mondható, sőt növekszik.

A 20. század első felében a kerecsensólyom európai elterjedési területe magába foglalta majdnem egész Ukrajnát, Moldovát és Oroszország európai részének déli területeit (Dementjev és Gladkov, 1951) is. A 21. századra azonban – a kerecsensólymok számának gyors csökkenésének köszönhetően – ez az összefüggő populáció két, egymástól 2000 km-re lévő állományra szakadt szét. Az egyik Dél-Ukrajnában található (Ganja és Zubkov, 1989; A Moldáv Köztársaság Vörös Könyve, 2001), a másik Oroszország európai részének délkeleti részén, az Urál-hegység déli nyúlványainak közelében (Galusin and Moszejkin, 1998, 2000; Galusin és msai, 2001; Galusin, 2003; Fox és msai, 2003; Karjakin és msai, 2004). A Don és a Volga közötti területen az utolsó fészkelő helyeket az 1990-es években hagyták el a kerecsensólymok. A legutolsó ismert költést 1996-ból jegyezték fel, Moszkvától 50 km-re délre (N. Sanin, személyes közlés). A kerecsensólyom eltűnése Oroszország európai területéről megjósolható: részben már meg is történt a 21. század elejére, részben a következő években várható (V. Moszejkin személyes véleménye).

Az 1960-as években ugyan véget vetettek a ragadozó madár mészárlás gyakorlatának (Galusin, 1980) Ukrajnában, a kerecsensólyom állományának csökkenése folytatódott, sőt felgyorsult az 1970-es – 1980-as években, aminek eredményeképpen az ukrán, valamint a délkelet oroszországi állomány majdnem teljesen összeomlott az 1990-es évekre. Dél-Ukrajnában körülbelül 80 pár kerecsensólyom volt ismert az Odesszai Körzetben (Piluga, 1999) a '90-es évek elején. Az itt élő kerecsenek

fészkelési szokásai érdekesen változtak: a fákon lévő ragadozó madár fészkek helyett a magasfeszültségű távvezetékek oszlopaira épített hollófészkeket foglalják el (Piluga és

A kerecsensólyom állományának alakulása 1920 és 2003 között

Tille, 1991; Kosztyusin és Mirosznicsenko, 1995). Sajnos, ez az állomány is folyamatosan csökken (V. Vetrov, személyes közlés). A kerecsenek egy másik – többé-kevésbé stabil, 40-50 párból álló – csoportja a Krím-hegység és Fekete-tenger partvidékének szikláin fészkel (Prokopenko, 1986; Klesztov és Cvelik, 1999; Vetrov, 2001). A Krímtől keletre, az Azovi-tenger északi partvidékén még mindig található egy hozzávetőleg 10 párból álló, elszigetelt állomány (Beszkaravajnij, 1996, 2001; Andrijuscsenko és msai, 1998; Vetrov, 2001). Az ukrán állomány összesen 120-140 párra volt tehető a 20. század végén (Vetrov, 2001), de azóta valószínűleg 100 pár alá csökkent (V. Vetrov és J. Milobog, személyes közlés).

Veszélyeztető tényezők

A kerecsensólyom állományát veszélyeztető tényezők jól ismertek és számos publikációban tárgyalásra kerültek. Oroszország európai részén ilyen tényezők az élőhelyeken bekövetkezett változások, az emberi zavarás és az utolsó fészkek kirablása. Kelet-Európában a kerecsensólymok eltűnésének fő oka az ürgék kiirtására tett kísérletek voltak, amelynek következtében azok állománya a korábbi töredékére esett vissza a 20. század közepére. Továbbá, a melegedő éghajlat és a legeltetés

nagy területeken történő felhagyása magasabb és sűrűbb növényzet kialakulásához vezetett, amely már nem kínált megfelelő életteret az ürgének (*Spermophilus citellus*), és a kis ürgének (*S. pygmaeus*).

A fészkelő helyek – sziklafalak, holló vagy más ragadozó madár által épített fészkek – hiánya szintén korlátozza a kerecsenek fészkelési esélyeit az erdőtelen területeken. Ugyanakkor a kerecsenek „megtanultak” fészkelni az emberi építményeken, például távvezeték-oszlopokon, hidakon, romokon, stb. (Szaricsev, 1993; Piluga és Tille 1991; Ellis és msai, 1997; Potapov és mtsai, 1999, 2003). Ebből a szempontból fontos megemlíteni azt a kerecsensólyom párt, amely egy füves pusztán, a földön költött (Potapov és msai, 2001). Magyarországon a kerecsensólymok elfoglalják a kitett fészektálcákat (Dudás és msai, 2003).

Új veszélyt jelent a rágcslókat fogyasztó ragadozókra, köztük a kerecsenre, hogy Mongóliában egy erős méreggel kezdték el irtani a Brandt-pockot (*Microtus brandtii*) 2002-ben. A pocokfaj a kerecsensólyom egyik fő tápláléka azon a területen.

Oroszország ázsiai részén és a környező országokban van még egy közvetlen és nagyon komoly veszély: az illegális fészekrablás, illetve kerecsenbefogás, és a kereskedelem. Nem véletlen tehát, hogy a legsűrűbb kerecsenállományokat az Altáj-hegység (Moszejkin, 2000, 2001), Tuva félsivatagának (Karjakin, 2000, 2002, 2003) és a Tibeti-fennsík (Potapov és Ma, 2004) legtávolabbi területein találják. Különböző becslések szerint az 1990-es években, évente 6 – 8 ezer kerecsensólyom tojót fogtak be, vagy szedtek ki fészkekből a faj ázsiai elterjedési területén. Mivel a kerecsensólyom világállománya 5-8 ezer párta tehető, a kiszedett/befogott mennyiség a faj kipusztulásához vezethet a következő évtizedekben (Fox 2002; Fox és msai, 2003; Potapov és msai, 2003). A problémához kapcsolódó másik – közvetett – veszély, a

bulvársajtó, amely agresszívan próbálja védeni a kerecsensólymokat. Erősen eltúlozva a sólymok feketepecsi árát, gyakran hallani, hogy 50-100 ezer, vagy akár 1 millió dollárt is lehet kapni egy-egy kerecsen- vagy északi sólyomért. Eközben a madarak legális piaci ára Mongóliában (Badam, 2001) vagy Kazahsztánban (Szkljarenko, 2001), ahol a befogott sólymok kereskedelme engedélyezett, nem haladja meg a 2-3 ezer dollárt, míg az illegális kereskedelem során még kevesebbet adnak egy-egy madárért. Ugyanakkor a média túlzásai a gyors meggazdagodást ígérik (a vadon élő fajok kárára), ezért óvatosan kellene bánni a ritka fajokkal kapcsolatos megállapításokkal.

A népszerű „Mentsük meg a kerecsent!” szlogent sürgősen hatékony és reális védelmi tevékenységgé kell alakítani.

Első lépésként a nemzeti és nemzetközi jogszabályokat kellene megváltoztatni, és a kerecsensólymot mindenütt a legmagasabb védettségi kategóriába kell sorolni.

A leginkább veszélyeztetett állományokra különös figyelmet kell fordítani.

Vizsgálni kell a fogságból szabadult hibridek viselkedését, költési sikerét, annak érdekében, hogy többet tudjunk a hibridek által a kerecsensólymok genetikai állományára gyakorolt lehetséges hatásokról.

Rendkívül hasznosnak bizonyultak az egyes országok szakemberei közötti találkozók, amelyek a jövőben is folytatni kell a faj védelme érdekében.

Biztosítani kell a nemzeti és nemzetközi kereskedelem szigorú ellenőrzését. A fajt már csak közös összefogással tudjuk megmenti.

Fordította: PROMMER MÁTYÁS

Forrás: FALCO – *The Newsletter of the Middle East Falcon Research Group*, Issue No. 24 August 2004.

Fekete gólya világkonferencia Magyarországon

TAMÁS ENIKŐ – KALOCSA BÉLA

A fekete gólya (*Ciconia nigra*) a világ 100 országában fordul elő. Elterjedési területének

67%-án veszélyeztetett, világállományát 18-25 ezer példányra becsülik. A fehér gólyával

szemben rejtett életmódú, a háborítatlan erdők, embertől távoli helyek lakója. Európában, Ázsiában és Dél-Afrikában fészkel, márciustól októberig tartózkodik fészkelő területein. Mai ismereteink szerint telelőterületei Afrikában, Indiában és Európa déli részén találhatók.

Az első Nemzetközi Fekete Gólya Konferenciát 1993-ban, Lettországnban rendezték, felismerve, hogy a faj hatékony védelme érdekében nemzetközi összefogásra van szükség. Nemzetközi munkacsoport alakult, melyhez a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 1994-ben csatlakozott. A második konferenciára 1996-ban, Spanyolországban, a harmadikra 2001-ben, Belgiumban került sor. Eddigre nyilvánvalóvá vált, hogy szűkebb kutatási területünk, a magyarországi alsó Duna-völgy a faj európai állománya szempontjából kiemelkedő jelentőségű.

Ez volt a fő oka annak, hogy a negyedik Nemzetközi Fekete Gólya Konferenciát 2004. április 15-18. között Magyarországn, Dávod-Püspökpusztán rendezték.

A konferencián 20 országnból összesen 95 résztvevő tanácskozott a fekete gólyák helyzetéről, a faj és élőhelyei védelmének aktuális kérdéseiről. Az eseményt az MME, a BITE Baja Ifjúsági Természetvédelmi Egyesület és a Duna-Dráva Nemzeti Park együttműködésével szerveztük meg.

A szakmai program három napos volt, melynek során tematikus szekcióknban 26 előadás hangzott el, valamint 21 poszter és 4 film került bemutatásra. A szekciók a faj elterjedését, ökológiáját, élőhelyeinek védelmét, vonulásának és telelésének kutatását, táplálkozó helyeit, táplálkozási szokásait, valamint aktív védelmét tárgyalták. Szó esett ezen kívül genetikai és parazitológiai vizsgálatokról, valamint a vonulás kutatást kiegészítő műholdas telemetriáról is. A konferencia második napján tartotta háromévenként esedékes munkaértekezletét a nemzetközi fekete gólya színes gyűrzési program a belga Willem van den Bossche vezetésével, aki jelenleg a program nemzetközi koordinátora. 1994. óta kb. 4000 fekete gólya kapott színes gyűrűt, közülük közel 500 példány Magyarországn. A megkerülések a faj elterjedéséről és egyes példányok mozgásáról szolgáltatnak érdekes információkat. Ezek alapján tudjuk például, hogy a Dél-

Magyarországn kikelt fiókák egy része származási helyének közelébe tér vissza ivarérett korában fészkelni.

A konferencia tanulságait röviden összefoglalva kijelenthetjük, hogy a fekete gólya elterjedési területén az erdőben, fán fészkelő állományokat kivétel nélkül minden országnban az élőhelyek területének csökkenése, minőségének romlása veszélyezteteti leginkább, a profitorientált erdőgazdálkodás sajátosságai és a jogi szabályozás hiányosságai miatt. Ezzel szemben megállapítható, hogy a sziklán fészkelő populációk viszonylagosan biztonságban vannak. Elgondolkodtató az a tény, hogy pl. Bulgáriában 1990-ben az összes (kb. 400) fészkelő pár 53%-a költött sziklán, s ez az arány 1997-re 78%-ra nőtt.

A konferencia résztvevői.

A fekete gólya-védelem elsődleges feladata az élőhelyek: a fészkelésre alkalmas, öreg, természetes erdők és a táplálkozó helyül szolgáló időszakos vizek védelme, melyeknek nemcsak a fekete gólyák, hanem egyéb fajok szempontjából is nagy jelentőségük van.

A faj európai elterjedésének tendenciáit a lett Maris Strazds foglalta össze a konferencia nyitóelőadásában. Tényként elfogadjuk, de jelenlegi ismereteink alapján megmagyarázni nem tudjuk, hogy a fekete gólya európai állományának súlypontja áthelyeződni látszik, s a balti államok irányából Lengyelország és Németország irányába tolódik el. Ebben a két országnban folyamatosan és határozottan növekszik a fészkelő állomány, míg Lettországnban és Észtországnban határozottan

csökken. Itt a reprodukciós ráta is jelentősen alacsonyabb, amit egyrészt az élőhely vesztéssel, másrészt a táplálékhiánnyal lehet magyarázni. Egyértelmű állomány növekedésről a francia kutatók számoltak még be: itt 1976-ban regisztrálták először a faj fészkelését, és 2003-ban már 20-25 párba teszik a költő állományt.

Magyarországon a fekete gólya-párok száma legfrissebb információink alapján 240-260 párba tehető. Ez kismértékű növekedést jelent a három évvel ezelőtt publikált 200-250 párhoz képest, de nem vagyunk benne biztosak, hogy nem a kutatási intenzitás növekedésének tulajdonítható-e a „szaporulat”.

A magyarországi állomány legnagyobb része a Duna és a Dráva hullámterein, valamint Somogyban fészkel, de szép számmal fordulnak elő fekete gólyák a középhegységeinkben is. Legnagyobb sűrűségben a gemenci erdőben, a Duna-Dráva Nemzeti Park területén fészkel a faj, itt 180 km²-re jut kb. 40 pár. Ezen a területen 1992 óta folytatunk fekete gólyával kapcsolatos kutatásokat. Az utóbbi időben egyértelművé vált, hogy régióban élő fekete gólyákat és élőhelyeiket a Duna árteréhez hasonló adottságokkal rendelkező béda-karapancsai, horvátországi kopácsi-réti valamint a szerbiai hullámtéri területekkel egységben lehet csak eredményesen megvédeni. Ennek érdekében horvát és szerb barátainkkal 2001-ben regionális nemzetközi fekete gólya-kutatásról és közös védelmi koncepció megalkotásáról állapodtunk meg, hogy a Siótól a Drávig húzódó közép-dunai hullámtéren egységes szempontok szerint folytathassuk a kutatást és a fekete gólya-védelmi tevékenységet. Első eredményeinkről a konferencián közös előadásban számoltunk be.

Annak, hogy a negyedik alkalommal

Magyarországon tartottuk a találkozót, különös jelentőséget adott az is, hogy Magyarországra sokkal könnyebben eljutnak Európa déli és keleti régióiból a szakemberek, így számukra is lehetővé vált a nemzetközi munkacsoport tevékenységében való részvétel, aminek köszönhetően ők is bemutathatták eddigi eredményeiket. A konferenciát ebből a szempontból is sikeresnek mondhatjuk, hiszen Ukrajna és Szlovénia kivételével az összes szomszédos országból, valamint Bulgáriából, Lengyelországból, Lettországból, Észtországból és Csehországból egyaránt el tudtak jönni a fajjal foglalkozó kollégák. Az Európától távol eső területeket egy indiai és egy dél-afrikai résztvevő képviselte.

A világállománynak körülbelül egyhuszadát jelentő nyugat-európai állomány kutatására és védelmére nagyságrendekkel több pénzt fordítanak, mint a közép-kelet európai, valamint az ázsiai populációk megőrzésére. Ezt az aránytalanságot akkor lehet megváltoztatni, hogyha kellőképpen felhívjuk a figyelmet arra, hogy a támogatásra ezeken a területeken is nagyon nagy szükség van.

Köszönetnyilvánítás

Külön köszönettel tartozunk: *Balogh Editnek, Bankovics Andrásnak, Buzetzy Győzőnek, Duska Gizellának, Halmos Gergőnek, Heteyi Róbertnek, Horváth Cecíliának, Husti Gábornak, Kalmár Gábornak, Dr. Kalotás Zsoltnak, Kempl Zsoltnak, Keve Gábornak, Kling Zoltánnak, Mórocz Attilának, Nagy Juditnak, Somogyvári Orsolyának, a BKStudio Kft-nek, a dávodi Fortuna Hotel dolgozóinak, az Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságnak, a bajai Eötvös József Főiskola Műszaki Fakultásának, a bajai József Attila Művelődési Központnak és a Gemenc Rt-nek.*

A pilisi szinkron megfigyelés eredményei - 2004

TARJÁN BARNA

Régi pilisi hagyományt követve 2004-ben, április 10-én ismét megrendeztük a csoportunk életében fontos tavaszi ragadozó szinkront. A megfigyelés 11 pontról folyt, ám sajnos az idő a legtöbb helyen nem volt ideális. A borult ég

miatt a táplálkozó területeken nem igazán mozogtak a madarak. A szinkronpontok az alábbiak voltak: Vörös-kő, Szamár-hegy, Hideglelős kereszt, Dömörkapu, Sárkány-oldal, Sikáros, Fekete-kő, Dugonyíve-Potlovác,

Berseg, Fehér-sziklák, Iváni-hegy, Cseresznyés-árok.

A szinkron a következő eredményeket hozta, fajok szerinti bontásban:

Fekete gólya – a pilismaróti pár mozgását nem láthattuk. Leányfalu térségében 2 példány jelent meg, ismert előfordulási helyükön. Egy magányos madár bukkant fel a Háromszáz-garádicsnál.

Darázsölyv – egy példány került elénk, Háromszáz-garádics térségében.

Kígyászölyv – az évek óta ismert pilismaróti pár csak egyszer mutatkozott a szinkron alatt, de fészkelése más megfigyelések által bizonyítást nyert. A másik revírben több megfigyelés volt. Ez Dömörkaputól húzódik Dunabogdány irányába. A fészket a tél folyamán sikerült megtalálni. Négy ponton sikerült megfigyelni a fajt.

Barna rétihéja – 2 példányt sikerült megfigyelni, mindkettőt a hegység belsejében (vonuló egyedek).

Egerészölyv – ennél a fajnál a párok számát csak becsülni lehet, mivel nagy számban költ az egész területen. A szinkronpontok közelében 17 revírt azonosítottunk, összesen 48 ölyvet figyeltünk meg.

Karvaly – 5 előfordulásból csupán 1 revírt sikerült behatárolni. Ez nyilván nem tükrözi a hegység karvaly állományának nagyságát, s természetesen a szinkronpontokat sem ehhez a fajhoz igazítottuk.

Héja – 5 revírt azonosítottunk, kilencszer került a szemünk elé héja.

Vörös vércse – 5 példányt figyeltünk meg. Ez nem reprezentálja a fészkelő állomány

nagyságát, inkább alkalmi előfordulások, hiszen egyik szinkronpont sem volt kifejezetten „vércsés” helyen. Ismerve a faj helyzetét a Pilisben, ez nem mondható rossz eredménynek.

Vándorsólyom – az ismert revírek közül csak a dömörkapuira láttak rá a megmaradt szinkronpontokról a megfigyelők. Itt sikerült is a költést igazolni. Arra is fény derült, hogy egy öreg hím és egy immatur tojó alkotják a párt. Vándorsólymot máshol nem láttunk.

Macskabagoly – nappal sem ritka hangadása alapján azonosítottunk egy revírt.

Holló – szerencsére állományuk örvendetesen megerősödött, 7 revírt és 20 előfordulást regisztráltunk.

A fentiekből is kiviláglik, hogy a szinkron rengeteg értékes adatot szolgáltatott, nagyban segítette a területen előforduló fészkelő párok mozgásának behatárolását, s ezáltal közvetetten védelmüket is. Információkat kaptunk a nálunk megjelenő kóborló és vonuló fajokról is. Sajnos 2004-ben megfelelő felkészültségű megfigyelők hiányában nem tudtuk a szokásos fontos pontok mindegyikét lefedni (tapasztalataim szerint a szinkronszervezésben éppen ez okozza általában a fő problémát). Összességében azonban így is hatékony volt a megfigyelés.

A megfigyelők: *Bajor Zoltán, Hartai Dorottya, Horváth Gábor, Jolsvai Gábor, Joó Balázs, Kiss Gabriella, Krasznai Attila, Menráth Réka, Molnár István Lotár, Nikiser Ágnes, Szentendrei Géza, Tarján Barna, Turny Zoltán, Vargha Zsófi.*

A bakonyi szinkron megfigyelés eredményei – 2004

VÁCZI MIKLÓS – VISZLÓ LEVENTE – CSONKA PÉTER

2004. március 28-án a Bakony térségében szinkronmegfigyelést végeztünk. Sajnos esős, hideg idő volt. Összesen 3 halászsast, 1 réti sast, 1 kerecsensólymot. 2 héját és 2 fekete

gólyát figyeltünk meg. Ezen a napon a Vértes és a Gerecse térségében is megfigyelést végeztek a kollégák, de a rossz idő miatt a megfigyelés nem volt értékelhető.

Országos sas szinkron - 2004

TÓTH LÁSZLÓ – BORBÁTH PÉTER – HORVÁTH MÁRTON

2004. január második hétvégéjén az MME Bükki Csoportja, az Üröm Környezet- és Természetvédelmi Egyesület és a BNP Hevesi Füves Puszták TK (Tóth László és Borbáth Péter) által közösen szervezett 11. Hevesi Sas Szinkronnal párhuzamosan egy országos sas

szinkront is meghirdettünk. Az összesen 126 önkéntes és nemzeti parki alkalmazott részvételével, 16 különböző régióban zajló felmérések eredményeképpen 210 rétisast, 53 parlagi sast, 4 szirti sas és 1 fekete sast (összesen 268 példányt) figyeltünk meg.

Szakosztály aktív tagjainak találkozója - „sasriasztó”

HORVÁTH ZOLTÁN – TÖMÖSVÁRY TIBOR

Szakosztályunk hagyományosan, szeptember elején tartotta a kétnapos terepi programmal egybekötött találkozóját. A rendezvény célja, hogy az ország különböző részén lakó szakosztályi tagok évente egyszer találkozzanak, és tapasztalataikat megvitassák.

2004-ben a Somogy Természetvédelmi Szervezet szervezésében Somogyfajszon, a Kund-Kastélyban találkoztunk, a szervezőknek ezúton is köszönjük a színvonalas programot és a vendéglátást. A Tagság részéről felmerült az igény, hogy a későbbiek folyamán egy-egy érdekesebb eseményről tartsunk beszámolót, előadást.

A találkozó résztvevői.

Fotó: Bagyura János

Ember által nevelt fiatal rétisas visszavádítása

SZEKERES OTTÓ

A Szerbiai Természetvédelmi Hivatal a környezetvédelmi felügyelőséggel lakossági bejelentés alapján Magyarokanizsán lefoglalt egy fiatal rétisast. A Magyarországi tapasztalatok alapján a RIPARIA Természetbarátok Egyesülete a természetvédelmi hivatal engedélyével megpróbálkozott a madár vissza-

vádításával.

A fogva tartó elmondása alapján a madár április közepén került hozzá, a nagysága kb. háromökölnyi volt, vagyis még nagyon kicsi volt a fióka. Szabadon nevelte és tartotta az udvaron július elejéig, amikor a sas már megpróbált elrepülni. Ez után a padláson bezárva tartotta,

és néha béklyón kikötötte az udvarra. A madarat nem röptették, viszont kézre szoktatták, így szelíden viselkedett. A tollazata teljesen ép, viszont a kondíciója alacsony volt. A tartó azt állította, hogy a fióka egy közeli, 1992 óta ismert territóriumából való, ahol a sas pár az utóbbi 8 évben mindössze 1 alkalommal költött sikeresen. Öt alkalommal biztosan ember fosztotta ki. Az idei fészekellenőrzések alkalmával a fészek alatt már majdnem teljesen kifejlett két elpusztult fiókat találtunk. Ebből arra következtettünk, hogy a fióka nem innen származik, mert valószínűleg az összes fiókat kiszedték volna. A fogva tartó említette, hogy tud egy másik fészket is a közelben, amely sajnos egy betonútról is látszik, és amelyet mi is ebben az évben találtunk meg. Az első ellenőrzésnél a tojó kotlott, majd május közepén a második ellenőrzésnél a párt már nem láttuk a területen és a későbbiekben sem. Feltételeztük, hogy a fiókat innen szedték ki és a pár ezért hagyta el a revírt.

A fióka augusztus 2-án került hozzánk, 3-án kivittük az elsőként említett fészekhez, mert itt még rendszeresen mozgott a pár, remélve a fióka beilleszkedését. A madarat béklyón kikötöttük a fészek alá és tettünk mellé több napra való élelmet. Mi a fészektől kb. 700-800 m-re helyezkedtünk el. Az első nap az öregeket csak a fészektől távolabb láttuk két alkalommal, illetve egyszer hallottuk a hangjukat. A fióka párszor próbálgatta a szárnyát. A második nap 13 órakor jelent meg a pár, a fészek fölött köröztek, majd 10 perc múlva megint, ekkor leereszkedtek alacsonyra, a fióka fölött köröztek ezt követően folyamatosan a fióka közelében, mozogtak 17 óráig. Egyértelmű érdeklődést mutattak a fiatal madár iránt, a hím majdnem leszállt mellé. Nem mutattak agresszivitást. Sajnos a fiatal nem mutatott érdeklődést az öregek iránt, közömbösen viselkedett. A harmadik nap az öregeket nem láttuk, csak egyszer hallottuk a hangjukat.

Mivel a fiatal az öreg sasokra nem reagált, ezért nem tettük be a fészekbe. Hazavittük a madarat, aminek szemmel láthatóan örült és jó étvágyal evett. Ezt követően megszerveztük a folyamatos őrzést és a fiókat kivittük a másodikként említett, az új fészektől kb. 1 km távolságra egy megfelelő helyre. Azt terveztük, hogy béklyón lekötve a területhez szoktatjuk majd a szabadon bocsátás után tovább etetjük ameddig szükséges. Itt egy hónapig volt

béklyón, embert csak az etetésnél látott 2-3 naponta. Ez idő alatt több alkalommal megfigyeltünk egerészölyveket, ahogy próbáltak leszállni a fiatal sasnak kitett táplálékra, de ő minden alkalommal zavarta őket és védte a táplálékot. Egy esetben megfigyeltük, ahogy egy adult rétisas leszállt mellé. Szeptember 7-én gyűrűzés után szabadon engedték (sajnos elmulasztottuk megfesteni a könnyebb azonosítás érdekében).

Első nap a madár estig ült a T-fán csak este szállt át egy közeli fára. Az elkövetkező napokban a madár 200 m-es körzetben mozgott és ha embert látott erőszakosan követelte a táplálékot, ezért az első három nap úgy vittük a táplálékot a megszokott helyére, hogy lássa, és többnyire követett minket. Mindig többet raktunk le, mint amennyit meg bírt enni és a negyedik nap már magától repült a táplálkozó helyre. Ezután mindig sötétben helyeztük ki a táplálékot, hogy ne lássa, hogy ember táplálja.

09. 12-én elkezdtek zavarni, mert gyakorlatilag 3-4 méterre meg lehetett közelíteni.

13-án ástunk egy kis medencét az etetőhelyre, amelybe rendszeresen élő halat raktunk.

15-én már 20-25 m-ről repült el, ha embert látott. Megfigyeltük, ahogy élő halakat szed ki a medencéből.

16-án a madár egész nap nem jelent meg.

17-én láttuk, ahogy egy nem általunk kihelyezett döggön táplálkozik kb. 2 km-re a táplálóhelytől, majd miután fölszállt a döggel (szárnyas vad) rácsapott egy ad. rétisas, valószínűleg a táplálékra ment. A fiatal beszállt a döggel egy bokorsorba, ahova az öreg nem követte.

18-án egész nap nem láttuk.

19-én láttuk a táplálóhelyen. A madár már kb. 50 m-ről repült el, ha embert látott.

21-én a sást a Tisza árterében látták kb. 6 km-re az etetőhelytől.

22-én a sas 2 feketerigót szedett ki egy függönyhálóból, a hálót rögtön beszedtük.

24-én a sást kb. 8 km-re látták.

27-én visszatért a etetőhelyre, de nem jött le táplálkozni, kb. 100 m-ről szállt el, ha embert látott.

Október 1-ig nem jelent meg, ekkor leszállt a megszokott fájára, viszont táplálkozni megint nem jött le.

6-án a vadőr jelentette, hogy látta a madarat kb. 10 km-re (a Törökkanizsai halastó felé), amint egy magányos fán ült és kb. 100 m-re várta be, és, hogy a rákövetkező napokban látta az öreg párral együtt mozogni.

9-én a sast láttuk az etetőhelyen táplálkozni

13-án ismét a táplálóhelynél mozgott, de nem jött le enni.

16-án az őrzést befejeztük, de az etetést tovább folytattuk. Kéthetente egy napot megfigyeléssel töltöttünk.

A vadőr december 22-én látta a fiatal sast kb. 5 km-re az etetőhelytől.

Nagy hangsúlyt fektettünk a média és a

környéken élő emberek tájékoztatására, valamint a környéken mozgó emberek (juhászok, vadőrök) bevonására.

A legutóbbi adat szintén a vadőrtől származik, mely szerint 2004. december 30-án a sas a megszokott fáján ült és majdnem teljesen vad madárként viselkedett. Decemberben az etetőhely közelében lévő fészket az öreg sas pár tatarozni kezdte, a fiatal madarat ezek után nem láttuk és az etetést is befejeztük.

Ezúton is köszönetünket fejezzük ki Bagyura Jánosnak a visszavadítás során nyújtott szakmai segítségért.

Dögkeselyű megfigyelés Kapuvár mellett

KOZMA LÁSZLÓ

2004. október 19-én kb. 15 órakor Kapuvártól nem messze, egy tehenészet felett egy fiatal dögkeselyűt pillantottam meg, miközben geodéziai méréseket végeztünk a környéken. A megfigyelés legfeljebb 5 percre tartott. Először egy kb. 30x-os nagyítású SOKKIA mérőállomással (geodéziai műszer), közlőről (a minimális távolság 150-200 m volt!), majd miután a kollégáim odaértek hozzám, az autóban lévő 10x50-es távcsővel követtem a madarat. Kollégáim ezt megelőzően egészen közlőről kb. 100 m-ről figyelhették meg a fejük felett elhúzó madarat, én már csak úgy 500 m-ről kísérhettem figyelemmel. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll, a madár 2-3 percre a marhatelep felett alacsonyan repült

néhány fordulatot téve, majd ÉNy-i irányban alacsonyan továbbrepült. Közben egerészölyvek is csatlakoztak hozzá, majd egy fasor mögött eltűnt. Mivel a műszert és a munkát nem hagyhattuk ott, ezért csak öt perc múlva tudtunk utána eredni, de már nem találtuk meg, viszont intenzív ragadozó madárvonulást észleltünk, több egerészölyv, barna rétihéja mozgott a levegőben, illetve egy halászsast is megfigyeltünk. A látási viszonyok nagyon jók voltak, a nap hátulról, DNy-i irányból sütött, tiszta volt az égbolt. Az évszakhoz képest meleg volt és feltűnően erős, meleg DK-i szél fújt. Ez hozhatta a madarat, és ennek hátán repült tova a Fertő-tó irányába.

Barna rétihéjék jelölése számozott váll-lapokkal

DR. TÓTH LÁSZLÓ

Békés megyében, Dévaványa-Körösladány-Szeghalom térségében 2003 óta, egy kutatási program keretében számozott, fehér színű váll-lapokkal jelölünk barna rétihéjákat. 2003-ban az első 38 madarat fehér, sárga, narancs, piros, zöld és kék színű váll-lappal láttuk el, melyeken számok ill. betűk sem voltak. Mindkét szárnyat jelöltük, a fenti hat szín lehetséges kombinációiban, mely a madarak egyedi

azonosítását teszi lehetővé (pl. bal: fehér, jobb: fehér; ... bal: sárga, jobb: fehér és fordítva, stb.). A későbbiekben áttértünk a számozott fehér színű váll-lapok alkalmazására. Mindkét szárnyra azonos, kétjegyű számmal ellátott fehér váll-lap került (pl.: bal: 01, jobb: 01; ... bal: 28, jobb: 28). A számjegyek sorrendje (így a leolvasásé is) a bal szárnyon a fark felől a fej felé, a jobbon a fej felől a fark felé halad. 2005-

ben az utolsó felhasznált váll-lap az 52-es számú volt. A jelölések célja a vonulási útvonal, ill. a telelési területek megállapítása mellett a visszatérő egyedek megtelepedési helyének kiderítése, a területhűség vizsgálata, továbbá a fajra jellemző poligámia kimutatása, gyakoriságának megállapítása a vizsgált populációban. A rétihéjakra és így a barna rétihéjára is jellemző, hogy nagyobb költés sűrűség esetén 1 hím 2 tojóval is párba áll és mindkét fészeknél besegít a fiókák nevelésébe. A számok akár kézi távcsővel is leolvashatók, így lehetővé válik a madarak egyedi azonosítása befogásuk nélkül. A váll-lapok mellett természetesen szabványos gyűrűvel is elláttuk a madarakat. Kérjük, hogy aki találkozik a jelölt madarakkal, értesítse a Madárgyűrűzési Központot, illetve jómagamat

az alábbi e-mail címen: Toth.Laszlo@mkk.szie.hu

A 08-as számú váll-lappal jelölt fióka.

Fotó: Dr. Tóth László

Sziklán fészkelő egerészölyv

KAZI RÓBERT – BEDŐ PÉTER – FERENCZY BALÁZS

2002. május 4-én Luppej Nóra és Ferenczy Balázs bukkant a sziklán rakott fészekben kotló egerészölyvre (*Buteo buteo*), a börzsönyi Fekete-völgy egyik oldalvölgyében. A meredek oldalból kitüremkedő sziklatömb keskeny gerincben végződik, ahol egy kb. ½ m²-es plató adott helyet a fészeknek, a talajtól hozzávetőlegesen 12 m magasságban. A fészekben ekkor 3 tojás volt. Egy héttel később már kettő, néhány napos fiókát találtunk. Június 1-jén a fészek üres volt, de a terület átvizsgálása során a sziklatömb lábánál, az avarban megtaláltuk az egyik fiókát. Szemmel láthatóan gondozták az öreg madarak – friss törésű leveles gallyak voltak a fióka alatt és száraz gallyakkal körül volt rakva. Két erdei pocok is a fióka mellé volt készítve. A gyenge kondíciójú fiókán törést,

vagy sérülést nem láttunk, de erősen lepték a döglegyek. Gyűrűzés után visszahelyeztük a sziklára. Június 9-én és 15-én már egészségesnek láttuk, fent a sziklán, a fészken. Június 30-án a fészek üres volt, a fióka kirepült.

Sziklán fészkelő egerészölyv.

Fotó: Ferenczy Balázs

Fekete sas a Hanságban

KOZMA LÁSZLÓ

Először 2002. 10. 08-án, a késő délutáni órákban pillantottam meg egy öreg fekete sast a dél-hansági mocsári élőhely-rekonstrukció 3-as töegységében lévő facsoportban. Azonnal érdeklődtem a Fertő-Hanság Nemzeti Park kollégáitól, hogy a Fertő-tónál látták-e már azt a madarat, amely a kilencvenes évek elejétől minden év őszétől egészen tavaszig ott telet. A válaszuk nemleges volt, és az érdeklődésem óta eltelt idő alatt sem találkoztak vele. Viszont attól a dátumtól fogva egy madár minden év október első felében megjelenik az említett élőhely-rekonstrukció területén, és egészen márciusig ott telet. Csak akkor tűnik el hosszabb-rövidebb ideig, amikor teljesen befagynak a környező vizek és a táplálékul szolgáló récék és ludak is tovább állnak. Mindkét esetben öreg tollazatú madárról van szó, sőt a Fertő-tónál az első évtől

fokozatosan vált öreg korúvá a madár. Ezen egybeesések alapján feltételezhető, hogy évről-évre ugyanaz a madár tér vissza erre a vidékre.

A sas egy jól körülhatárolható, az élőhely-rekonstrukció kb. 600 hektáros, viszonylag kis kiterjedésű területén mozog, ahol rengeteg vízimadár is telet. Néhány rétisas is állandóan képviselteti magát, melyek zsákmányának maradványain többször is megfigyeltük a fekete sast.

Legtöbbször elbújva, alacsonyan üldögél valamelyik vízben álló bokor vagy fa alsó ágán, még a rétisasnál is kevesebbet repül. Viszont, ha a levegőbe emelkedik, a többi madár is szárnyra kap, akár a rétisas megjelenésekor. Éjszakázni a tavak szélénél található erdőfoltban szokott.

Vörös vércse megfigyelések Budapesten

MORANDINI PÁL

A budapesti vörös vércse felmérések alapján 59 helyet tartunk nyilván, ahol vércsék fészkeltek, vagy fészkelnek, illetve gyakori jelenlét vagy meszelés okán valószínűsíthető, hogy a közelben fészkek van. 2004-ben 26 volt azon fészkek száma, ahol fiókákat észleltünk, vagy fiókák jelenlétéről információt kaptunk. Becsey Annának ezúton is köszönjük a közreműködését. A megfigyelések elsősorban a belső kerületekre, illetve Kőbányára korlátozódtak, a város peremvidékéről sajnos alig van információnk. Több, 2003-ban sikeres költés helyszínére a költő párok nem tértek vissza (pl.: Kőbánya-Óhegy, Honvéd utca, Westel-torony). A Móricz Zsigmond körtéren a 2003-as fészkek helyett, 2004-ben a vércsék ismeretlen okból a szomszéd házon választottak költőhelyet. Az előző évihez képest új információ, hogy fán, gallyfészkekben is több sikeres fészkelést fedeztünk fel (Finommechanika gyártelep, Lóversenypálya, Szent Imre kórház).

A fiókák kiesése nagyon gyakori, sok fészkekről

így szerzünk tudomást. A kiesett fiókák sokszor éhen halnak, vagy az egyes helyeken gyakori kóbor macskák áldozataként végzik. A felnőtt madarak áramütéstől pusztulnak el, vagy sérülnek meg. Villanyoszlop alatt elpusztult vércsét Pest északi részén találtunk, sérült, áramütött madarak Érdről és a budaörsi repülőtérről közeléből kerültek elő.

A budapesti vércsék speciális szociológiai, ismeretterjesztő jelentősége, hogy az ismert fészkek közelében a teljesen laikus, madarak iránt nem érdeklődő helybeliek szinte kivétel nélkül nagy érdeklődéssel és szimpátiával figyelik a költés folyamatát. Van, aki naplót vezet róluk és volt család, aki mikor megtudta, hogy a vércse milyen különleges madár, távcsövet vett, és azóta figyelni a madarakat. A Markó utcai mentőállomásnál a kiesett fiókához a mentősök a tűzoltóságot hívták, és ők készséggel kivonultak létráskocsival, hogy a kiesett fiókát visszategyék a fészekbe.

Ugyanakkor sajnálatos tapasztalat az is, hogy a

városlakók túlnyomó részének a közvetlen szomszédságukban fészkelő vörös vércséről

sincs tudomásuk, ismeretük, ezért valószínű, hogy sok sérült madár sorsa végül a pusztulás.

Vörös vércsék második költése

BAGYURA JÁNOS – KOTYMÁN LÁSZLÓ – SÁNDOR ISTVÁN

A kerecsensólyom mesterséges fészkeket költési időszak után rendszeresen karbantartjuk, egyúttal kiszedjük az ott található táplálékmaradványokat. Az elmúlt években több alkalommal előfordult, hogy ellenőrzés közben a kerecsensólyom fészkekben kotló vörös vércsét találtunk. A vörös vércsék általában április közepétől május végéig megkezdik a kotlást és az első fiatalok már június közepén kirepülnek.

Vannak korai költések, pl. Kotymán László a Vásárhelyi-pusztta térségében a 2002. március 29-én végzett fészkek ellenőrzések folyamán 2 tojásos fészket 2 esetben, 3 tojásosat 2 esetben, 4 tojásosat 4 esetben, 5 tojásosat 5 esetben, 6 tojásosat pedig 2 esetben figyelt meg.

Találtunk rendkívül késői költéseket is, pl. 2004. július 15-én Sándor Istvánnal a Karcag és Nádudvar közötti térségben ellenőriztük a kerecsensólyom fészkeket és 2 pár kotló vörös

vércsét találtunk. Egy harmadik pár erősen védte a fészket, frissen ki volt kaparva a fészkekcsésze, de tojás még nem volt benne.

Néhány adat Kotymán László megfigyeléseiből

2001. – Július 4-én kettő 4 tojásos fészket talált. Július 27-én az egyik fészkekben egy 4 napos fióka volt és egy tojás.

2002. – Július 3-án két tojásos fészkealj 2 esetben, három tojásos 4 esetben, 4 tojásos 3 esetben fordult elő. Július 24-én egy fészkekben 4 fióka, 3-4 naposak, egy másik fészkekben 3 fióka kb. 2 hetesek. Augusztus 21-én egy fészkekben 2 fióka (kb. 3 hetesek), egy másik fészkekben 1 fióka (kb. 3 hetes).

2004. – Július 9-én 1 fészkekben 2 tojás.

A fenti adatok alapján feltételezzük, hogy a júliusban vagy még később tojást rakó vörös vércsék adott évben másodszor költenek.

Kerecsensólyom előfordulása városi környezetben

BALÁZS ISTVÁN – KOVÁCS ANDRÁS – BAGYURA JÁNOS

Füves pusztáink, mozaikos agrárterületeink fészkelő madara a kerecsensólyom (*Falco c. cherrug*). A faj legjelentősebb európai állománya a Kárpát-medencében éri el nyugati elterjedésének határát. A sólyomfélék (*Falconidae*) családjának tagjai, így a vándorsólyom (*Falco peregrinus*) példányai gyakran megfigyelhetők városi környezetben, ám kerecsensólyom megfigyelések eddig kifejezetten ritkán fordultak elő emberi településeken.

Debreceni megfigyelések (Kovács András, Balázs István)

Kovács András: **2000. december 03-án,** 15h-kor figyeltem meg először Debrecen belvárosában kerecsensólymot, majd december 16-án három alkalommal: 12h-kor, 13h-kor

majd 14h előtt néhány perccel. A vadászatokat összesen 20 percen keresztül rögzítettem videokamerával.

2001. januárjában 2 alkalommal figyeltem meg kerecsensólymokat.

Balázs István: Első megfigyeléseim 2003-ban történtek, a januári hónapban.

2003. január 05-25. között négy alkalommal figyeltem meg kerecsensólymot, amint parlagi galambokra (*Columbia livia forma domestica*) vadászott. A fenti intervallumban Dudás Miklós is megfigyelt kerecsensólymot a Szent Anna utca fölött a délelőtti órákban (személyes közlés).

2003. február 16-án újabb megfigyelés történt,

ezúttal 15h-kor.

2004. december első harmadának végén a délelőtti órákban Dudás Miklós figyelt meg kerecsensólymot Debrecen belvárosában, a délelőtti órákban (*személyes közlés*).

A **2005-ös év** immár a negyedik év, melyben vadászó kerecsensólymok jelennek meg Debrecen légterében.

Január 02-án, 05-én és 18-án, mindannyiszor Debrecen belvárosában, azaz a Piac utca – Kossuth utca – Széchenyi utca – Szent Anna utca-Miklós utca – Simonffy utca által határolt térben voltak megfigyelhetők a madarak.

2005. január 21-én immár 2 példány kerecsensólyom vadászott parlagi galambokra 16h-kor. Az összehangolt vadászatot Kovács András is megfigyelte.

Február 03-án ismét két kerecsensólyom összehangolt vadászatát lehetett megfigyelni 15h-kor. A vadászat ekkor sikerrel zárult és teljes biztonsággal kijelenthető, hogy a zsákmány parlagi galamb volt. A sólymok a zsákmánnyal együtt nyugati irányba fordulva hagyták el a belvárost.

A következő megfigyelések alkalmával csak 1 példány volt megfigyelhető: **február 10-én**

15h-kor, 15-én 15h-kor és 23-án 16h-kor.

A februári hónapban a Böszörményi út felett is láttak 1 pár kerecsensólymot (*Dudás Miklós személyes közlése*)

Budapesti megfigyelés (Bagyura János)

Budapest peremterületén gyakori a kerecsensólyom megfigyelés, néhány pár fészkel is, de ennek ellenére a városi épületeken beülni, vadászni még nem figyeltem meg és másoktól sem hallottam. Ennek ellenére feltételezem, hogy esetenként a város felett galambokra vadásznak.

2003. 02. 02-án telefonon értesítettek, hogy a Budafoki út. 20. számú épület szellőzőnyílásába beropült egy ragadozó madár és vergődik. Kimentem a helyszínre és meglepetésemre egy fiatal hím kerecsensólyom volt a szellőzőnyílás alján, ami egy kürtőhöz hasonlított és így nem tudott felfelé kirepülni. Valószínűleg galambot üldözött a szellőzőnyílásba, a galamb később kirepülhetett, ő viszont nem tudott kijönni.

A gyűrű alapján kiderült, hogy Heves megyében 2002. 05. 15-én gyűrűztük fészekben. A tollazata ép volt, kondíciója jó. Kivittük a város peremére és elengedtük.

A kerecsensólyom ritka zsákmányállata

SZÉLL ANTAL

A Körös-Maros Nemzeti Park Dévaványai-Ecsegi-puszták területi egységén több költési kísérlet után 2004-ben már a negyedik sikeres költését bonyolította le a kerecsensólyom. A fészekellenőrzéskor az idei 4 fiókánál, különösen egyiküknél igen gyenge kondíciót mutatott ki. A zsákmányállat maradványok értékelése még nem fejeződött be e közlemény írásáig.

Egy év óta üzemel a Szarkalapos elnevezésű dévaványai határrészen a 400 ha-os tűzokvédelmi mintaterület. Nyári időszakban rendszeresen megfigyelhető volt itt vörös vércse, barna rétihéja, hamvas rétihéja, egerészölyv, pusztai ölyv, békászó sas, barna kánya, parlagi sas, kígyászölyv, réti fülesbagoly

és kerecsensólyom.

Ezen a területen, zárt ecsetpázsit állományban (*Agrostio-Alopecuretum pratensis*) költött egy pár hamvas rétihéja (*Circus pygargus*), mely 3 fiókát repített. A család rendszeresen ezen a 400 ha-os területen tartózkodott.

2004. 08. 10-én délután felfigyeltem az egyik pusztán zsákmányán ülő öreg tojó kerecsensólyomra. A kilátszó, viszonylag nagyobb szárnyfelület kíváncsivá tett, hogy vajon mit foghatott. Gépkocsival megközelítve ötszöri, kb. 500 m-es felreptetés után egyértelműen idei kelésű, fiatal, már röpképes korú hamvas rétihéjának határoztam a zsákmányállatot. Másnap az utoljára megfigyelt helyen megtaláltam a fiatal hamvas rétihéja

lecsupaszított maradványát. Kérdés, hogy ő foghatta-e közvetlenül vagy a szülőktől táplálékot kapott fiatal hamvas rétihéjától akart zsákmányt szerezni és ennek az „afférnak” köszönhetően fogtak össze, egyikük számára végzetes módon. A kerecsen különös éhségét mutatja, hogy a többszöri felreptetés után sem

engedte el az akkor még nagyobb tömegű zsákmányt, mellyel alacsonyan, legfeljebb 2-3 m magasságban repült odébb. Azért tartottam fontosnak ezt leírni, mert a Bagyura János felé tett érdeklődésem kapcsán kiderült, hogy a hamvas rétihéja még nem szerepelt a kerecsensólyom ismert zsákmányállatai között.

A Ragadozómadár-védelmi szakosztály vezetőségének név- és címjegyzéke

Név	Levelezési cím	Telefon	E-mail
Bagyura János	2120 Dunakeszi, Anna u. 10.	06/30-251-0884	Bagyurajanos@invitel.hu
Balogh László	2025 Visegrád, Sziget u. 10.	06/30-475-2444	BaloghL@bfnp.kvvm.hu
Bank László	7622 Pécs, Siklósi u. 22.	06/72-312-227	Mmepecs@hu.inter.net
Firmánszky Gábor	3881 Abaújszántó, Harsányi u. 10.	06/30-239-4521	Firman@freemail.hu
Horváth Zoltán	7570 Barcs, Kálvária u. 19.	06/30-377-3415	Bhzoli@freemail.hu
Kalocsa Béla	6500 Baja, Nagy István út 15.	06/30-349-5497	Kalocs@aduvizig.hu
Sándor István	4032 Debrecen, Nagyerdei krt. 78/a.	06/30-985-3211	Boznarg@www.hnp.hu
Solti Béla	3033 Rózsaszentmárton, Erzsébet u. 12.	06/30-575-0804	Soltib@freemail.hu
Szitta Tamás	3300 Eger, Maklári u. 66.	06/30-239-4532	Szittamas@freemail.hu
Tóth Imre	5720 Sarkad, Gyár u. 30.	06/30-395-3114	Angelika.raffai@durer.hu
Vácz Miklós	9431 Fertőd, Bartók B. u. 8/b.	06/30-396-6965	Vaczi@fhnp.kvvm.hu
Viszló Levente	8085 Bodmér, Vasvári Pál utca 11.	06/70-330-3852	Provertes@mail.datatrans.hu

Fajvédelmi koordinátorok név- és címjegyzéke*

Faj	Koordinátor	Levelezési cím	Telefon	E-mail
Rétisas	Horváth Zoltán	7570 Barcs, Kálvária u. 19.	30-377-3415	Bhzoli@freemail.hu
Hamvas rétihéja	Fatér Imre	5054 Jászsószentgyörgy, Petőfi u. 13/b	30-445-6856	fater.imre@axelero.hu
Parlagi sas	Horváth Márton	1222 Budapest, Széchenyi u. 66.	30-525-4071	Mhorvath@nhmus.hu
Kerecsensólyom	Bagyura János	2120 Dunakeszi, Anna u. 10.	30-251-0884	Bagyurajanos@invitel.hu
Vándorsólyom	Prommer Mátyás	2500 Esztergom, Béke tér 58.	20-5531-296	mprommer@yahoo.com
Kék vércse	Palatitz Péter	1121 Budapest, Költő u. 21.	30-415-6031	pala@consulex.hu
Uhu	Petrovics Zoltán	3916 Bodrogkeresztúr, Ady u. 5.	30-272-8225	strix@t-online.hu
Fekete gólya	Horváth Zoltán	6500 Baja, Nagy István út 15.	30-349-5497	Kalocs@aduvizig.hu

* A szakosztályt érintő egyéb kérdésekkel, ügyekkel kapcsolatban Bagyura János programvezetőt kell keresni, elérhetőségei a táblázatban megtalálhatók.

Parlagi sas fióka (*Demeter Iván*)